

Miroslav Kerekanič

Rusínske dychové hudby

Z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

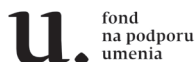

Humenné 2018

Rusínske dychové hudby

Z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

Recenzovali:	Doc. Mgr. art. Karol Medňanský, PhD. Doc. Vladimír Marušin, ArtD.
Výkonná redaktorka:	Prof. Mgr. art. Irena Medňanská, PhD.
Jazykový redaktor:	Mgr. Pavol Ďugoš
Dokumentácia, foto:	Juraj Kammer a súkromné archívy informátorov
Technický redaktor:	Mgr. Vladimír Vajs
Náklad:	200 ks
Strán:	112
Tlač:	WM Agentúra, s.r.o., Humenné

© Mgr. Miroslav Kerekanič

Ďakovanie:

Mgr. Vasil Fedič, Juraj Kammer, Ján Juštík, Anna Laclavová, Andrej Pčola, Jozef Tekáč ml., Fedor Piroš, Mikuláš Gross, Jozef Lavruský, Ivan Bodnár, Mgr. Igor Kerekanič, František Kirňák, Jozef Fundák, Juraj Lempel, Gejza Hübner, Pavol Hoč, Vasil Kurečka, Jozef Guba, Emília Gubová, Vasil Preisa, Ivan Mihalič ml., Vladimír Protivňák, Emil Kumičák, Michal Onufrák, Jozef Mihalič, Mária Mihaličová, Michal Kumičák, Jozef Bycko, Helena Gejdošová, Tibor Theis, Ing. Michal Dorčák, Silvia Semanová, kpt. PaedDr. Jaroslav Doležal, Ján Holinka

ISBN 978-80-972039-8-6

9 788097 203986

SÚPIS SKRATIEK

ASUT – Armádna súťaž umeleckej tvorivosti
DAD Prešov – Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove
DJZ Prešov – Divadlo Jonáša Záborského v Prešove
DH – dychová hudba
DPaM – Dom pionierov a mládeže
ČSD – Československé dráhy
ČSLA – Československá ľudová armáda
ČSR – Česko-slovenská republika
ČSZTV – Československý zväz telesnej výchovy
KNV – Krajský národný výbor
KaSS – Kultúrne a spoločenské stredisko
KZUP – Kultúrny zväz ukrajinských pracujúcich
IŠU – Ľudová škola umenia
MDH - malá dychová hudba
MDŽ – Medzinárodný deň žien
MNV – Mestský národný úrad – dnes Mestský úrad
MsNV – Miestny národný výbor
MS – Matica slovenská
NOC – Národné osvetové centrum
ONV – Okresný národný výbor
PF UPJŠ Prešov – Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove
PO – pionierska organizácia
PU Prešov – Prešovská univerzita v Prešove
PUES – Poddukelský ukrajinský ľudový súbor
ROS – Rusínska obroda na Slovensku
SEŠ – Stredná ekonomická škola
SKR – Svetový kongres Rusínov
SND Bratislava – Slovenské národné divadlo v Bratislave
SNP – Slovenské národné povstanie
SOUS – Stredné odborné učilište strojnícke
SPŠS – Stredná priemyselná škola strojnícka
SZČO – samostatne zárobkovo činná osoba
ŠF Košice – Štátna filharmónia Košice
UND Prešov – Ukrajinské národné divadlo v Prešove
UPJŠ Košice – Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
USA – Spojené štáty americké
ÚV KZUP – Ústredný výbor Kultúrneho zväzu ukrajinských pracujúcich
VŠMU Bratislava – Vysoká škola múzických umení v Bratislave
ZK ROH – Závodný klub revolučného odborového hnutia
ZDHS – Združenie dychových hudieb Slovenska
ZRUS – Zväz Rusínov-Ukrajincov na Slovensku
ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republík
ZŠ – základná škola
ZUČ – záujmovo umelecká činnosť
ZUŠ – základná umelecká škola
ŽB Smolník – Železoručné bane Smolník

OBSAH:

Úvod	6
1. RUSÍNSKE ETNIKUM NA SLOVENSKU	8
1.1. Rusíni na Slovensku	8
1.2. Geografické vymedzenie teritória Rusínov na Slovensku a politicko-hospodársky vývoj	9
1.3. Spoločenský a kultúrny vývoj	11
1.4. Asimilácia Rusínov	13
1.5. Hudobná kultúra Rusínov	17
1.5.1. <i>Rusínsky folklór</i>	18
1.5.2. <i>Rusínsky hudobný a tanečný folklór v dramaturgii PULS-u</i>	19
2. RUSÍNSKE DYCHOVÉ HUDBY	21
3. RUSÍNSKE DYCHOVÉ HUDBY MEDZIVOJNOVÉHO OBDOBIA 1920-1945, VZNIK PRVÝCH RUSÍNSKÝCH DYCHOVÝCH HUDIEB	24
3.1. Dychová hudba v Helcmanovciach	24
3.1.1. <i>Jozef Burčík</i>	27
3.1.2. <i>Štefan Mamrák</i>	28
3.2. Dychová hudba v Medzilaborciach	28
3.2.1. <i>Michal Michajlovič Václavský</i>	31
3.2.2. <i>Štb. kpt. v. v. Antonín Brabenec</i>	32
3.2.3. <i>Ivan Mihalič st.</i>	32
3.3. Dychová hudba v obci Ruské	33
3.3.1. <i>Orest Šenkyrik</i>	35
4. POVOJNOVÉ OBDOBIE 1945-1989, ROZKVET RUSÍNSKÝCH DYCHOVÝCH HUDIEB	35
4.1. Dychová hudba Seľanka Helcmanovce	36
4.1.1. <i>Michal Furimský</i>	46
4.1.2. <i>Juraj Leitmančík</i>	46
4.1.3. <i>František Gans</i>	47
4.1.4. <i>Jozef Tekáč st.</i>	47
4.1.5. <i>Gabriel Gbúr</i>	48
4.1.6. <i>Štefan Pisko</i>	48
4.1.7. <i>Ing. Michal Dorčák</i>	48
4.2. Dychová hudba v Medzilaborciach	49
4.2.1. <i>František Rajtár</i>	53
4.2.2. <i>Vasil Prejsa</i>	53
4.3. Dychová hudba pri SOUS Medzilaborce	54
4.4. Dychová hudba IŠU Medzilaborce	54
4.4.1. <i>Juraj Belej</i>	57
4.4.2. <i>Milan Suško</i>	57
4.5. Dychová hudba v Ruskom	57
4.5.1. <i>Jozef Gross</i>	59
4.6. Dychová hudba v Habure	59
4.6.1. <i>Gejza Hübner</i>	61
4.6.2. <i>Mikuláš Prokipčák</i>	62

4.7. Dychová hudba Lesanka Ulič	63
4.7.1. <i>Ivan Stebila</i>	65
4.7.2. <i>Jozef Tekáč ml.</i>	66
4.7.3. <i>Andrej Pčola</i>	67
5. POREVOLUČNÉ OBDOBIE OD ROKU 1989, ZÁNIK RUSÍNSKÝCH DYCHOVÝCH HUDIEB	69
5.1. Dychová hudba Seľanka Helcmanovce	70
5.1.1. <i>Tibor Theis</i>	76
5.1.2. <i>Jozef Hulič</i>	77
5.1.3. <i>Lukáš Bodnár</i>	77
5.1.4. <i>Jozef Grančaj</i>	77
6. RUSÍNSKI HUDOBNÍCI V NERUSÍNSKÝCH DYCHOVÝCH ORCHESTROCH	77
6.1. Rusínski hudobníci zo Spiša	78
6.1.1. <i>Mgr. František Kuruc</i>	79
6.1.2. <i>František Lapšanský</i>	80
6.1.3. <i>Viera Leitmančíková - Vojtilová</i>	80
6.1.4. <i>Jozef Manírný</i>	80
6.2 Rusínski hudobníci zo Zemplína, okres Medzilaborce	81
6.2.1. <i>Miroslav Dzijak</i>	81
6.2.2. <i>Jozef Bycko</i>	82
6.2.3. <i>Mgr. art. Rastislav Kašuba</i>	82
6.2.4. <i>Ivan Mihalič</i>	83
6.2.5. <i>Tatiana Ogurčáková, rod. Prejsová</i>	84
6.3 Rusínski hudobníci zo Zemplína, okres Snina	84
6.3.1. <i>Peter Bodnár</i>	85
6.3.2. <i>Vladimír Darjanin</i>	85
6.3.3. <i>Alexander Jaško</i>	86
6.3.4. <i>Michal Jaško st.</i>	87
6.3.5. <i>Michal Jaško ml.</i>	87
6.3.6. <i>Vladimír Jaško</i>	87
6.3.7. <i>Miroslav Kerekanič</i>	88
6.3.8. <i>Daniel Kuciak</i>	89
7. ČESI V RUSÍNSKÝCH DYCHOVÝCH HUDBÁCH A ICH VPLYV NA RUSÍNSKU KULTÚRU	89
7.1. Návrat rusínskych hudobníkov z českého pohraničia	91
7.2. Vojenská hudba v Prešove	92
ZÁVER	93
SÚPIS LITERATÚRY A INFORMÁTOROV	100
MENNÝ REGISTER	104

ÚVOD

Počas mojej viac ako štvrtstoročnej činnosti metodika Vihorlatského osvetového strediska a Vihorlatského múzea v Humennom som sa stretával s veľmi zaujímavými ľuďmi. Mnohí z nich nemali ani základné vzdelanie, prešli ťažkým životom, zdieľali strastiplné životy, napriek tomu nezapreli svoj prirodzený hudobný, tanečný, výtvarný, či divadelný talent, svoj vkus, originálny pohľad na svet okolo nás a svoj vzťah k svojej kultúre, k svojmu národu bez ohľadu na to, či to boli Slováci, Rusíni, alebo príslušníci iných národností žijúci na Slovensku. A ten svoj jednoduchý a priamočiary svetonázor dokázali pretvárať do nádherných umeleckých hodnôt. Účinkovali ako jednotlivci, zapájali sa do rôznych kolektívnych, spoločenských a umeleckých aktivít a popri svojej často náročnej fyzickej práci si našli i čas na kultúrnu činnosť a umeleckú tvorbu. Ostali po nich nádherné ľudové i náboženské piesne, tance, hudba, javiskovo spracované zvyky a obyčaje, ale i náročnejšie scénické tanečno-hudobné programy, amatérske divadelné hry, scénky, či výtvarné diela. Svojou činnosťou inšpirovali svoje deti, ale i cudzích, im celkom neznámych ľudí a tak v odľahlých rusínskych regiónoch, kde na prelome minulých storočí v dôsledku maďarizačných a ukrajinizačných snáh zanikala miestna rusínska, ale i slovenská kultúra, dokázali nielen revitalizovať pôvodnú ľudovú kultúru, ale za podpory českých učiteľov, štátnych úradníkov a imigrantov zo Sovietskeho zväzu, ale i slovenských osvetových aktivistov, vytvoriť nové umelecké formy a žánre. Zvlášť ma zaujalo, že v spišskom a hornozemplínskom rusínskom regióne hneď po vzniku samostatného Československa sa etabloval nový hudobný žánre, o ktorom sa v rusínskej kultúre nehovorí – žánre dychovej hudby. Prvou generáciou hudobníkov boli roľníci, drevorubáči a baníci, druhou ich deti-robotníci, technickí pracovníci, úradníci, učitelia a osvetoví pracovníci, tretia generácia už pozostáva aj z vysokoškolsky odborne vzdelaných hudobníkov, z ktorých mnohí sa profesionálne uplatnili ako členovia symfonických orchestrov, divadiel, folklórnych súborov, alebo učitelia na vysokých, stredných, základných a umeleckých školách. Hoci rusínske dychové hudby, až na dychovú hudbu Seľanka Helcmanovce, už zanikli a sú predmetom historického výskumu, ich členovia a ich rodinní príslušníci sa podieľali, a mnohí doteraz podieľajú, na celkovom rozvoji kultúrneho a spoločenského života na Slovensku.

Cieľom predkladanej publikácie je zdokumentovať túto nádhernú časť rusínskej, ale i hornozemplínskej a spišskej kultúry, so špecifickým zameraním sa na rusínske dychovky.

V hornozemplínskom regióne boli rusínske dychové kolektívy najstaršie a boli inšpiráciou pre neskorší vznik slovenských dychoviek. Napriek tomu môžeme rusínske dychovkárske hnutie hodnotiť vždy len s ohľadom na slovenský kontext, lebo boli navzájom prepojené, ovplyvňované a obohacované. Najstarší rusínski hudobníci už nie sú medzi nami, pomaly vymierajú i najstarší pamätníci – nehudobníci, ich rodinní príslušníci, priatelia. Písomné i obrazové dokumenty o rusínskych dychových hudbách v priebehu 1. svetovej vojny a koncom 80-tych rokov minulého storočia boli väčšinou zničené, takže je nutné zaznamenať zvyšky historických poznatkov a informácií ešte žijúcich pamätníkov a tak ich uchovať pre nasledujúce generácie.

Druhý aspekt je osobný. Vyrastal som v slovenskom prostredí ako Slovák a v osemnástich rokoch som si zhodou okolností uvedomil svoju rusínsku príslušnosť. Počas študijnej stáže v Sovietskom zväze vo Volgograde som dostal za úlohu spracovať referát o Rusínoch, čo poznačilo moje ďalšie smerovanie. Rusínske etnikum na Slovensku zaniká, rusínske obce vymierajú, mladá generácia sa asimiluje, rusínska inteligencia už tradične, ako častokrát v minulosti, morálne zlyháva. Publikácia Rusínske dychové hudby je mojím osobným vkladom k zachovaniu historických faktov o šikovných, talentovaných Rusínoch, ktorí svojou činnosťou prispeli nielen k rozvoju rusínskej, ale i slovenskej kultúry, k vzornému, bezkonfliktnému spolunažívaniu dvoch slovanských kultúr – slovenskej i rusínskej.

Miroslav Kerekanič
Autor

1. RUSÍNSKE ETNIKUM NA SLOVENSKU

Rusíni sú špecifickým etnikom žijúcim v strednej Európe. Ich história sa spája s históriou okolitých stredoeurópskych národov až na jeden základný prvok, že nikdy nevytvorili svoj vlastný samostatný štát. Vždy boli okrajovou súčasťou iných cudzích štátnych útvarov. V minulosti Veľkomoravskej ríše, Bulharského kráľovstva, Rakúsko - Uhorska, Poľského kráľovstva, Litovského kniežatstva, Ruska, Ukrajiny.

Prvé písomné dokumenty uvádzajú existenciu Ruthénov v 5. storočí. Niektorí historici spájajú príchod Rusínov na územie Slovenska s Bielymi Chorvátmi v 6.-7. storočí. Ludové rusínske povesti uvádzajú boj kniežaťa Laborca s maďarskými kmeňmi z 10. storočia a v 11. storočí uhorský kráľ Štefan I. zriadil pre svojho syna Marku Ruthenorum¹. Ukrajinskí historici posúvajú príchod Rusínov do obdobia valašskej kolonizácie v 13.-16. storočí. Alternatívni historici tvrdia, že slovanské obyvateľstvo je v Európe pôvodné a súčasné národy vrátane Slovákov a Rusínov sú výsledkom špecifického historického a spoločenského vývoja.

V súčasnosti Rusíni v koncentrovanej podobe žijú na Slovensku, v Čechách, Poľsku, Ukrajine, Rusku, Maďarsku, Chorvátsku, Rumunsku, USA a Kanade. Historici vyššie uvedených národov vykladajú oficiálnu históriu Rusínov spravidla tendenčne s ohľadom na záujmy jednotlivých národov a štátov, lebo Rusíni nemajú svoje špecializované historické inštitúcie. Komplexnejšie sa touto problematikou z pohľadu Rusínov zaoberali len jednotlivci ako sú Ivan Pop², Paul Robert Magocsi³, Jozafát V. Timkovič⁴, Luboš Roman⁵ a iní.

1.1 Rusíni na Slovensku

Osobitosťou Rusínov žijúcich na Slovensku je, že ich história sa kontinuálne rozvíjala spolu so Slovákami (Choma-Chomová 2006, Sedlák 2009). Majú spoločnú históriu, podobnú kultúru, rozlišujú sa náboženským vierovyznaním a rečou. Kým Slováci sú spravidla rímskokatolíckeho a evanjelického vyznania, Rusíni sú konfesiónálne pravoslávni a gréckokatolíci. Povoláním boli pastieri, roľníci, dreverubači, ale i vynikajúci vojaci. Plnili úlohu strážcov hraníc, osvedčili sa vo vojnách proti Turkom a Tatárom, tvorili napríklad základ elitných jednotiek Márie Terézie, tzv. Čiernych plukov. Mali rôzne výsady a daňové úľavy, ktoré im boli vzaté po prehratých kuruckých vojnách a v dôsledku realizácie Užhorodskej únie – prechodu pravoslávnych duchovných do gréckokatolíckej cirkvi (Drozd 2004). V rusínskom prostredí vyrástlo veľa významných osobností, z ktorých sa mnohí presadili i v zahraničí. Ivan Orlaj bol v Rusku dvorným chirurgom a členom európskych vedeckých spoločností, ako aj tvorcom ruského zdravotníckeho systému a zakladateľom viacerých lýceí. Prof. Vasilij Kukoľnik, otec hudobného skladateľa Nestora

¹ Marka Ruthenorum bolo označenie pre časť územia pod správou jeho syna.

² POP Ivan 1910: *Malé dejiny Rusínov, Združenie inteligencie Rusínov Slovenska.*

³ MAGOCSI Paul Robert 1994: *Rusíni na Slovensku. Ministerstvo školstva a vedy Slovenskej republiky,*

⁴ RUSA Vladimír de juxta Hornad: *Dejiny gréckokatolíkov Podkarpatskej Rusi.*

⁵ ROMAN Luboš 2006: *Čo odhalil latinský nápis na doske zo Salzburgu? (Po stopách jednej nevyriešenej historickej záhady), InfoRusin, 7/2006, 7-10 str.*

Kukolníka, bol riaditeľom a prof. Peter Lodij pedagógom Petrohradského pedagogického ústavu. Prof. Michail Baluďanský vytvoril nový progresívny ruský finančný systém, bol zakladateľom a prvým rektorom Petrohradskej univerzity. Osvietená rusínska inteligencia v domácom prostredí sa prezentovala najmä v oblastiach pedagogiky, jazyka a cirkevných dejín. Joann Kutka už v roku 1795 vytvoril prvý rusínsky šlabikár a prvú ucelenú rusínsku učebnicu napísanú kombinovane hovorovou rusínčinou a cirkevnou slovančinou. Joannij Bazilovič vydal dejiny rusínskej cirkvi a Ivan Fogarašil-Berežanin spracoval dialekty podkarpatských Rusínov. Ďalšia významná osobnosť Michail Lučkaj bol autorom šesťväzkových Dejín karpatských Rusínov a latinsky spracovanej cirkevnoslovenskej gramatiky. K najvýznamnejším osobnostiam rusínskeho národného obrodzenia 19. storočia patrili prešovský kanonik, básnik a politik, autor prvého rusínskeho almanachu a zakladateľ rusínskeho kultúrneho spolku Alexander Duchnovič, ďalej kňaz, básnik a publicista Alexander Pavlovič, ale najmä Adolf Ivanovič Dobriansky, bankový inžinier, politik, filozof a publicista, spoluzakladateľ Matice slovenskej, ktorý sa aktívne podieľal na prvom politickom programe Rusínov predloženom v roku 1949 cisárovi vo Viedni. V memorande boli požiadavky na uznanie Rusínov za samostatný národ, vzdelávanie ľudu v rodnom jazyku a vytvorenie rusínskej provincie. Alexander Duchnovič a Adolf Ivanovič Dobriansky boli aj poslancami Uhorského snemu a aktívne spolupracovali so štúrovcami, s ktorými sa spolu bránili násilnej maďarizácii.

Od roku 1918 sú Rusíni aj štátotvorným národom, lebo boli na základe Mierovej konferencie v Paríži spolu s Čechmi, Slovákami, Moravanmi a Slezanmi pri rozpade Rakúsko-Uhorska a pri vytvorení spoločnej Československej republiky (Magocsi 1994). Počas 2. svetovej vojny aktívne bojovali v 1. Československom armádnom zbore pod vedením gen. Ludvíka Svobodu za oslobodenie Československa a po vojne sa zapojili do obnovy Československého štátu. V súčasnosti sú lojálnymi občanmi Slovenskej republiky, pevnou súčasťou jej hospodárskeho, politického i kultúrneho rozvoja.

1.2. Geografické vymedzenie teritória Rusínov na Slovensku a politicko-hospodársky vývoj

Na Slovensku Rusíni súvisle žijú v okrajových, najmä prihraničných regiónoch Prešovského kraja, v okresoch Snina, Medzilaborce, Humenné, Svidník, Stropkov, Bardejov, Stará Ľubovňa a Poprad, v Košickom kraji v okrese Sobrance a na Spiši v baníckych oblastiach v okrese Spišská Nová Ves. Okrem toho ich nájdeme roztrúsených v mnohých mestách a obciach celého Slovenska, kde sa dostali najmä po roku 1989 v dôsledku hľadania pracovných príležitostí. Najviac ich je v Prešove, Košiciach a Bratislave.

Všetky okrajové regióny sa počas celej histórie ľudstva vždy trápili s nedostatkom pracovných príležitostí a chudobou. Chudobné rusínske políčka nedokázali zabezpečiť dôstojný život pre celé rodiny, a tak dochádzalo k migrácii rusínskeho obyvateľstva. Pre históriu Rusínov žijúcich na Slovensku bola zlomová

veľká migrácia z konca 19. storočia do USA a Kanady,⁶ dôsledkom ktorej bol vznik silných krajaných rusínskych spolkov a náboženských obcí v týchto krajinách. (Sedlák 2009). Tieto spoločenstvá v USA spolupracovali so slovenskými a českými komunitami a spoločne s nimi iniciovali a následne podporovali vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov. (Pop 1910).

Migrácia však pokračovala aj počas prvej Československej republiky. Rusíni odchádzali za prácou do Ameriky, Argentíny, Francúzska, Belgicka, Nemecka a do Čiech, spravidla sa ale vracali domov a za zarobené peniaze si kupovali polia a lesy, zveľadovali svoje majetky. Na druhej strane aj československé úrady vytvorili lepšie podmienky pre rozvoj Slovenska a Podkarpatskej Rusi v ekonomickej, politickej, kultúrnej i školskej oblasti. Tento proces pozitívneho rozvoja sa v priebehu 2. svetovej vojny narušil. Podkarpatskú Rus a časť Slovenska obsadilo Maďarsko a Rusínov postihli represálie, ktoré si vyžiadali veľké ľudské obete. Odporcovia maďarského režimu, ktorí ušli do Sovietskeho zväzu, sa zase ocitli v sovietskych gulagoch, v ktorých zahynulo do 40 000 Rusínov (Hořec 1994). Po napadnutí Sovietskeho zväzu sa uväznení Rusíni stali základom novovytvorenej jednotky 1. Československého armádneho zboru. Začiatkom roku 1944 tvorili polovicu zo 7000 armádneho zboru a pričínili sa o oslobodenie Československa. Po vojne sa Rusíni zapojili do osídľovania pohraničia po vysídlených Nemcoch a Maďaroch⁷ a mnohí ďalší v rámci organizovaného náboru pracovných síl odišli pracovať do priemyselných stredísk v Čechách a na Slovensku. Prínosom tejto vnútornej migrácie bolo, že v novom prostredí dostali odborné vzdelanie, kultúrne sa obohatili a po návrate domov sa z mnohých stali osobnosti miestneho a regionálneho hospodárskeho, kultúrneho a spoločenského života. Následne sa zapojili i do budovania priemyselných a poľnohospodárskych podnikov v rusínskych regiónoch, ako napr. štátnych podnikov Vihorlat Snina, Lastroj Medzilaborce, Chemlon Humenné, štátnych a poľnohospodárskych družstiev. Negatívom povojnovej doby bolo v roku 1945 odstúpenie Podkarpatskej Rusi do územia Zväzu sovietskych socialistických republík a vznik inštitútu opcie⁸ na základe Dohody medzi Československou republikou a ZSSR o pripojení Zakarpatskej Ukrajiny k Ukrajinskej sovietskej socialistickej republike z 29. júna 1945. (Šmigel 2013).

V dôsledku tejto dohody sa zo Slovenska vysídliť na Ukrajinu do Rovenskej a Volynskej oblasti 12 401 Rusínov. Československo prišlo o Podkarpatskú Rus a z federácie 3 slovanských národov zostala federácia dvoch. Rusínske etnikum bolo z pozície národa degradované na národnostnú menšinu a boli vytvorené predpoklady na násilnú štátom organizovanú ukrajinizáciu rusínskeho obyvateľstva.

⁶ Podľa oficiálnej uhorskej štatistiky počet vystaľovalcov zo Šarišskej, Spišskej a Zemplínskej župy takmer dvojnásobne prevyšoval celoslovenský priemer, pričom z uvedených žúp sa v rokoch 1899-1913 vystaľovalo 17 200 Rusínov. In: Magocsi 1994: Rusíni na Slovensku. str.151-155

⁷ V rokoch 1945-50 sa do českého pohraničia vystaľovalo viac asi 20 000 Rusínov.. In: Mušinka Mikuláš - Mušinka Alexander: Národnostná menšina pred zánikom?, 2011, Spoločnosť pre výskum a rozvoj minoritných skupín - Minoritas, str. 30

⁸ V medzinárodnom verejnom práve sa opciou nazýva oprávnenie fyzických osôb určiť si prejavom vlastnej vôle pomer príslušnosti k štátu. Optant (osoba podieľajúca sa na opcii) má určitú štátnu príslušnosť a zvolí si inú štátnu príslušnosť. Opciu sa rozumie právo fyzických osôb voľiť medzi občianstvom dvoch, alebo viacerých štátov. Ide o zánik doterajšieho a nadobudnutie nového štátneho občianstva.

Rusínske ekonomické prostredie sa zlepšilo v období socializmu, kedy v tzv. hladových dolinách boli vytvorené výrobné družstvá, fabriky a založené stredné odborné školstvo zamerané na prípravu odborníkov do podnikov. Na druhej strane sa v dôsledku systémovej štátom riadenej a miestami často i násilnej kolektivizácie v poľnohospodárstve narušil špecifický vzťah rusínskych roľníkov ku súkromnému vlastníctvu pôdy a lesov, čo sa negatívne odrazilo po roku 1989, kedy sa ekonomické prostredie v rusínskych regiónoch po vstupe do Európskej únie rapídne zhoršilo v dôsledku úpadku priemyselnej a poľnohospodárskej výroby. Opäť sa vytvorili hladové doliny a najmä mladá generácia húfne odchádzala a bohužiaľ doteraz odchádza za prácou do iných regiónov Slovenska, ale i zahraničia.

1.3. Spoločenský a kultúrny vývoj

Základnými problémami Rusínov počas celej ich histórie boli stále otázky náboženského vierovyznania a národného sebauvedomenia, na ktoré bola napojená i národná a kultúrna identifikácia samotných Rusínov, najmä jej inteligencie. Svoje náboženské vierovyznanie si rusínska komunita odvodzuje od solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda. Má byzantské pravoslávne korene *a ..., po rozdelení kresťanstva na západnú a východnú cirkev v roku 1054, Rusíni Karpatského regiónu (ako aj ostatní východní Slovania zostali pri pôvodnom byzantskom náboženstve, t.j. v dnešnej terminológii ostali pravoslávni.* (M. Mušinka, A. Mušinka, 2011, str.13)

Kedže Rusíni žijú na styku byzantskej a latinskej náboženskej kultúry, stali sa objektom religióznych stretov, politických záujmov a násilnej latinizácie. Tento proces sa odohrával počas celej histórie a vyvrcholil vytvorením grécko-katolíckej cirkvi v 16. storočí v Przemysli v Poľsku a následne jej aplikáciou na našom území v Užhorode v roku 1646. *„Prvý pokus o zjednotenie pravoslávnych veriacich východného Slovenska s Rímom sa uskutočnil v Krásnom Brode v roku 1614 a nebol úspešný pre rozhodný odpor zhromaždených veriacich. Títo vyhli z monastickej cirkvi a takmer zavraždili przemyslianskeho biskupa Anastasia Krupeckého, ktorý v sprievode majiteľa Humenského panstva Juraja Drugetha prišiel zhromaždeným veriacim oznámiť zjednotenie s Rímom. Únia s Rímom bola o čosi neskôr tajne vyhlásená na zhromaždení 63 duchovných na čele s biskupom Petrom Parteniom 24. apríla na Užhorodskom zámku. Mená duchovných (okrem šiestich dekanov) nie sú dodnes známe.“* (M. Mušinka, A. Mušinka, 2011, str.14)

Okrem boja o mocenský politický vplyv na rusínske obyvateľstvo cez náboženské inštitúcie išlo aj o boj o finančné prostriedky, lebo pravoslávni veriaci neodvádzali cirkevný desiatok rímsko-katolíckej cirkvi, kým grécko-katolíci áno. Grécko-katolíckym veriacim ponechali byzantský obrad a ich duchovným prisľúbili tie isté majetkové a spoločenské pôžitky, ako malo rímsko-katolícke duchovenstvo. Náboženská roztrieštenosť súvisí aj s otázkou národného sebauvedomenia rusínskej inteligencie. Účelovo vytvorený náboženský konflikt negatívne ovplyvnil formovanie moderného rusínskeho národa a aj spôsob komunikácie rusínskej inteligencie, ktorú v podstate predstavovali učители, pravoslávni a grécko-katolícki duchovní. Determinoval aj ich vzťah k svojmu národu a takto to bohužiaľ trvá doteraz. Náboženský konflikt bol vyhrtený v 50-tych rokoch minulého storočia,

kedy grécko-katolícka cirkev bola zakázaná a jej predstavitelia prenasledovaní, dokonca väznení. Tragédiou rusínskeho národa je skutočnosť, že sa to stalo v najkritickejšom období, v čase začiatku štátom organizovanej násilnej ukrajinizácie, kedy Rusíni najviac potrebovali podporu progresívnych, vzdelaných a národne identifikovaných grécko-katolíckych duchovných. Zároveň sa vyhrotil i rusínsky náboženský konflikt medzi pravoslávnyimi a grécko-katolíckymi veriacimi i duchovnými, čo malo zničujúce následky na náboženský, spoločenský a kultúrny život rusínskej komunity na Slovensku.

Rusínska inteligencia si v minulosti vytvorila niekoľko stratégií a smerovaní, ktoré reagovali na politické mocenské boje, vyjadrovali jej záujmy, sny, túžby, frustráciu, ale častokrát i zradu na rusínskych národných záujmoch. V jazykovej a národno-politickej orientácii Rusínov koncom 19. a začiatkom 20. storočia sa prejavili štyri smery:

1. Veľkoruský, alebo moskovský smer, ktorý vychádzal z vlastnej teórie, že uhorskí Rusíni sú súčasťou ruského národa a vyvíjal úsilie o zavedenie spisovnej ruštiny...,

2. Ukrajinský smer, ktorého prívržencami bola ukrajinská inteligencia v Uhorsku a ktorý sa do prvej svetovej vojny šírila najmä na Zakarpatsku,

3. Rusínsky smer mal na východnom Slovensku najsilnejšie pozície. Vychádzal z toho, že Rusíni v Uhorsku sú osobitým národom a za spisovný jazyk sa usilovali zaviesť „zmes miestnych dialektov, ruštiny a cirkevnoslovančiny,

4. Budapeštiansky smer „gréckokatolíckych Maďarov“ predstavovali „asimilovaní intelektuáli“ z radov rusínskej inteligencie, sústredenej hlavne v Budapešti. Dokazovali, že uhorskí Rusíni sú vlastne „gréckokatolícki Maďari“. (Sedlák 2009. Magocsi 1994, Haraksim 2009)

V súčasnosti sa v národnostnom, politickom i kultúrno-spoločenskom živote Rusínov prejavujú dve základné názorové tendencie - prorúska a proukrajinská. Prorusínsku tendenciu v súčasnosti predstavujú predstavitelia Rusínskej obrody na Slovensku. Je založená na spoločenskej a kultúrnej emancipácii rusínskeho etnika na Slovensku. Výsledkom činnosti ROS je kodifikácia rusínskeho jazyka, založenie Inštitútu rusínskeho jazyka na Prešovskej univerzite v Prešove, Rusínskeho múzea v Prešove a množstva kultúrnych a spoločenských podujatí zameraných na udržanie rusínskej kultúry. Na druhej strane proukrajinskú tendenciu presadzujú členovia ukrajinských organizácií, najmä Zväz Rusínov-Ukrajincov na Slovensku. Po roku 1989 sa tieto organizácie napojili na Európsky a Svetový kongres Ukrajincov, na pohrobkov banderovcov. Majú silnú podporu vo vláde Ukrajiny a ukrajinských zastupiteľstvách na Slovensku, v mimovládnych organizáciách napojených na Sorosove nadácie, tiež Americký kongres a bohužiaľ i na mnohých samosprávnych a štátnych úradníkoch na miestnej, regionálnej i celoštátnej úrovni, ktorí prešli cez ich výcvikové strediská. Ich ideové východisko spočíva v tvrdení, že rusínska kultúra je podkultúrou ukrajinskou. Korene má v násilnej ukrajinizácii rusínskej komunity na Halíči začiatkom 20. storočia a na Slovensku v druhej polovici 20. storočia.

1.4. Asimilácia Rusínov

Všetky spoločenské, hospodárske, politické i ekonomické udalosti, ktoré sa odohrali v minulom storočí – dve svetové vojny, koncentračné tábory pre „nepriateľskú“ rusínsku inteligenciu v rokoch 1914-1917, migrácia Rusínov do USA, Argentíny, Kanady, západnej Európy i Čiech, kolektivizácia, industrializácia, ale najmä ukrajinizácia pôvodného rusínskeho obyvateľstva, spustili proces násilnej, ale i prirodzenej asimilácie Rusínov. Počas Rakúsko-Uhorska sa časť Rusínov najmä pod vplyvom maďarónskych, grécko-katolíckych rusínskych duchovných maďarizovala a v dôsledku nikdy nepotrestaných zločinov páchaných na Rusínoch štátnou správou, vojskom a ukrajinskými organizáciami najmä na Halíci, násilne ukrajinizovala. Tento proces vrcholil v období 1. svetovej vojny(1914-1917), kedy boli v Rakúsko-Uhorsku vytvorené koncentračné tábory pre Rusínov. Najväčší z nich bol v Talerhoffe pri Grazi, kde bolo internovaných okolo 40 000 Rusínov.

Po období národného sebauvedomenia a rozvoja rusínskeho školstva a kultúry za prvej Československej republiky⁹ rusínsky národ zažil šok v podobe štátnej formy násilnej ukrajinizácie aj na našom území. Rusíni boli oficiálne československým štátom označení za Ukrajincov. Začalo to likvidáciou rusínskeho školstva¹⁰, grécko-katolíckeho duchovenstva, (Coranič 2009), vytvorením ukrajinizačných kultúrnych¹¹ a školských inštitúcií – ukrajinského základného a stredného školstva, Ukrajinského rozhlasu¹², Ukrajinského národného divadla v Prešove¹³, Podduklianského ukrajinského ľudového súboru v Prešove¹⁴, Kultúrneho zväzu ukrajinských pracujúcich, Katedry ukrajinského jazyka na UPJŠ v Prešove¹⁵, Ukrajinského múzea vo Svidníku¹⁶ a ukrajinského pracoviska pri Osvetovom ústave v Bratislave. Časť rusínskeho obyvateľstva sa prispôsobila a zmenila si národnosť na ukrajinskú, druhá väčšinová skupina si dobrovoľne vybrala slovenskú národ-

⁹ V školskom roku 1923-24 bolo na východnom Slovensku 9 štátnych a 87 cirkevných ľudových škôl, jedna meštianska škola, jeden učiteľský a jeden bohoslovecký seminár s rusínskym (ruským) vyučovacím jazykom. V roku 1936 z iniciatívy biskupa Pavla Gojdiča bolo v Prešove založené Gréckokatolícke ruské gymnázium. V tom istom čase boli všetky ruské školy rôznych stupňov na Slovensku, ktorých počet do roku 1950 dosahoval takmer 300, administratívne premenované na ukrajinské. Str. 34:

V roku 1948 bolo na Slovensku 275 základných škôl s ruským vyučovacím jazykom, v roku 1966 ich počet klesol na 68 s ukrajinským vyučovacím jazykom. Počet stredných škôl za toto obdobie poklesol zo 41 na 3 a počet gymnázií sa znížil zo štyroch na jedno gymnázium (prešovské). In: Mušinka Mikuláš - Mušinka Alexander 2011: Národnostná menšina pred zánikom? Spoločnosť pre výskum a rozvoj minoritných skupín - Minoritas str.28- 31.

¹⁰ V roku 1949 zaviedli do ruských škôl ukrajinčinu ako vyučovací jazyk, od júna 1953 bola ukrajinčina povinne zavedená vo všetkých základných rusínskych a stredných ruských školách a od roku 1953 sa na týchto školách vyučovali už všetky predmety v ukrajinčine. In: Zozulák Alexander 2012: – Rusíni na Slovensku po roku 1989: vývoj, súčasný stav a perspektívy. www. 24hod.sk/rusinska-kultura-alebo-neznamy-znami. (november 2018)

¹¹ V roku 1951 vznikol Kultúrny spolok (neskôr Zväz/ukrajinských pracujúcich v Československu (KZUP/, ktorého cieľom bolo pestovať ukrajinské národné povedomie

¹² Rozhlasová stanica prešla z vysielania v ruskom jazyku na jazyk ukrajinský

¹³ Ukrajinské národné divadlo bolo založené v roku 1945 v Prešove

¹⁴ Podduklianský ukrajinský ľudový súbor vznikol v roku 1955 v Prešove

¹⁵ Katedra ukrajinského jazyka a literatúry bola založená v roku 1953 na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Prešove a jej kabinet ako vedecko-výskumné oddelenie v roku 1956

¹⁶ V roku 1956 vzniklo v Krásnom Brode na základe rusínskych exponátov Múzeum ukrajinskej kultúry, ktoré bolo neskôr preložené do Svidníka

nosť. Tento dobrovoľný výber mal emocionálnu i racionálnu stránku. Emocionálna stránka ich rozhodnutia spočívala v skutočnosti, že obyčajní Rusíni sa necítili byť Ukrajincami, nepoznali ich kultúru, nepriali si, aby sa ich deti učili im cudzí ukrajinský jazyk, ktorý im bol v každodennom živote zbytočný. Ešte si pamätali vraždenie svojich spoluobčanov ukrajinskými polovojenskými bandami - banderovcami v prihraničných oblastiach Slovenska po skončení 2. svetovej vojny, najmä v Uličskej doline sninského okresu, čo bol dôvod sa s Ukrajincami neidentifikovať.

Racionálny aspekt ich počínania spočíval v tom, že chceli, aby sa ich deti učili jazyky, ktoré im otvoria cestu k profesionálnej kariére na Slovensku a Čechách a týmto ukrajinský jazyk určite nebol. V tomto čase v Poľsku prebiehala akcia Wisła – násilné presídľovanie Rusínov – Lemkov na Ukrajinu a do pohraničných oblastí Poľska po odsunutých Nemcoch, čo tiež ovplyvňovalo ich rozhodnutie. Na základe historickej i osobnej skúsenosti sa báli vysídlenia na Ukrajinu. Slovenská kultúra, s ktorou sa Rusíni žijúci na Slovensku stýkali celé stáročia, im bola bližšia ako kultúra Halíčskej Rusi a centrálnej Ukrajiny. Dobrovoľnú slovakizáciu si vybrali z dôvodu bezpečia svojej rodiny, istoty a profesionálnej perspektívy pre svoje deti. Popri tom prebieha i prirodzená asimilácia, ktorá sa uskutočňovala a uskutočňuje z dôvodu migrácie rusínskeho obyvateľstva za prácou do iných regiónov Slovenska, zahraničia a prispôbovaniu sa novým spoločenským a profesionálnym skutočnostiam v tradičných rusínskych regiónoch. Zároveň v povojnových ekonomických a spoločenských¹⁷ pomeroch sa tradične uzavretá rusínska komunita otvorila, do rusínskych oblastí prišli noví odborne zdatní ľudia – učelia, lekári, zo slovenského, ale i českého prostredia. Vytvárali sa nové rusínske – slovenské a rusínsko-české zmiešané rodinné vzťahy. Mladá rusínska generácia postupne strácala rusínsky komplex malosti a profesijne sa úspešne etablovala v slovenskom i v českom prostredí. Slovensko-rusínsky konflikt ostal iba v grécko-katolíckej cirkvi, ktorý bol vlastne len národnostne pozmenený a vychádza z predchádzajúceho náboženského maďarsko-rusínskeho antagonistickeho vzťahu. V podstate nadväzuje na stáročné byzantsko-latinské vzťahy, stret východnej a západnej kultúry a úzko súvisí s pokračujúcimi latinizačnými snahami rímsko-katolíckej cirkvi v rusínskom prostredí.

Až na krátke obdobie vojnového Slovenského štátu bol vzťah slovenskej inteligencie, slovenských inštitúcií a organizácií, ako i Matice slovenskej vo vzťahu k Rusínom, vždy seriózný a korektný. (Dopirjak, 2009, Magocsi 1994) Aj keď sa nájdú určití jedinci zo slovenských komunít s výhradami voči Rusínom, často vystupujú na základe zlých skúseností s Ukrajincami, ktorí, ak im to vyhovuje, často vystupujú v pozícii Rusínov. Ale sú i opačné prípady, kedy si niektorí rusínski a ukrajinskí aktivisti svoje frustrácie riešia neadekvátnymi národnostnými atakmi voči Slovákom, ako napr. otec a syn Mušinkovci autori – nasledujúcich citácií: „Slovenská klérofašistická vláda na čele s prezidentom Tisom zaujala proti Rusínom agresívnu politiku. V decembri 1940 sa napriek silnej slovakizácii zo strany štátnych orgánov k rusínskej(ruskej) národnosti na Slovensku prihlásilo 69 116 osôb, tento počet nezahrňal odhadom takmer 20 000 Rusínov z obcí Sninského, Sobraneckého a Michalovského okresu, ktoré boli pripojené k Maďarsku.“ (M. Mušinka, A. Mušinka, 2011, str. 28-29)

¹⁷ V povojnových pomeroch sa myslí obdobie po každej svetovej vojne.

Mnohí ľudia nechápu rozdiely medzi Rusínmi a Ukrajincami, nerozumejú politike a cieľom Ukrajiny a ukrajinských organizácií na Slovensku, čo spôsobuje zmätok v národnostných a často i v spoločenských slovensko-rusínskych vzťahoch. Rusíni počas svojej histórie boli politicky, ekonomicky, spoločensky súčasťou Uhorska, súčasní Ukrajinci žili v štátnych celkoch Poľska, Ruska, Rakúska, Pruska. Rusíni si chcú zachovať svoju pôvodnú rusínsku kultúru, svoje tradície, Ukrajinci nám do rusínskeho, ale už i slovenského prostredia násilne cez svoje organizácie, rozhlas a už i televíziu exportujú svoju ukrajinskú kultúru. Po roku 1989 Rusíni dostali opäť šancu revitalizovať rusínsky spoločenský, kultúrny a školský systém, ale bez aktívnej podpory štátu a len na základe dobrovoľnosti rusínskych aktivistov. 20. januára 1990 v Prešove na mimoriadnom sneme Kultúrneho zväzu ukrajinských pracujúcich bola vyvinutá snaha o zmenu národnostnej politiky danej organizácie. Bohužiaľ neúspešne. Orientácia na Ukrajinu ostala, zmenil sa iba názov organizácie na Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenska. Následne sa táto organizácia plne zapojila do činnosti proukrajinských európskych i svetových organizácií¹⁸. Reakciou na tento počin dňa 25. marca 1990 v Medzilaborciach vznikla prorusínska mimovládna organizácia Rusínska obroda na Slovensku¹⁹, ktorá iniciovala uznanie Rusínov ako samostatného národa, kodifikáciou rusínskeho jazyka²⁰, vytvorením Oddelenia rusínskeho jazyka a kultúry v rámci Ústavu národnostných štúdií a cudzích jazykov na Prešovskej univerzite²¹, vytvorením redakcie rusínskej periodickej a neperiodickej tlače²², vznikom Svetového kongresu Rusínov²³ a niekoľkých rusínskych málotriednych škôl²⁴, Rusínskeho múzea v Prešove²⁵, Rusínskeho vysielania v Slovenskom rozhlase²⁶ i Slovenskej televízii, transformovaním Ukrajinského národného divadla v Prešove na Divadlo Alexandra Duchnoviča²⁷ a zmenou názvu Poddukelského ukrajinského ľudového súboru na Poddukelský umelecký ľudový súbor v Prešove.

¹⁸ Zväz Rusínov-Ukrajincov sa stal členom Európskeho kongresu Ukrajincov a od roku 2005 i členom Svetového kongresu Ukrajincov. In: Novoveský kurzár.sk zo dňa 13.8.2005

¹⁹ Rusíni boli uznaní vládou a štátnymi orgánmi vtedajšieho Česko-Slovenska pri prvom sčítaní obyvateľstva v roku 1991, kedy sa mohli zapísať do sčítacieho hákru do samostatnej kolónky Rusíni.

²⁰ Kodifikácia rusínskeho jazyka sa uskutočnila 27. januára 1995 v Bratislave.

²¹ Oddelenie rusínskeho jazyka a kultúry v rámci Ústavu národnostných štúdií a cudzích jazykov na Prešovskej univerzite ako rektorátne celouniverzitné vedecko-pedagogické pracovisko vzniklo v roku 1999 a učebný proces sa začal v školskom roku 2000/2001

²² Redakcia vznikla v júni 1991, 21.8.1991 vyšlo prvé číslo kultúrno-spoločenského dvojtyždenníka Narodny novinky

²³ Prvé zasadnutie Svetového kongresu Rusínov bolo v dňoch 22.-23.3.1991 v Medzilaborciach

²⁴ Rusínske základné školy boli obnovené v rusínskych obciach Kolbovce, Čabiny, Bajerovce, Kalná Roztoka a Radvaň nad Laborcom, v súčasnosti existujú len v Kalnej Roztoke a Radvani nad Laborcom, v ostatných obciach zanikli

²⁵ Múzeum rusínskej kultúry vzniklo 1.1.2007 v Prešove na základe rozhodnutia MK SR zo dňa 11.12.2006

²⁶ Rusínske vysielanie bolo uvedené od 1.9.1998 v Hlavnej redakcii národnostno-etnického vysielania Slovenského rozhlasu v Prešove. 1. mája 2002 sa vytvoril samostatný redakčný rusínsky tím. V rámci televíznych programov Rusíni nedosiahli svoje pravidelné vysielanie, z košického štúdia Slovenskej televízie sa len sporadicky vysiela Rusínsky národnostný magazín.

²⁷ Zmenu názvu divadla uskutočnilo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky dňa 15.10.1990

Po desiatich veľmi plodných rokoch činnosti nastala v Rusínskej obrode kríza. Dôvodom bolo personálne ľudské zlyhanie rusínskych lídrov, rusínskych funkcionárov samospráv a záškodnícka činnosť odchovancov bývalého Kultúrneho zväzu ukrajinských pracujúcich, ktorí sa infiltrovali do rusínskych inštitúcií a organizácií, ale i do štátnej správy na všetkých úrovniach samospráv. Títo lídri si začali zakladať svoje súkromné rusínske organizácie, mnohí sa napojili na zahraničné mimovládne a vládne americké zdroje. Spravidla vznikli odčlenením od pôvodnej Rusínskej obrody, ale v súčasnosti tieto rusínske organizácie zakladajú aj bývalí funkcionári neúspešnej ukrajinsko-rusínskej strany Náš kraj, ktorá bola založená s finančnou podporou zahraničných fondov. Ich devastačná činnosť na rusínske prostredie je mimoriadna, lebo ovládli akademickú pôdu, ale i grantové systémy pre rusínsku komunitu. Stratila sa pôvodná údernosť a koncepcnosť Rusínskej obrody, ktorú sa neúspešne snažia nahradiť rôznymi formami okrúhlych stolov. A tak finančné zdroje, ktoré Slovenská republika vydáva na rusínsku kultúru a školstvo miznú v zbytočných, pre rusínsku komunitu často dokonca škodlivých projektoch a vo vreckách funkcionárov týchto organizácií. Tragikomickým príkladom súčasného stavu rusínskych spoločenských, politických, odborných i medziľudských vzťahov je špecifický rusínsky novotvar, akýsi zmutovaný typ Rusína, tzv. Rusín-Ukrajinec, chameleón, ktorý si mení národnosť spravidla podľa projektu, ktorý momentálne rieši. Raz je Rusínom, potom Ukrajincom, Slovákom, Rómom.²⁸ Tento typ sa spravidla pohybuje v umeleckých, ale i vedeckých sférach a to i v kategórii celebrit slovenského šoubiznisu a prešiel ukrajinizáčnymi výcvikovými tábormi²⁹. Na druhej strane sa pojmom Rusín-Ukrajinec plnia ukrajinizáčne ciele a maskuje záškodnícka činnosť celej plejády ukrajinských aktivistov a proukrajinských organizácií na Slovensku. A tak môžeme konštatovať rusínsky paradox, že základom asimilácie rusínskeho obyvateľstva smerom ku Slovákom nie sú Slováci, ale Ukrajinci, ukrajinské mimovládne organizácie a nimi presadzovaná ukrajinizácia Rusínov, pokračujúca plazivá latinizácia rusínskych príslušníkov grécko-katolíckej cirkvi Vatikánom a v poslednom období nepochopiteľné egoistické a nekonceptné správanie sa predstaviteľov rusínskych mimovládnych organizácií a ich odborné i morálne zlyhávanie. Takže bohužiaľ platí staré dobré rusínske príslovie: „*Z Rusnaka i pes, i sobaka.*“ Asimilácia Rusínov pokračuje. Plní sa plán Ukrajinskej vlády z roku 1996 na zničenie rusínskeho národa³⁰ za čiastočnej i plnej podpory časti tzv. rusínskej inteligencie. Ak sa nevytvoria akčné plány na spoločenskú, kultúrnu, školskú i hospodársku revitalizáciu rusínskeho prostredia za pomoci štátnych a samosprávnych inštitúcií, a to v spolupráci s rusínskym neziskovým sektorom, asimilácia bude nezvratná a o pár rokov sa budeme môcť o Rusínoch dozvedieť len z odbornej a historickej literatúry.

²⁸ Niektorí rusínsko-ukrajinskí funkcionári plnia už i rómsku agendu.

²⁹ Mnohí z týchto Rusínov-Ukrajincov študovali na vysokých školách na Ukrajine a za socializmu ich „povolanie bolo Ukrajinec“. V súčasnosti Ukrajinci z rusínskeho prostredia organizujú pre deti a mládež skautský tábor Plast, so špeciálnym proukrajinským programom. Je zaujímavé, že táto organizácia za bývalej ešte predvojnovnej Československej republiky bola za svoju protištátnu činnosť zakázaná a jej funkcionári z republiky vyhostení.

³⁰ <http://www.rusyn.sk/data/files/14.pdf>

1.5. Kultúra Rusínov

Vznik spoločného štátu so Slováckmi a Čechmi inšpiroval aj emancipačné národné snahy Rusínov v oblasti kultúry. Žánrovo sa rusínska kultúra na Slovensku plnohodnotne rozvíjala len vo forme ľudovej hudobnej a tanečnej kultúry. O rusínsku ľudovú kultúru prejavili záujem aj odborné české akademické kruhy a v rusínskych regiónoch realizovali početné a pomerne obsiahle folklórne výskumy. Spontánne vznikali folklórne spevácke a zvykoslovné skupiny, svetské i cirkevné spevácke zbory, divadelné súbory a čo je zaujímavé, že už začiatkom dvadsiateho storočia v rusínskych obciach vznikol špecifický, na prípravu a materiálne zabezpečenie veľmi zložitý hudobný žáner - dychové hudby.

Tento spontánný proces bol bohužiaľ pozastavený a zneužitý pri štátnej ukrajinizácii Rusínov v 50-tych rokoch minulého storočia. Zanesenie ukrajinskej kultúry do rusínskeho prostredia a prezentácia rusínskej kultúry ako odnož ukrajinskej kultúry naštartovali proces úpadku tvorby rusínskych umelcov a to vo všetkých žánroch. Odrážalo sa to v oblasti populárnej hudby, ktorá existuje len na úrovni dedinských estrádnych kapiel, a najviac postihla oblasť klasickej hudby, kde bol realizovaný len jeden vážny a zároveň odvážny pokus, a to opera Knieža Laborec Vladimíra Ljubimova, v ktorej autor spracoval starodávnú legendu o rusínskom vojvodcovi Laborcovi, ktorý sa neúspešne postavil nájazdu kočovných Maďarov. Spomenúť by sme mohli ešte scénickú hudbu k divadelným hrám od Vladimíra Ljubimova, Andreja Karška a Ivana Mihaliča pre Ukrajinské národné divadlo a po roku 1989 od Ladislava Ladomirjaka pre Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove. Rusínska kultúra inšpirovala aj slovenských a českých umelcov, čoho najväčším príkladom je Eugen Suchoň a jeho kantáta *Žalm zeme podkarpatskej*, Ivan Olbracht a jeho diela *Golet v údolí*, *Nikola Šohaj Loupežník*, či Karel Čapek a jeho novela *Hordubal*.

Hoci Rusíni majú profesionálne Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove, bohužiaľ svojou činnosťou sa nezameralo na rusínsku dramatickú tvorbu, na hľadanie rusínskych autorov, na spracovanie rusínskych tém, rusínskej histórie, povestí, rozprávok. Výnimkou sú len divadelné hry rusínskych autorov Vasila Turoka - *Ruslan a Ludmila* (1990), *Strieborný potôčik* (1999), *Princove halušky* alebo *Uhorský simplicissimus* (2002), Vasila Turoka a Jaroslava Sisáka - *Dobrodzenie prevyšuje bohatstvo* (1992), Mikuláša Kseňaka - *Drotárík* (1994), Zuzany Haľamovej - *Neposlušný Jurko* (2007), Štefana Suchého - *Vtáčie mlieko* (2010) a Michaely Zakuťanskej - *Havaj* (2011). Zo zahraničných rusínskych autorov divadlo uviedlo hry Ďura Paparhaja - *Ahafija - popova žena* (1993), *Dva lístky do Jeruzalema* (2002) a *Unavenú kavalériu* (2011) a z rusínskej histórie čerpá len divadelná hra *Adolf Ivanovič Dobrianskij* (2003, 2017)³¹ slovenského autora Karola Horáka. V oblasti výtvarného umenia je situácia pozitívnejšia. Rezonujú tu také výnimočné osobnosti, ako sú napr. Orest Dubaj, Štefan Hapák, Dezider Milly, ale najmä najväčšia osobnosť pop-artu Andy Warhol.

³¹ Informácie poskytl Riaditeľstvo DAD Prešov.

1.5.1 Rusínsky folklór

Základným pilierom rusínskej kultúry na Slovensku je folklór so všetkými formami a žánrami jeho osobitého prejavu, od slovesného, cez tanečný a hudobný folklór, až po gastronómiu, či bytovú kultúru. Vznikol v špecifických geografických podmienkach a bol historicky a kultúrne determinovaný.

Pre súčasnú rusínsku a ukrajinskú etnografiu je typické, že za každú cenu hľadajú spoločné znaky kultúr Rusínov žijúcich v rôznych štátoch, pričom vôbec nezohľadňujú geografickú a historickú podmienenosť jednotlivých rusínskych kultúr a ich vzťah k domovskej majoritnej kultúre, v našom prípade ku slovenskej kultúre a jej regionálnym subkultúram.

Rusínska kultúra na Slovensku vychádza zo slovanskej odnože náboženskej byzantskej kultúry, ktorá determinuje najmä slovesnú a hudobnú kultúru. Staroslovienčina v svojej starodávnej podobe, ktorá sa ešte teraz používa v cirkevnej liturgii, bola tým prvkom, ktorý brzdil vývoj rusínskych dialektov, ich modernizáciu a zachoval relatívnu blízkosť rusínskych kultúr. V tých oblastiach, v ktorých zaviedli latinský obrad, pôvodne rusínske dialekty sa rýchlo transformovali do nových jazykových variantov a ich užívatelia sa dokonca bránia označeniu „rusínsky“. V tomto smere sú príkladom sotácke nárečia a ich nositelia v okolí Humenného, ktoré jazykovedci zadeľujú medzi rusínske.

Byzantská liturgia je viachlasná a spievaná bez podpory hudobného nástroja – a capella. Chrámový spev praktizovaný rusínskym obyvateľstvom v grécko-katolíckych a pravoslávnych „cerkvach“ bol a ešte stále je predlohou i na paralely v svetskej hudbe, v našom prípade na ľudovú pieseň. V rusínskom speváckom prejave sa používa jednoduchý hudobný dvojhlas, spodná a vrchná tercia, v niektorých prípadoch dochádza k ich vzájomnému kríženiu, prechodu spodnej tercie do vrchnej a naopak. Šikovní speváci si vedia podľa vzoru cirkevných spevov dorobiť spodný tretí hlas. Osobitým príkladom muzikality je špecifický ľudový viachlas, tzv. zemplínska heterofónia. Pri analýze piesní spievaných v rusínskom prostredí na Slovensku musíme hudobný materiál rozdeliť do viacerých skupín. Okrem pôvodných rusínskych piesní naviazaných na rodinný a kalendárny obradový folklór, ktoré sa tradične využívali na rusínskom vidieku, bolo cieľene a systematicky nanesených veľké množstvo piesní z Ukrajiny, s cieľom násilnej ukrajinizácie v druhej polovici 20. storočia.

Piesne sú dvojakého typu a to ukrajinské, respektíve maloruské, ako napr. *Rozprajahajte chlopci koni*, alebo z rusínskeho prostredia Ukrajiny. Tieto piesne sa do nášho prostredia dostali cez národnostné ukrajinské, ale aj cez rusínske a slovenské rozhlasové a televízne vysielania (napr. televízna show *Zem spieva*), prostredníctvom vystúpení PULS-u Prešov, UND Prešov, propagačných vystúpení ukrajinských súborov na festivaloch a kultúrnych podujatiach, ale i cez vyučovací proces na ukrajinských školách. Časť týchto piesní nazývame pojmom „optantské“, lebo ich do nášho regiónu priniesli optanti z ukrajinských oblastí, kde predtým dlhší čas žili. Niektorí z nich ako napr. Ivan Stebila³², ale i iní, pôsobili ako osvetoví pracov-

³² Pán Ivan Stebila bol prvým učiteľom hry na akordeón autora tejto publikácie. Pôsobil ako metodik pre hudbu a spev v regiónoch okresov Snina, Humenné, Medzilaborce, Svidník, Stropkov,

níci a po návrate na Slovensko pokračovali v svojej profesii s tou istou obsahovou proukrajinskou náplňou, akú mali na Ukrajine.

Veľkú skupinu piesní tvoria rusínske piesne ovplyvnené zemplínskym, šarišským a spišským folklórom, teda prostredím, v ktorom sa slovenskí Rusíni vždy pohybovali a ľuďmi, s ktorými spoločne pracovali, zabávali sa, nažívali. Majú totožné melódie, podobné texty, ktoré sa líšia len formou dialektu, dokonca texty obsahujú aj niektoré nezameniteľné zemplínske, šarišské, či spišské slovné výrazy.

Špecifickou skupinou sú piesne autorské, piesne rusínskych autorov – Ing. Jána Maguru z Humenného, Michala Dobdu z Medzilaboriec, Jozefa Bycka zo Zbudského Dlhého, Ladislava Macka zo Svidníka a iných, ktorí svojím osobným umeleckým a intelektuálnym vkladom obohatili rusínsku hudobnú kultúru na Slovensku.

1.5.2 Rusínsky hudobný a tanečný folklór v dramaturgii PULS-u

Autor publikácie delí ľudovú kultúru Rusínov na Slovensku do troch základných podskupín podľa regiónov, v ktorých Rusíni na Slovensku žijú a to na zemplínsku, šarišskú a spišskú. Každá má svoje špecifiká, svoju históriu a spoločenskú determináciu. Mnohé piesne v týchto skupinách sa formovo, intonačne i harmonicky prekrývajú s pôvodným piesňovým materiálom v menovaných regiónoch, často sa líšia len slovesným prejavom – dialektom. Navzájom sa obohacovali, obohacujú, dopĺňajú a spoločne sa používajú na rodinných i spoločenských podujatiach. Výsledným produktom rusínskeho folklórneho hnutia sú dedinské spevácke a zvykoslovné skupiny, folklórne súbory a najmä profesionálny tanečno-hudobný súbor – PULS Prešov. Tento kolektív je významný nielen pre rusínsku kultúru, ale i pre kultúru celej východnej časti Slovenska, lebo jeho členovia a odchovanci viedli mnohé tanečné, hudobné a spevácke súbory na uvedenom teritóriu, zabezpečovali ich prípravu, umelecké smerovanie i patričnú kvalitu. Napriek tomu treba konštatovať, že celková činnosť tohto kolektívu vo vzťahu k rusínskej kultúre v určitých obdobiach je kontroverzná v závislosti od umeleckého vedenia a postoja riaditeľstva UND, DAD-u a po osamostatnení riaditeľstva PULS-u. Komplexné rusínske programy boli v období vzniku PULS-u a potom až v 80-tych rokoch v tvorbe choreografov Pavla Širáka a najmä Vladimíra Marušina. Medzi týmito obdobiami sa pestovala ukrajinská a multikultúrna tvorba.

Rusínskou tematikou v svojich jednotlivých choreografiách boli inšpirovaní Vladimír Libovický - *Sopilka hraje, Prišli do nas strašeňata* (rok vzniku 1957, hudobná úprava Gabriel Kucko), Melánia Nemcová - *Pri Laborci* (1964, Tibor Andrašovan), *Potriasana* (1968, Tibor Andrašovan), *Hrožena* (1971, Tibor Andrašovan), *Krucena* (1963/1964, Juraj Cimborá), *Polky* (1971, Juraj Cimborá), Ivan Čisarík - *Makovické polky* (1976, Juraj Cimborá), *Pri hudákoch* (1979, Jaroslav Pokorný), Stanislava Semjanová - *Vitaj slnko* (1979, Vladimír Dvořák), Juraj Goga - *Krucena* (1983, Július Selčan), Milan Hvižďák - *Ide syn na vojnu* (1986, Július Selčan), Stanislava Selčanová - *Vorodaj* (1984, Július Selčan), *Narodil sa človek, Na rybnach* (1986, Július Selčan), Cyril Zálešák a Stanislava Selčanová - *Nie každá metla do každého domu* (1990, Vladimír Ljubimov), Vojtech Suchomer - *Večne nová jar*

(1987, Peter Niňaj), Jozef Bakšaj - (1987, Ladislav Salaj). Systematickejšie sa rusínskou tematikou zaoberal až Pavol Širák, ktorý za asistencie manželov Anny a Vladimíra Marušinových spracoval v svojich choreografiách rusínsku svadbu: *Chodenie družbov, Vitie stromčeka, V nedilu* (1983, Ján Saloka), *Prebudenie jari* (1983, Roman Skřepek), *Dozrievanie* (1983, Július Selčan), *Pri muzike v Kurimke* (1984, Ján Saloka), *Skladka* (1984, Július Selčan), *Požičané čizmy, Parádenie na frej* (1984, Roman Skřepek). Najvýraznejšou osobnosťou rusínskeho umenia v oblasti tanečno-dramatickej tvorby je Vladimír Marušin. V rannom období svojej rusínskej tvorby vytvoril choreografické útvary - *Po kojšovský* (1987, Vladimír Ljubimov), *Krucena, Pod nohy, hraj, Polky, V karčme, Chto lepši* (1990, Ján Saloka), *Organkový, Ponad flašku, Utopená krása* (1995, Ján Saloka), *Haňa, Iľa, Zuzka, Marja, Parádne nevesty - Ľalia, Michal, Andrij, Petro, Jura, Ivan hore, Marja dolu* (1995, Jozef Hrušovský). Spolupráca so skladateľom Andrejom Kalinkom sa pretavila do štyroch nádherných celovečerných programov. Prvý bol pod názvom *Očarení pohľadom* (2009) - choreografie: *Pačiť sa mi - prológ, Polka - Šemetkovce, Vysoko podkasana, Hory, hory, Ani jední ani druhí, Prijdi mij mileňkij, „Stara, pod“³³, Stále živý prameň, Očarená pohľadom z čerešne, Dali vas prositi, Svadba v piesni, V zástere slzy, Už budu svoju mav, Ruka v rukáve, Hori luhom!*. Nasledoval celovečerný program inšpirovaný vianočnou tematikou - *Kolíška a Kríž I.* (2009) - *Radujsja vozlublennyj čoloviče, Silo Boža divna, Prijde Christos Spasitel naš, Chodila Marija kolo Viflejema. V Viflejemi, v malim misti, Kovalova divka, Isusovo narodžiňa*, program inšpirovaný veľkonočnou tematikou - *Kolíška a Kríž II.* (2010) - *Ajhla, človek - „Osanna“, Ži! - Otče naša, A nezabud' - Hyškaňa, Lebo život - „Veličajem“, Zo slz a bolesti - Strasti, A ďalej - Viruju.* Návrat ku svetskej tematike nastal v programe *Duša plná ľudí* (2012) - *Nežmurkaj, budem sa červenaaaat, Slnko ju tak vybielilo, Ja, aj ty vieme svoje, Aaaa, pridu?, V modro - tichom objati, Šalenyj ...“!, Neskoro je plakať, Každého, aj teba, láska nájde, A budem! A budem sa vydávať!, Už sa menej červenám*³³. Jeho činnosť v PULS-e bola v dôsledku čudných národnostných a politických vzťahov viackrát prerušená. Aj z toho dôvodu je posledný pripravený projekt z roku 2014 - prvý rusínsky muzikál Fedor Hlavatý zatiaľ nedokončený. V súčasnosti jeho odborný a tvorivý potenciál využíva Folklórny súbor Chemlon Humenné, pre ktorý vytvoril choreografie z rusínskych oblastí - *Chorovody z Uble, Ceperka, Tancovačka, Pod nohy, hraj!, Karičky, Chto lipše, Zbojník I., Zbojník II. Zbojnícka zábava, Flaškový, Hostina a V korčmi* v hudobnom spracovaní Miroslava Kerekaniča.

³³ Informácie poskytol z osobného archívu doc. Vladimír Marušin, ArtD.

2. RUSÍNSKE DYCHOVE HUDBY

Rusínska kultúra evokuje predstavu ľubozvučných rusínskych piesní, malebných krojov, temperamentných tancov, rusínskych plesov a zábav. Málokto však vie, že existuje aj fenomén rusínskej dychovej hudby, vznik ktorej sa spájal s viacerými faktormi. Pri analýze týchto faktorov je si potrebné uvedomiť, že žáner dychových hudieb patrí materiálne, odborne i organizačne k jedným z najťažších žánrov hudobnej kultúry. Determinuje ju personálna potreba hudobne nadaných ľudí, ochotných učiť sa hrať na jednotlivé hudobné nástroje, schopných navzájom komunikovať, priestorové zázemie na kolektívne nácvičky i individuálnu prípravu, materiálne zabezpečenie finančne náročnými hudobnými nástrojmi, ale najmä osobnosť vedúceho dychového orchestra, disponujúca odbornými a organizačnými schopnosťami. A práve pre túto nevyhnutnú základňu je vznik dychových orchestrov v chudobných rusínskych regiónoch o to prekvapujúcejší. Jedným z dôležitých faktorov vzniku rusínskeho dychovkárskoho hnutia bol rozvoj sebauvedomenia rusínskeho národa, ktorý sa pričínil o založenie nového slovanského štátu - Československej republiky. Rusíni spolu s Čechmi, Slovákmi, Moravanmi a Slezanmi sa stali štátotvorným národom, tak ako ostatné národnosti, mali záujem rozvíjať svoju kultúru a hľadať aj nové formy rozvoja rusínskej kultúrnej identity, tou bola aj dychová hudba. Zároveň to bola aj reakcia na predchádzajúce dlhodobé maďarizačné tlaky v období Rakúsko - Uhorska.

Hlavným podnetom k vzniku dychových hudieb bol príchod nových vzdelaných ľudí do rusínskych regiónov. Boli to najmä českí úradníci, častokrát bývalí legionári, ale i utečenci zo Zväzu sovietskych socialistických republík, ktorí boli súčasťou nového štátneho úradníckeho systému a pomáhali budovať nielen novú československú štátnu správu, hospodársky systém, ale i slovanské školstvo, kultúru, zdravotníctvo. Tí prichádzali častokrát z kultúrnejšieho prostredia a svoje predchádzajúce kultúrne zvyky a záujmy v novom pôsobisku nechceli zanechať. Chceli pre svoje deti, svoje rodiny vytvoriť minimálne také podmienky na spoločenský život, ako mali v svojich predchádzajúcich bydliskách, v svojich rodných obciach. To bol najväčší dôvod, prečo aktívne zavádzali do tradičného rusínskeho prostredia nové modernejšie a perspektívnejšie spoločenské vzťahy, iniciovali vznik kultúrno-spoločenských spolkov, umeleckých kolektívov, v našom prípade dychových hudieb, alebo sa zapájali do činností už existujúcich kultúrnych spoločenstiev. Mali na to všetky možnosti, lebo spravidla pracovali na manažérskych postoch v štátnej správe, školách, alebo v štátnych podnikoch. Prinášali nové pohľady, nové postoje, nové riešenia, ktorými sa kultúrny a spoločenský život v regiónoch stával zaujímavejším, atraktívnejším.

Veľký vplyv na rozvoj dychovkárskoho hnutia malo aj silné robotnícke hnutie. V období pred 2. svetovou vojnou to bolo banícke a železničiarске hnutie, v po vojnovom najmä železničiarске a podnikové odbory, ktoré iniciovali vznik nových dychových hudieb podporovaných štátnymi podnikmi. V období 50-tych až 80-tych rokov prežívali dychové hudby svoj vrchol, lebo podpora záujmovo-umeleckej činnosti v podnikoch bola súčasťou štátnej politiky, v rámci ktorej dychové hudby plnili dôležitú kultúrno-spoločenskú funkciu. Navyiac mali aj významnú výchov-

no-vzdelávaciu funkciu. Dobrý umelecký kolektív bol odrazom starostlivosti vedenia podnikov o svojich zamestnancov a zároveň bol i súčasťou spoločenského života daného podniku a výrazne obohatil estetickú úroveň rôznych podnikových udalostí. Okrem toho, že uspokojoval umelecké potreby zamestnancov fabriky a ich rodinných príslušníkov, aktívne sa zúčastňoval i rôznych podnikových, mestských, štátnych osláv a zabezpečoval mnohé kultúrno-spoločenské aktivity – koncerty, plesy, zábavy, spoločenské posedenia. Umelecký kolektív bol zároveň aj vynikajúcim reprezentantom podniku, mesta, regiónu na rôznych rezortných, umeleckých postupových súťažiach, či medzinárodných festivaloch a družobných výmenných podujatiach. Na druhej strane bol tu aj záujem jednotlivcov o sebauplatnenie, sebarealizáciu, o hľadanie a napĺňanie svojich schopností. Zároveň i hľadanie vhodného kolektívu pre svoje voľnočasové aktivity, kde by si mohli zdokonaľovať svoje nadanie, ale v neposlednej miere sa i prezentovať na verejnosti, čím sa členovia dychových hudieb stávali pre svoje spoločenstvá v tejto dobe veľmi zaujímavými. Pre mnohých členov to bola aj možnosť cestovať po Čechách a Slovensku, kde sa zúčastňovali na rôznych postupových a rezortných súťažiach. Silným motivačným zdrojom bolo i vycestovanie do zahraničia na medzinárodné dychové festivaly, alebo podnikové výmenné podujatia. Aktívne umelecké pôsobenie mnohým talentovaným jedincom zmenilo ich profesijný život. Stali sa z nich osvetoví pracovníci v závodných podnikových kluboch, v mestských a obecných kultúrnych zariadeniach a niektorí sa uchytili ako hudobní pedagógovia na ľudových školách umenia a centrách voľného času, či hudobníci v profesionálnych umeleckých telesách – vo filharmóniách, divadlách, profesionálnych i amatérskych umeleckých súboroch.

Veľmi dôležitým aspektom pri formovaní rusínskeho dychového hnutia boli vplyvy profesionálnych vojenských posádkových hudieb, v ktorých mnohí členovia rusínskych dychových kolektívov počas povinnej vojenskej služby pôsobili. Pod dozorom skúsených dirigentov a hudobníkov získali patričné nástrojové zručnosti, skúsenosti a návyky, ktoré potom uplatňovali po návrate v svojej domovskej kapele. Nemenej dôležité boli aj nové spoločenské, priateľské i odborné vzťahy v rámci celkového dychového hnutia v bývalom Československu.

Je potrebné si uvedomiť, že vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti problematika rusínskej dychovej hudby sa nedotýkala celého rusínskeho regiónu, ale len niektorých oblastí Spiša a Zemplína. Na Spiši to bolo okolie obce Helcmanovce, kde vznikla v roku 1920 najstaršia rusínska dychová hudba Selanka³⁴, ale aj v ďalších regiónoch horného Zemplína, v Medzilaborciach a Habure (okres Medzilaborce), ako aj v Ruskom a Uliči (okres Snina). Rusínski muzikanti sa neskôr vynikajúco realizovali v podnikových dychových hudbách v Snine, Medzilaborciach, Strážskom, Humennom, Prakovciach, Žakarovciach, Poprade či Švedlári a v ďalších dychových hudbách. Mnohí z nich sa venovali a dodnes venujú dychovej hudbe i profesionálne ako hudobníci v Štátnej filharmónii v Košiciach, Slovenskej filharmónii v Bratislave, v orchestri v PULS-e v Prešove, či tanečných orchestroch v Košiciach, Bratislave a Brne. Príkladom môžu byť bratia Jaškovi – Alexander, Vladimír a Michal, ktorí pôsobia v Slovenskej filharmónii v Bratislave, alebo Vla-

³⁴ Dychová hudba Selanka ako jediná pôsobí dodnes.

dimír Darjanin, ktorý bol riaditeľom Českej filharmónie v Prahe, ale i mnohí ďalší. Z hľadiska vývojového môžeme činnosť rusínskych dychových hudieb rozdeliť do troch etáp:

- 1/ medzivojnové – 1920 – 1945, obdobie vzniku prvých rusínskych dychových hudieb,
- 2/ povojnové – 1945 – 1989, obdobie rozkvetu rusínskych dychových hudieb,
- 3/ porevolučné, súčasné – 1989 – 2016, obdobie zániku rusínskych dychových hudieb.

Činnosť dychových hudieb je prvá zaznamenaná systematická kultúrna výchovno-vzdelávacia činnosť v rusínskych regiónoch po vzniku Československej republiky a novovzniknuté tradície dychovej hudby veľmi ovplyvnili nielen rozvoj rusínskej, ale i slovenskej kultúry v daných regiónoch. Dychové kolektívy nepozostávali len z muzikantov rusínskej národnosti, ale v nich hrávali aj Česi, Slováci a dokonca i Ukrajinec.

Prvá helcmanovská dychová hudba

3. RUSÍNSKE DYCHOVÉ HUDBY MEDZIVOJNOVÉHO OBDOBIA 1920 – 1945, VZNIK PRVÝCH RUSÍNSKÝCH DYCHOVÝCH HUDIEB

Medzivojnové obdobie 1920 – 1945 je charakterizované vznikom rusínskych dychových hudieb. Prvou bola dychová hudba v Helcmanovciach v roku 1920, ktorá neskôr po vojne dostala názov Selanka. Druhá dychová hudba vznikla v roku 1928 v Medzilaborciach a tretou bola dychová hudba v Ruskom, založená v roku 1932³⁵. Viedenskou arbitrážou bola obec Ruské začlenená do Maďarska. Keď maďarskí úradníci chceli zabaviť hudobné nástroje, hudobníci ich v noci prepašovali do Sniny. S ich pomocou miestny učiteľ Jozef Gross založil v roku 1939 dychovú hudbu aj v Snine a následne v Humennom. Poslednú trúbku v Ruskom, ktorú si jeden z hudobníkov skryl na povale domu, symbolicky našiel a zabavil ruský vojak a odišiel s ňou smerom na Prahu. Táto etapa po vzniku samostatného Československa je príznačná nárastom rusínskeho vlasteneckého sebavedomia, bola typická pre všetky slovanské národy v novej republike a zároveň bola reakciou na predchádzajúce maďarizačné a germanizačné vplyvy. Bola to etapa hľadania národnej identity, formovania národných kultúr. V tejto etape rusínske dychové orchestre vznikali na rusínskych obciach na základe výnimočnej aktivity a entuziazmu členov miestnych komunit a to za pomoci i príslušníkov iných národov – Čecha pána Tomčíčka v Helcmanovciach, Ukrajinca Oresta Šenkyrika a Čechov Františka Bonaventuru, Jána Petráka a Františka Šebestu v Ruskom a Čecha štb.kpt.v.v. Antonína Brabenca v Medzilaborciach.

3.1. Medzivojnová dychová hudba v Helcmanovciach a jej osobnosti

Vznik prvej rusínskej dychovej hudby je spojený s robotníckym baníckym hnutím na Spiši. Občania rusínskej obce Helcmanovce, ktorí žili hlbokým duchovným a kultúrnym životom, sa živili prácou v baniach v Žakarovciach a Slovinkách. V Žakarovciach v tomto čase existovala podniková banícka dychová hudba, v ktorej hrávali i hudobníci z Helcmanoviec. Problémy a stagnácia dychovej hudby v Žakarovciach boli príčinou založenia dychovej hudby v Helcmanovciach v roku 1920. Vznikla na základe entuziazmu rusínskych hudobníkov a vytvorila sa jedinečná tradícia, ktorá navždy ovplyvnila kultúrny a spoločenský život nielen v rusínskej obci Helcmanovce a priľahlom okolí, ale svojím významom mala dopad na rozvoj dychovkárskej kultúry Spiša i celoslovenského rusínskeho i slovenského hnutia dychoviek. Táto dychová hudba je zároveň najstaršou a v súčasnosti bohužiaľ už jedinou existujúcou rusínskou dychovou hudbou na Slovensku.

Zakladajúci členovia dychovej hudby v Helcmanovciach:³⁶

Jozef Burčík, 1900-1973, Helcmanovce, baník, krídlovka
Štefan Bodnár, 1897-1965, Helcmanovce, baník

³⁵ Niektorí pamätníci uvádzajú rok 1933.

³⁶ Pri niektorých zakladajúcich hudobníkoch už ani najstarší pamätníci nevedeli, na akých hudobných nástrojoch hrávali a aké mali povolanie.

Ján Dolinský, 1897-?), Helcmanovce, baník
 Jozef Gergovský, 1904-?) Helcmanovce, baník
 Jozef Hlucháň, 1897-?), Halcmanovce, baník
 Peter Kazár, 1904-1984, Helcmanovce, železničiar, krídllovka
 Ján Kuchár, 1898-.1955, Helcmanovce, baník
 Ján Kuruc, 1899-1938, Helcmanovce, baník
 Michal Mamrák, 1899-1949, Helcmanovce, baník
 Štefan Mamrák, 1904 -1956, Helcmanovce, železničiar
 Ondrej Mamrák, 1897-1926, Helcmanovce, baník
 Ján Pacholský, 1893-1972, Helcmanovce, baník
 Peter Pisko, 1897-1960, Helcmanovce, baník
 Jozef Slovinský, 1903-1975, Helcmanovce, baník

Nástrojové vybavenie pozostávalo zo zapožičaných dychových nástrojov zo závodnej dychovej hudby v Žakarovciach, ďalšie nástroje boli zakúpené zo spoločne získaných financií, alebo individuálne.³⁷ Hudobníci nacvičovali v súkromnom dome Jozefa Burčíka (1900-1973), neskôr Štefana Mamráka (1904 -1956). Spočiatku za poplatok 20 korún na osobu hudobníkov pripravoval a viedol skúšky český učiteľ z Gelnice pán Tomčíček³⁸, čo však bolo pre začínajúcu dychovú hudbu veľa a preto koncom roku 1920 preberá vedenie kolektívu Jozef Burčík, ktorý sa zároveň stáva aj jeho prvým dirigentom. Premiérové vystúpenie kolektívu sa uskutočnilo v máji v r.1921 počas detského majálesu. V roku 1922 hudobníci hrali v Kojšove na majálese Bansko-robotníckeho spolku a v Mníšku nad Hnilcom na baníckom dni. Prepravovali sa na vozoch s konským potahom. V roku 1923 časť členov dychovej hudby odišla za prácou do Maďarska. V krátkom čase sa dychovka doplnila o nových členov. Začínajúcich muzikantov učili zakladajúci členovia dychovky.

Dychovú hudbu posilnil:

Štefan Dorčák, 1903-1983, Helcmanovce, pozauna
 Juraj Drajna, 1909-?), Helcmanovce
 Ján Ferenc, 1904-1945, Helcmanovce
 Štefan Gbúr, 1907-?) Helcmanovce
 Štefan Hlucháň, 1906-1963, Helcmanovce
 Štefan Ilkovič, 1909-1940, Helcmanovce
 Jozef Murňák, 1906-1983, Helcmanovce, železničiar, trúbka
 Jozef Pavúk, 1906-?) Helcmanovce
 Štefan Pisko, 1908-1976, Helcmanovce, robotník, obchodník, lesný roh
 Peter Slovinský, 1911-1946, Helcmanovce
 Ján Šlof, 1907-1980, Helcmanovce

Dychová hudba pokračovala v pravidelných nácviokoch. Hrala na majálesoch, pohreboch, v kostole, v obci i mimo nej. Repertoár pozostával zo skladieb do tanca – *do šaflíka, an-cvaj-draj*, krucených, čardášov, pochodov - prevažne od Františka Kmocha a pri pohrebných udalostiach zo smútočných pochodov. Dopĺňal sa pol-

³⁷ Peter Kazár si krídllovku kúpil sám za 400 korún.

³⁸ Krstné mená i dáta narodenia sa nezachovali

kami a valčíkmi, ktoré boli populárne v období pred 2. svetovou vojnou. V tomto čase kolektív finančne podporil Bansko-robotnícky spolok a Potravinové družstvo Helcmanovce, avšak výška finančnej podpory nie je známa. V roku 1927 si hudobníci zabezpečili prvé uniformy, ktoré si ich dali ušit' z čiernej látky podľa vzoru starých banických uniforiem krajčírovi v obci Spišské Vlachy. Uniforma pozostávala z čiernej blúzy, nohavíc a čiapky – „brigadírky“.

Rok 1928 bol pre dychovú hudbu výnimočný v tom, že sa zúčastnila Poľnohospodárskej výstavy v Prahe, kde reprezentovala Košickú župu. Bola posilnená o 7 hudobníkov z Dychovej hudby Smolník a na podujatí vystupovala v krojoch. Účinkovaním v Prahe sa končí éra dirigenta Jozefa Burčíka a novým šéfom orchestra sa od roku 1928 do 1945 stal Štefan Mamrák (1904-1956). Medzi jeho prvé dôležité rozhodnutia bol nábor nových členov súboru, lebo niektorí zakladajúci členovia ukončili činnosť. **K novým hudobníkom patrili:**

Ján Ďurica, 1906-1978, Helcmanovce
Michal Gans, 1921-1992, Helcmanovce
Michal Hulič, 1910-1991, Helcmanovce
Jozef Ilkovič, 1916-1973, Helcmanovce, klarinet, bicie
Mikuláš Kuchár, 1910-1987, Helcmanovce, bicie
Ján Mamrák, 1906-?), Helcmanovce
Jozef Pavúk, 1906-?), Helcmanovce
Jozef Pisko, 1906-1962, Helcmanovce
Juraj Pisko, 1908-1982, Helcmanovce
Ján Seman, 1910-1947, Helcmanovce

V roku 1936 do dychového kolektívu pristúpili ďalší členovia:

Ján Furimský, 1921-2000, Helcmanovce, robotník, bicie, saxofón
Michal Furimský, 1919-.1970, Helcmanovce, železničiar, B klarinet, dirigent
Ján Pavúk, 1920-?), Helcmanovce
Jozef Tekáč st., 1920-1970, Helcmanovce, železničiar, trúbka, husle
Ján Virostek, 1920-1976, Helcmanovce, robotník, bicie

Dychová hudba začala nacvičovať v priestoroch Štátnej ľudovej školy v Helcmanovciach. Štefan Mamrák repertoár dychovky obohatil o cirkevné skladby, založil a viedol aj cirkevný spevácky zbor. Zaslúžil sa nielen o ďalší rozvoj miestnej dychovky, ale rozšíril možnosti kultúrneho a spoločenského života v Helcmanovciach. Z členov dychovky založil v roku 1932 sláčikovú kapelu v zložení Štefan Mamrák-predník, Štefan Pisko, Jozef Slovinský, Michal Mamrák, Peter Slovinský a Ján Dolinský. V roku 1937 inicioval vznik džezovej skupiny, ktorá patrila v tomto čase k najlepším kolektívom v regióne. Džezová kapela hrala v zložení - Štefan Mamrák – vedúci, Jozef Slovinský, Štefan Pisko, Peter Slovinský, Ján Mamrák, Ján Furimský, Jozef Tekáč st. a Jozef Ilkovič. Dychová hudba účinkovala pri rôznych príležitostiach v obci a okolí. Na majálesoch, svadbách, zábavách, pohreboch, cirkevných udalostiach, slávnostiach 1. mája v Gelnici a pod. Sľubný rozvoj dychovej hudby narušila mobilizácia za 1.Československej republiky. Počas vojny dychová hudba v Helcmanovciach prerušila svoju činnosť. Hudobníci sa schádzali len k výnimočným situáciám, akými boli napríklad pohreby.

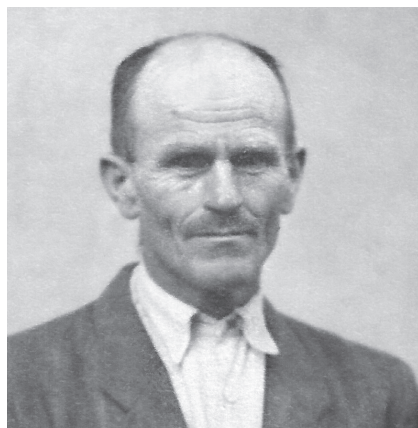

DH Helcmanovce na Poľnohospodárskej výstave v Prahe 1928

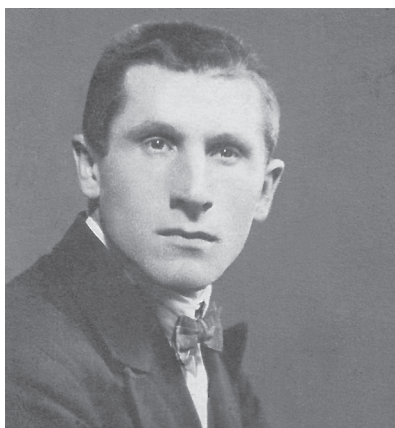
3.1.1. Jozef Burčík, 1.3.1900 – 22.2.1973, Helcmanovce

Pochádzal z roľnícko-baníckej rodiny. Hre na dychových nástrojoch sa naučil v baníckej dychovej hudbe v Žakarovciach a u českého učiteľa Tomčíčka v Gelnici. Bol zakladajúcim členom dychovej hudby v Helcmanovciach. Koncom roka 1920 preberá vedenie dychovej hudby a stáva sa jej dirigentom až do roku 1928. Pod jeho vedením sa uskutočnilo prvé vystúpenie v roku 1921 na detskom majálese. Svojou činnosťou položil základy dychovej hudby v Helcmanovciach, zabezpečil nástrojové a krojové vybavenie, a tak vytvoril všetky podmienky na jej ďalšiu činnosť. Pri príležitosti 50. výročia založenia dychovej hudby Seľanka Helcmanovce mu bol udelený *Diplom Miestneho národného výboru v Helcmanovciach in memoriam*.

Jozef Burčík (1900-1973)

Štefan Mamrák (1904-1956)

3.1.2. Štefan Mamrák, 18.11.1904 - 22.2.1956, Helcmanovce

Patril k zakladajúcim členom dychovej hudby v Helcmanovciach. Bol bankový úradník a železničiar. Okrem hry na dychových nástrojoch, ktorej sa naučil v dychovej hudbe v Žakarovciach, ovládal aj hru na husliach. Vychoval 5 detí, z ktorých v jeho šľapajách pokračoval syn František (hral na klarinete a akordeóne). Štefan Mamrák prevzal dirigentskú taktovku po Jozefovi Burčíkovi v roku 1928 a kolektív viedol do roku 1945, kedy ako železničiar-traťmajster odišiel pracovať mimo obce Helcmanovce. Pod jeho vedením sa helcmanovská dychová hudba dostala do povedomia širokej verejnosti blízkeho i vzdialenejšieho okolia vtedajšej Košickej župy. Disponoval širokým všeobecným rozhľadom, hudobným nadaním, prirodzeným umeleckým vkusom a vynikajúcimi organizačnými schopnosťami. Svoju činnosť neobmedzoval len na dychovú hudbu, v roku 1932 založil sláčikovú skupinu z radových členov svojho kolektívu, zntoval pre ňu celú svätú liturgiu, cirkevné piesne a má zásluhy aj na vzniku cirkevného speváckeho zboru. V roku 1937 založil aj jazzovú skupinu, ktorá v tomto čase nemala konkurenciu na celej Hnileckej doline. Štefan Mamrák disponoval vysokým stupňom tvorivosti, invencie a svojou činnosťou sa zaslúžil o celkový rozvoj kultúry, cirkevného a spoločenského diania nielen v Helcmanovciach, ale i v širokom okolí.

3.2. Medzivojnová dychová hudba v Medzilaborciach a jej osobnosti

V dvadsiatych rokoch minulého storočia rusínska inteligencia v Medzilaborciach združená okolo školského inšpektora a osvetového pracovníka Michala Michajloviča Václavského založila *Ruský hudobný krúžok*, čo bol názov pre spolok, ktorý organizoval kultúrny a spoločenský život v Medzilaborciach a vytvoril podmienky na vznik dychového orchestra. Podľa pamätníkov dychová hudba vznikla v roku 1928.³⁹

Členov Ruského hudobného krúžku spočiatku podľa medzilaboreckej kroniky učil hudobník z Poľska, ktorý do Medzilaboriec dochádzal vlakom, žiaľ jeho meno a priezvisko sa nedochovalo. Toho vystriedal učiteľ z Radvane nad Laborcom Kristman. Najväčšiu zásluhu na rozvoji dychovej hudby mal ale dirigent a multiinštrumentalista, ktorý ovládal hru na viaceré dychové nástroje - štábný kapitán vo výslužbe Antonín Brabenec, ktorý pracoval na Okresnom úrade v Medzilaborciach. Traduje sa, že príchod Brabenca sprostredkoval Michal Michajlovič Václavský, ktorý sa s ním zoznámil počas kúpeľnej liečby v Poděbradoch, kde bol členom kúpeľného orchestra a nahovoril ho na spoluprácu a jeho príchod do Medzilaboriec.

Počiatkové financie na nástroje si zabezpečili koledovaním počas vianočných sviatkov a zbierkami medzi ľuďmi. Štbn. kpt. v. v. Antonín Brabenec po dohode s predstaviteľmi mesta, ktorí vyčlenili finančné prostriedky, odcestoval do Brna do závodu na výrobu hudobných nástrojov Lídl a dokúpil sadu dychových nástrojov pre orchester. Spolu s Václavským chodili v Medzilaborciach od domu k domu a vyberali talentovaných adeptov s dobrým hudobným sluchom a rytmom. Tým, ktorí prešli výberom, Brabenec rozdelil hudobné nástroje a zabezpečil individuál-

³⁹ Pisomný doklad o založení dychovej hudby sa nezachoval, informáciu poskytol syn jedného zo zakladajúcich členov Ivan Mihalič.

nu teoretickú i praktickú výučbu vo svojom vlastnom dome. Vytvoril i dramaturgiu programu dychovej hudby, zabezpečil notový materiál a realizoval dlhé hodiny kolektívnych nácvikov. Pravidelné nácviky, svedomitý prístup, zodpovednosť a húževnosť posúvali mladých hudobníkov k zvládnutiu svojich partov a čoraz vyššej interpretačnej úrovni. Už za krátku dobu po zvládnutí základného repertoáru, ktorý pozostával z upravených rusínskych piesní, českých a slovenských pochodov, poliek a valčíkov, vystupovali v Medzilaborciach pri rôznych spoločenských a cirkevných podujatiach. Postupne sa dostávali do širšieho povedomia a účinkovali v Košiciach, Michalovciach, Humennom, Snine, Stropkove a v Topoli pri oslavách narodenia A. V. Duchnoviča. Spočiatku účinkovali v svojich vlastných oblekoch, neskôr im telovýchovná organizácia Sokol dala ušit rovnosaty, v ktorých reprezentovali Medzilaborce a Košickú župu na svojom vtedy najdôležitejšom podujatí – Vsesokolskom zlete v Prahe v roku 1935. Najmä interpretácia pochodov v ich podaní bola na takej vysokej úrovni, že najväčší český skladateľ dychovej hudby František Kmoch im osobne poďakoval za interpretáciu jeho skladieb.

Štábný kapitán Brabenec viedol dychovú hudbu v Medzilaborciach do roku 1938, kedy po rozdelení Československa musel Medzilaborce opustiť. Vedenie dychovej hudby prevzal Ivan Mihalič st. Počas druhej svetovej vojny sa činnosť dychovej hudby prerušila, lebo mladší členovia narukovali na vojnu a starší sa pridali k miestnym partizánom.

Členovia dychovej hudby v Medzilaborciach:

štb. kpt. v. v. Antonín Brabenec, osobné údaje nezistené	dirigent
Ivan Gališin, 1922-1989, Medzilaborce, úradník	B klarinet
Ján Gula, 1915-1998, Čabalovce, učiteľ	lesný roh
Vasil Husťák, 1920-2003, Medzilaborce, robotník	barytón
Vasil Chajko, 1909-nezistené, Medzilaborce, robotník	heligón
Vasil Lapišák, 1905-1985, Medzilaborce, krčmár	barytón
Andrej Marko, 1923-1992, Medzilaborce, úradník	B klarinet
Mikuláš Marko, 1908-1984, Medzilaborce, železničiar	heligón
Ivan Mihalič, 1911-1999, Medzilaborce, roľník, manažér	krídlovka
Michal Mihalič, 1924-1990, Medzilaborce, robotník	B trúbka
Peter Niskač, 1909 – ?), Medzilaborce, trafikant	pozauna
Andrej Postihač, 1921-1961, Medzilaborce, robotník	Bas krídlovka
Peter Protivňák, 1910 – ?), Medzilaborce, robotník	trúbka
Peter Regrút, 1912-1977, Medzilaborce, robotník	malý bubon
Ivan Savka, 1902-1989, Medzilaborce, robotník	veľký bubon
Michal Savka, 1909-1992, Medzilaborce, krčmár	Bas krídlovka
Vasil Savka, 1921-1972, Medzilaborce, úradník	B klarinet
Andrej Suško, 1917 - ?), Medzilaborce, úradník	krídlovka
Jozef Pelech, 1912-?), Medzilaborce, robotník	veľký bubon

DH Ruského hudobného krúžku v Medzilaborciach rok 1928

*DH Ruského hudobného krúžku
- Medzilaborce 1933*

*Odchod DH Medzilaborce na
Všesokolský zlet do Prahy
v roku 1935*

3.2.1. Michal Michajlovič Václavský, 26.9.1887-16.7.1936, Šiňava

Pochádzal z roľníckej rodiny. Ludovú školu navštevoval v Šiňave, gymnázium v Sanoku, vysokoškolské štúdiá na právnickej fakulte vo Lvove. Po štúdiách pracoval ako učiteľ a osvetový pracovník v Šiňave. Počas vojny bol internovaný v koncentračnom tábore pre Rusínov Talerhof v Rakúsku. Do Medzilaboriec prišiel pracovať vo funkcii prvého školského inšpektora v roku 1919. Vytvoril večerné kurzy pre negramotných dospelých, na ktorých ich učil čítať a písať. Z iniciatívy M. M. Václavského bola koncom 20-tych rokov založená Ludová škola hospodárska v Medzilaborciach a v roku 1931 meštianska škola, ktorej najlepších žiakov posielal na štúdiá do Čiech. V priestoroch školy zriadil prvú verejnú knižnicu a venoval jej všetky svoje knihy. V roku 1921 inicioval vznik úverového družstva „Nadežda“ pri Hospodársko-obchodnom spolku v Medzilaborciach. V samotných Medzilaborciach zoskupil pre túto vec 308 najväznejších občanov. Spolok si postavil vlastnú budovu.

V oblasti kultúry bol zakladateľom prvého ochotníckeho divadla v Medzilaborciach. Zaviedol tradíciu spievania vianočných kolied, organizoval spoločenské večierky, tanečné zábavy, kurz pre gazdovské ženy, aby sa naučili, ako úspornejšie a chutnejšie variť z dostupných potravín a naučil medzilaborčanov hrať šachy a kolký. So svojím bratom Ing. Petrom Václavským založili spevácky súbor pod názvom „Ruskij muzikálny krúžok“, pri ktorom sa vytvorila v roku 1928 prvá dychová hudba v hornozemplínskom regióne. Postupne sa mu podarilo získať záujemcov o dychovú hudbu a za pomerne krátku dobu sa vytvoril dychový kolektív. Odborného vedenia dychovky sa ujal št.b.kpt.v.v. Antonín Brabeneč, ktorý ju viedol až do roku 1938, kedy všetci Česi museli opustiť Slovenskú republiku.

Orchester bol vybavený nástrojmi, ktoré Václavský zakúpil z Čiech za peniaze ušetrené pri vianočných koledách a doplnený nástrojmi zakúpenými mestom Medzilaborce. Súbor vystupoval v blízkych okolitých mestách, ale aj v Košiciach, Prešove a v Prahe. Traduje sa, že št.b.kpt.v.v. Antonína Brabeneč našiel a nahovoril na spoluprácu Václavský počas liečebného pobytu v Poděbradoch, kde Brabeneč hral v kúpeľnom orchestri.

Michal Václavský (1887-1936)

Št. kpt.v.v Antonín Brabeneč

3.2.2. Štábný kapitán Antonín Brabenec, osobné údaje nezistené

Štábný kapitán vo výslužbe Antonín Brabenec bol vojakom z povolania. Zároveň bol vynikajúcim českým hudobníkom a dirigentom, ktorého objavil školský inšpektor a rusínsky aktivista Michal Michajlovič Václavský v kúpeľnom orchestri v Poděbradoch v Čechách. Nahovoril ho na spoluprácu, príchod do Medzilaboriec a na činnosť v Ruskom hudobnom krúžku. Pán Brabenec pracoval na Okresom úrade v Medzilaborciach od roku 1920 vo funkcii vojenského referenta. Z mladých, talentovaných a ambiciózných medzilaborčanov s pomocou Michala Michajloviča Václavského a zanietených mestských úradníkov vytvoril v roku 1928 prvý dychový orchester v okrese Medzilaborce, ktorý je najstarším dychovým orchestrom v hornozemplínskom regióne. Vychoval veľa šikovných hudobníkov, z ktorých sa mnohí venovali hudbe i profesionálne.

Bol členom aj Hospodársko-obchodnom spolku v Medzilaborciach, kde pôsobil vo funkcii revízora účtov. Z Medzilaboriec odišiel v roku 1938 z dôvodu rozdelenia Československej republiky a vzniku samostatného Slovenska. Písomné materiály o jeho činnosti boli počas 2. svetovej vojny a následne po roku 1989 zničené, jeho rovesníci vymreli, kusé informácie sprostredkovala len kronika mesta Medzilaborce a najstarší medzilaboreckí pamätníci, pre ktorých bol vždy „Štábný kapitán Brabenec“, a tak sa bohužiaľ nedochovali ani jeho dáta, či miesta narodenia a úmrtia. Spolu s Alexandrom Ljubimovom a Michalom Michajlovičom Václavským boli najvýznamnejšími osobnosťami kultúrneho a spoločenského života Medzilaboriec v 20. storočí.

3.2.3. Ivan Mihalič st., 25.9.1911-30.9.1999, Medzilaborce

Pochádzal z roľníckej mnohohodetnej rodiny. Mal 12 súrodencov. Vyštudoval Hospodársku školu v Medzilaborciach a pomáhal svojim rodičom na roľníckej usadlosti. V roku 1928 sa prihlásil a spravil konkurz do novo zakladajúcej dychovej hudby v Medzilaborciach, kde hral na krídlovku a neskôr po odchode jej dirigenta štábného kapitána Brabence prebral i vedenie dychového kolektívu. V období vojny sa pridal k partizánom, ktorí pôsobili v miestnych lesoch. V roku 1944, kedy Sovietska armáda začala oslobodzovať Československo cez obec Kalinov, bránil s nimi Lupkovský tunel za Palotou, ktorý chceli nemecké vojská zničiť.

Od roku 1948 Ivan Mihalič pracoval ako vedúci pôdohospodárskeho odboru ONV v Medzilaborciach. V rokoch 1954 - 1958 vykonával funkciu náčelníka Okresnej vojenskej správy v Humennom a v rokoch 1958 - 1963 bol predsedom JRD v Medzilaborciach. Od roku 1963 pôsobil ako vedúci Domovej správy v Medzilaborciach a neskôr až do dôchodku pracoval v Okresnom priemyselnom podniku v Medzilaborciach.

Ivan Mihalič st. (1911-1999)

Ivan Mihalič st. sa upísal medzilaboreckej dychovej hudbe a bol jej verný počas celého svojho života. K dychovej hudbe priviedol aj svojho desaťročného syna Ivana, ktorý v nej hral na krídlovku a účinkoval do roku 1969. Takmer počas celého svojho pôsobenia v nej bol jej vedúcim. Svoju aktívnu činnosť ukončil vo veku 75 rokov. Zomrel v roku 1999 vo veku 88 rokov.

3.3. Medzivojnová dychová hudba v Ruskom

Dychová hudba v obci Ruské vznikla v roku 1932. Iniciátorom, zakladateľom a dirigentom dychovej hudby bol Orest Šenkyrik, imigrant, bielogvardejec zo Sovietskeho zväzu, ktorý učil v miestnej škole v Ruskom. V tomto období tam učilo 8 učiteľov – Varzalik, Burdoš, Svobodová, Osipčuková, Tkačuková, Ladižinská, Orest Šenkyrik a Mária Dobejová, ktorí sa aktívne zapájali do podporných činností dychového orchestra, ale i do činnosti iných umeleckých kolektívov – divadelného a speváckeho krúžku. Dychová hudba sa skladala z miestnych roľníkov, lesných robotníkov a členov finančnej a pohraničnej polície- Čechov, Františka Bonaventuru, Jána Petráka a Františka Šebestu. Dychovka hrala na rôznych cirkevných i svetských podujatiach v Ruskom i v blízkom okolí, niekoľkokrát v Snine i v Humennom. Hudobníci si vytvorili vynikajúce vzťahy s družobnou dychovou hudbou v Perečine, členovia ktorej im odborne a umelecky veľmi pomáhali.

Repertoár dychovej hudby pozostával zo známych českých pochodov, ako napr. *Šli panenky silníci*, ale i z rusínskych a ukrajinských piesní v úprave Romančenkova z Perečina. Notový materiál prepisoval učiteľ z Uliča, ktorého meno sa nezachovalo, lebo notový archív a kronika dychového súboru boli zničené pri požiari počas 2. svetovej vojny. V roku 1936 sa dychová hudba v Ruskom spolu s dychovými hudbami z Perečina a Užhorodu zúčastnila festivalu dychových hudieb v Prahe, kde obsadili v svojej kategórii 2. miesto. Zaujímavosťou je, že hudobníci z Ruského prišli na podujatie v civilnom oblečení a organizátori im zapožičali uniformy od miestnych hasičov. Členovia dychovej hudby si z Prahy odniesli zážitky na celý život.

V roku 1937 dychová hudba otvárala spolu s dychovou hudbou z Perečina Kultúrny dom v Ruskom, ktorý bol prvým kultúrnym domom postaveným na území súčasného Prešovského kraja. Bol postavený pre potreby činnosti umeleckých kolektívov v Ruskom, vrátane dychovej hudby. Na jeho výstavbu prispela aj dychová hudba a to honorármi za svoju činnosť, i jednotliví jej členovia, ktorí sa pridali k finančnej zbierke. Dychová hudba v Ruskom pôsobila až do rozbitia Československa. Viedenskou arbitrážou obec Ruské pripadla Maďarsku. Keďže maďarskí úradníci chceli nástroje zabaviť, väčšina nástrojov bola tajne v noci prepašovaná cez hranicu do Sniny, kde poslúžili pre učiteľa Jozefa Grossa na založenie prvého dychového orchestra v Snine. Takže dychová hudba v Ruskom bola prvou dychovou hudbou v okrese Snina a dala podnet na vznik dychovkárskeho hnutia v okresoch Snina a následne i v Humennom.

Niektorí členovia dychovej hudby počas vojny zahynuli, členovia finančnej polície z Ruského odišli v roku 1938 v dôsledku odsunu Čechov po rozbití Československa, vo víre vojnových udalostí sa stratil dirigent Orest Šenkyrik a po vojne sa

mnohí členovia presťahovali do oblastí po maďarských a nemeckých vysídlencoch. Po vojne sa z mládeže vytvorila nová dychová hudba, ktorá pôsobila pod vedením Jozefa Grossa v rokoch 1949 - 1956.

Zoznam členov medzivojnovnej dychovej hudby v obci Ruské:

Orest Šenkyrik, 1902 -?) Rohatín - Ukrajina, učiteľ	dirigent
Juraj Bodnár, 1908- 1995, Ruské, roľník, starosta	Bas trúbka
František Bonaventura, 1894 -?) česká národnosť, respicient finančnej stráže,	krídlovka
Pavol Čornanič, 1912-1992, Ruské, roľník	Es klarinet
Mikuláš Darianskyj, 1921-?), Ruské, roľník	B klarinet
Fedor Durkot Anderov, 1921- ?), Ruské, roľník	B klarinet
Michal Habušta, 1908-?), Ruské, roľník	barytón
Vasíl Hríb, 1918-1943, Ruské, roľník	Es trúbka
Ján Hudák, 1907-1986, Ruské, roľník	tenor
Pavol Kirňák, 1908-1990, Ruské, roľník	veľký bubon
Ivan Kostovčák Zvonikov, 1911-1975, Ruské, roľník	Es trúbka
Peter Lauruský, 1901-1983, Ruské, roľník	suzafón
Michal Lempel, 1901-1982, Ruské, roľník	činely
Štefan Makaj, 1919- ?), Ruské, roľník,	F tuba
Vasíl Macan, 1920-1945, Ruské, roľník	krídlovka
Fedor Piroš, 1923-1999, Ruské, roľník	malý bubon
Ján Petrák, 1903 - ?), česká národnosť, dozorca finančnej stráže, B klarinet	
Vasíl Šamulka, 1919-1944, Ruské, roľník	krídlovka
František Šebesta, 1905 - ?), česká národnosť, dozorca finančnej stráže,	krídlovka
Jozef Vasko Šibanin, 1920- 2006, Ruské, roľník	B klarinet
Pavol Vasko Košut, 1908-1969, Ruské, cestár	Es trúbka
Mikuláš Toman, 1894-1967, Ruské, roľník, cestár	krídlovka

MUŠKÁ KAPELA Z OBLI RUSKÉ ZALOŽENÁ ROKU 1933. KTORÁ POD VEDENÍM
DRESTA ŠENKIRIKA V MAJI V ROKU 1936 V PRAHE NA CELDŠTATNEJ
MUŠKÉJ ŠŤAŽI ZISKALA 2. NÍESTO. ZANIKLA ROKU 1939.

3.3.1. *Orest Šenkyrik, 1902-?), Rohatín - Ukrajina*

Narodil sa v rodine grécko-katolíckeho duchovného, kde dostal kvalitné vzdelanie. Počas 1. svetovej vojny prišiel o otca, ktorého rakúsko-uhorskí vojaci obesili za to, že si pred nimi bránil svoj majetok. Túto príhodu rozpovedal rodák z Ruského Vasil' Čornanin, ktorý ako vojak rakúsko-uhorskej armády bol účastníkom tejto tragédie.

Orest Šenkyrik sa do Československa dostal so skupinou ruskej bielogvardejskej armády, ktorá po Veľkej októbrovej revolúcii ušla na naše územie. Ako učiteľ pôsobil vo viacerých rusínskych obciach, od roku 1931 v obci Ruské. Bol veľmi pracovitý, odborne zdatný, všeobecne rešpektovaný. V obci založil spevácky zbor, divadelný súbor a dychový orchester, ktorý účinkoval pri rôznych svetských a cirkevných udalostiach v obci, v blízkom okolí, ale i v Snine, Humennom a Perečine (na Ukrajine). Hudobné nástroje zakúpil za peniaze, ktoré poslali krajanovia z Ameriky. V roku 1936 sa dychová hudba pod jeho vedením zúčastnila festivalu dychovej hudby v Prahe.

Bol iniciátorom a realizátorom výstavby kultúrneho domu, ktorý bol prvým kultúrnym domom v prešovskom regióne. Kultúrny dom bol stavaný svojpomocne, finančné prostriedky boli získavané vlastnou činnosťou umeleckých súborov a finančnými zbierkami v Ruskom a medzi krajanmi v Amerike. Počas 2. svetovej vojny Orest Šenkyrik odišiel z Ruského a stratil sa vo víre vojnových udalostí.⁴⁰

4. POVOJNOVÉ OBDOBIE 1945–1989, ROZKVET RUSÍNSKÝCH DYCHOVÝCH HUDIEB

Povojnové obdobie - 1945–1989 - bolo charakteristické rozvojom rusínskych dychových hudieb. V svojej činnosti pokračovali dychové hudby v Helcmanovciach a Medzilaborciach. Vznikli nové rusínske dychové subjekty ako dychová hudba v Habure, dychové hudby pri Strednom odbornom učilišti a Ľudovej škole umenia v Medzilaborciach a dychová hudba Lesanka v Uliči. Vyvinula sa enormná snaha obnoviť veľmi úspešnú dychovú hudbu v Ruskom. Problémom bolo personálne obsadenie, lebo niektorí pôvodní členovia počas vojny zahynuli, iní sa po vojne odsťahovali do pohraničných oblastí Československa po odsunutých Nemcoch a Maďaroch, ale i na Ukrajinu. Nový dirigent Jozef Gross s miestnymi funkcionármi v Ruskom síce v rokoch 1949–1956 vytvorili novú dychovú hudbu z mladých ľudí z Ruského, ale nemala dlhé trvanie, lebo mladí hudobníci odišli za prácou a štúdiom do Sniny a Humenného a samotný Jozef Gross bol nakoniec poverený inými úlohami – vedením humenských dychových hudieb a novovzniknutej hudobnej školy v Humennom. To nemení nič na skutočnosti, že predvojnová činnosť tejto dychovej hudby a najmä jej nástrojový park bol základom vytvorenia veľmi úspešného dychovkárskoho hnutia v Snine a následne i v Humennom. Sninské i humenské dychové hudby sa nevyhýbali rusínskym skladbám, ale už neniesli rusínsky národný charakter. Obdobie bolo v znamení silnej ukrajinizácie rusínskej

⁴⁰ Niektorí občania Ruského tvrdia, že počas vojny odišiel k banderovským oddielom a podieľal sa na povojnových násilnostiach na uličskej doline.

kultúry a rusínskeho spoločenského života, čo poznačilo i rusínsku komunitu, ktorá sa vo väčšine prihlásila ku slovenskej kultúre, ku slovenskej štátnosti. Dychové sninské i humenské kolektívy už boli zmiešané a prezentovali sa ako slovenské. Hralo v nich veľa rusínskych umelcov, z ktorých sa niektorí presadili i v profesionálnej sfére ako napr. bratia Alexander, Vladimír a Michal Jaškovi v Slovenskej filharmónii v Bratislave, či Vladimír Darjanin ako režisér v Národnom divadle v Prahe a neskôr ako riaditeľ Českej filharmónie Praha.

Toto obdobie bolo charakteristické veľkou finančnou i morálnou podporou zo strany štátnych orgánov a štátnych podnikov, pri ktorých tieto kolektívy pracovali. Nácviky sa realizovali spravidla v pracovnom čase, hudobníci mali za skúšky i verejné produkcie platené. Za finančné, zdroje štátnych inštitúcií a štátnych podnikov im boli zakúpené dychové nástroje, uniformy a ďalšie patričné vybavenie. Metodická a odborná činnosť – odborné inštruktáže, školenia, sústredenia zabezpečovali osvetové strediská. Osvetové strediská zabezpečovali i prípravu a školenia dirigentov a bola vytvorená celoštátna sieť postupových súťaží pre veľké, malé, mládežnícke i dospelé dychové kolektívy. Podnikové dychové hudby sa mali možnosť zúčastňovať aj svojich vlastných rezortných súťaží.

Veľkým prínosom tohto obdobia bolo založenie základného, stredného a vysokého hudobného školstva, v dôsledku čoho si talentovaní hudobníci mali možnosť rozšíriť a zdokonaľiť svoje hudobné zručnosti a návyky, získať hudobné vzdelanie a aj takýmto spôsobom skvalitňovať činnosť dychových orchestrov. V tejto etape sa dychové hudby organizovali pri štátnych podnikoch a obecných úradoch za spolupráce okresných osvetových stredísk.

4.1. Povojnová Dychová hudba Seľanka v Helcmanovciach

Povojnové obdobie dychovej hudby v Helcmanovciach, roky 1945-1957, sa spájajú s Michalom Furimským (9.3.1919-5.8.1970, Helcmanovce). Obnovil pôvodnú predvojnovú dychovú hudbu a zaviedol systematickú prácu s mládežou. Pre veľkú zaneprázdnenosť dirigenta Michala Furimského došlo v roku 1947 za účelom skvalitnenia vnútorného života v dychovej hudbe k reorganizácii, k prerozdeleniu kompetencií, ktoré dovtedy plnil kapelník a k vytvoreniu výboru dychovej hudby. Prvým jeho predsedom bol Jozef Tekáč st. (v rokoch 1947-1958), nasledovali Štefan Pisko (1958-1960), Gabriel Gbúr (1960-1985), Ing. Michal Dorčák (1985-1991), Jozef Hulič (1991-2015) a Lukáš Bodnár (2015). Prvý výbor súboru pracoval v zložení: Jozef Tekáč st. (1920-1964)-predseda, Jozef Slovinský ml. (1933-1967) - pokladník a členovia Michal Furimský (1919-1970), Štefan Pisko (1908-1976) a Jozef Ilkovič (1916-1973). Členmi revíznej komisie boli Štefan Pisko (1908-1976) a Ján Furimský (1921-2000). Výbor napomáhal dirigentovi, riadil a zabezpečoval vnútorný chod kolektívy a rozhodoval o materiálo-technickom zabezpečení a dramaturgickom pláne dychovej hudby. V obci sa vytvorila aj mládežnícka dychová hudba, ktorá pripravovala mladých hudobníkov pre dospelú dychovú hudbu. Dychový orchester sa dvakrát kompletne omladil.

Z kolektívu odišli starší členovia orchestra, nahradili ich mladí hudobníci:

Ján Furimský, 1931-1995, Helcmanovce	Es trúbka
Ján Gans, 1935-1984, Helcmanovce	tenor
Ján Gergovský, 1929-1996, Helcmanovce	B trúbka
Ján Hudák, 1931-2004, Helcmanovce	tenor
Juraj Leitmančík, 1930-2000, Helcmanovce	B trúbka
František Mamrák ml., 1932-2009, Helcmanovce	B klarinet
Juraj Muriňák, 1933, Helcmanovce	bicie
Štefan Muriňák, 1933-2003, Helcmanovce	Es trúbka
Ján Pinčák, 1934-1960, Helcmanovce	činely
František Pisko, 1930, Helcmanovce	B klarinet
Štefan Pisko, 1933-2006, Helcmanovce	B klarinet
Mikuláš Sakáč, 1927-1990, Helcmanovce	Bas trúbka
Ondrej Bodnár, 1930, Helcmanovce	činely
Ondrej Hans, 1924, Helcmanovce	barytón
Jozef Slovinský ml., 1933-1967, Helcmanovce	tenor

Dychová hudba nacvičovala v družstevnej sále a prvé vystúpenie bolo 1. mája 1947. V tomto roku sa dychový kolektív organizačne začlenil pod Maticu slovenskú, ktorá obnovila svoju činnosť a riadila osvetovú činnosť po celom Slovensku. Pod taktovkou Michala Furimského nastal už za krátku dobu veľký umelecký rast a dostavili sa prvé významné úspechy. V roku 1949 dychovkári účinkovali v Košiciach pri príležitosti krajského dňa strany a 4. júna 1950 na krajskej súťaži organizovanej Maticou slovenskou získali v kategórii dedinské hudby 1. miesto. Svoje kvality potvrdili na celoslovenskej súťaži dňa 10. júna 1950 vo Svite, kde obsadili 3. miesto. Úspech na celoštátnej súťaži bol veľkým podnetom do ďalšej činnosti.

V roku 1951 Michal Furimský zakladá Mládežnícky hudobný súbor Československej mládeže Helcmanovce. **Jeho členmi boli:**

Ján Bodnár, 1937, Helcmanovce	kridlovka
Ján Dorčák, 1940, Helcmanovce	pozauna
Michal Dorčák, 1938, Helcmanovce	tenor
Milan Ferenc, 1937, Helcmanovce	B trúbka
František Gans, 1938, Helcmanovce	barytón
Gabriel Gbúr, 1938-2003, Helcmanovce	B klarinet
Ernest Hans, 1939, Helcmanovce	tenor
Anton Hlucháň, 1935, Helcmanovce	činely
Štefan Ilkovič, 1936, Helcmanovce	B trúbka
Ondrej Jasenčák, 1938, Helcmanovce	B trúbka
Ján Kralík, 1939, Helcmanovce	barytón
František Kuruc, 1939, Helcmanovce	B trúbka
Ján Mihaľov, 1939-2004, Helcmanovce	Es trúbka
Miroslav Pavúk, 1938, Helcmanovce	Es trúbka
Anton Pisko, 1934-2004, Helcmanovce	kridlovka
Michal Pisko, 1936, Helcmanovce	B trúbka
Štefan Pisko, 1933-2006, Helcmanovce	B klarinet
Pavol Purtator, 1935, Helcmanovce	bicie

Jozef Skupek, 1938-1981, Helcmanovce	krídlovka
Ondrej Skupek, 1935, Helcmanovce	pozauna
Ján Slovinský, 1939, Helcmanovce	Bas krídlovka, barytón
Jozef Tekáč ml., 1941-2016, Helcmanovce	B klarinet
Eva Tekáčová, 1939, Helcmanovce	B klarinet
Štefan Turčan, 1937-2011, Helcmanovce	F tuba

Novovzniknutý mladý orchester už pri svojom premiérovom vystúpení v roku 1952 na Okresnej súťaži dychových hudieb v Mníšku nad Hnilcom získal Čestné uznanie a ďalšie na Okresnej súťaži ľudovo-umeleckej tvorivosti v Gelnici. V roku 1953 časť mladých muzikantov odišla do škôl a za prácou mimo obec a región, ostatní sa začlenili do dospelých dychovej hudby. Dychový orchester v tomto čase účinkoval pri rôznych príležitostiach – na oslavách obce, dňoch baníkov, letných zábavách, pohreboch, svadbách a na koncertoch v Švedlári, Mníšku nad Hnilcom, Prakovciach, či Gelnici. Michal Furimský úspešne založil a viedol aj džezový orchester zložený z členov dychovej hudby, ktorý v roku 1955 vyhral okresnú prehladku LUT.

Podľa pokladničného denníka s prvým zápisom 20.8.1945, finančne kolektívu po vojne pomohol MNV Helcmanovce sumou 3000 Kčs, Povereníctvo školstva a osvetu prispelo sumou 40 000 Kčs, Potravinové družstvo Helcmanovce 3000 Kčs, Bansko-robotnícky spolok 1000 Kčs, Urbariát Helcmanovce 2000 Kčs, Katolícka jednota 500 Kčs. Výnimočný vzťah k dychovke mala miestna cirkevná komunita, ktorá ju pravidelne dotovala sumou 500 Kčs, ale i individuálni sponzori Michal Pisko z Mníšku nad Hnilcom, miestni podnikatelia obchodník Michal Ilkovič, krčmárka Štefánia Slovinská, dokonca i miestny pán farár Ján Krlička.

Hlavný a pravidelný príjem bol ale z vystúpení dychovej hudby, členovia ktorej dokonca v zimných mesiacoch nacvičili aj divadelné hry, ktoré za úplatu predvádzali v Helcmanovciach a po okolí. Svojou divadelnou činnosťou si v roku 1945 zarobili 1984,10 Kčs a v roku 1948 2533 Kčs. Všetky financie použili na prevádzkové náklady dychového súboru, na kúpu a opravy nástrojov, notového materiálu, odbornú literatúru pre dirigenta, na časopis Hudba, spev a tanec, ľudová tvorivosť a časopisy z Matice slovenskej. Notový materiál v tomto období spravidla kupovali od Karla Bilka z Brna. Členovia dychovej hudby boli dôležitou súčasťou i širšieho kultúrneho a spoločenského života Helcmanovciac. Ako bolo už vyššie poznamenané, boli členmi ľudovej kapely, miestneho speváckeho cirkevného zboru, folklórnej skupiny, zapájali sa do činnosti mnohých spolkov. Založili i niekoľko vynikajúcich tanečných orchestrov.

Jednotlivé kapely pozostávali z týchto hudobníkov: v roku 1950 – Michal Furimský – vedúci, Ján Furimský, Jozef Tekáč st., Juraj Leitmančík, Štefan Pisko a v roku 1957 - Juraj Leitmančík – vedúci, Jozef Tekáč ml., František Mamrák, Ján Gans, Juraj Murňák, František Pisko, Jozef Chovanec, MUDr. Ivan Holub a Rastislav Génig.

V roku 1957 dochádza ku generačnej výmene. Z vedenia dychovej hudby odchádza Michal Furimský a svoju aktívnu činnosť ukončil aj Jozef Tekáč st. Predsedom výboru dychovej hudby sa na obdobie rokov 1958-1960 stal Štefan Pisko, dirigentskej paličky sa ujal Juraj Leitmančík (1930-2000), ktorý pri dychovke pôsobil

v rokoch 1957-1983. Spája sa s ním i novodobý názov dychovej hudby - „Seľanka“, ktorý je odvodený od rusínskeho slova selo-obec, Seľanka-obecný dychový orchester. Vytvára sa aj nové vedenie orchestra, ktoré od roku 1960 pracuje v zložení Gabriel Gbúr (1938-2016) predseda, Ján Ferenc (1933) tajomník, Jozef Slovinský ml.(1933-1967) pokladník, Ján Hudák (1931-2004) hospodár, Ján Gans (1935-1984) zástupca dirigenta a Štefan Pisko (1933-2006) člen vedenia.

Úroveň kolektívu neustále rástla. Juraj Leitmančík profesijne pôsobil ako učiteľ LŠU v Gelnici, kde vychoval celý rad vynikajúcich a úspešných muzikantov, ktorých priebežne zapájal aj do Seľanky. Dychový orchester rozšíril až na 45 členov⁴¹. **Jednotliví hudobníci začali účinkovať v rokoch:**

1961:	Štefan Hlucháň, 1933	F tuba
	Štefan Pisko, 1964	B trúbka
	František Trojan, 1933	B klarinet
	Ján Ferenc, 1933-1996	pozauna
1966:	Martin Petričko, 1941-2010	B klarinet
1970:	Viktor Ďurčík, 1940-2003	Es trúbka
	Dušan Horvát, 1945	B klarinet
	Michal Furimský ml., 1950-2006	B klarinet
1973:	František Lapšanský, 1960	B klarinet
	Jozef Jenčo, 1960	B trúbka
	Emil Kuchta, 1957	krídlovka
	Jozef Hölcz, 1960	Bas krídlovka
	Jozef Manirný, 1958	Bas krídlovka
	František Kuchta, 1967	pozauna
	Ján Jenčo, 1960	B trúbka
1975:	Jozef Lapšanský, 1964	B trúbka, spev
	Jozef Čollák, 1964	krídlovka
	Jozef Hulič, 1964	lesný roh
	Miroslav Jasenčák, 1963	lesný roh
	Štefan Turčan ml., 1964	pozauna
	Tibor Theis, 1963	B trúbka
	Ondrej Pisko, 1964	pozauna
	Miroslav Hölcz, 1965	Bas trúbka
	Lellák Jozef, 1964	Es trúbka
	Pavol Pisko, 1964	tenor
1977:	Gabriel Gbúr ml., 1965	B klarinet
	Vierka Leitmančíková, 1962	B klarinet
	Miroslav Kuchta, 1960	Bas trúbka
	Michal Mamák, 1964	tuba B
	Pavol Gbur, 1966	B trúbka
	Vladimír Pacholský, 1967	krídlovka
	Ján Kakalej, 1964	B trúbka
	Mikuláš Hulič, 1965	B klarinet

⁴¹ Juraj Leitmančík vychoval ďalších muzikantov, ktorí postupne v uvedených rokoch prichádzali do dychovej hudby.

1978:	Juraj Ďurčík, 1967	B klarinet
	Ondrej Jasenčák, 1969	lesný roh
	Jozef Bosák, 1966	krídlovka
	Jozef Murňák, 1967-1993	pozauna
1979:	Marek Striž, 1968	B trúbka
	Lubomír Pisko, 1969	krídlovka
	Martina Sakačová, 1969	B klarinet
	Pavla Ustohalová, 1970	B klarinet
	Julka Geniková, 1969	B klarinet

Dirigent Leitmančík pokračoval v tradíciách džezovej kapely, z ktorej vytvoril v roku 1960 malú dychovú hudbu. S ňou je spojený aj najväčší úspech Helcmanovčanov – 5. miesto na celoslovenskej súťaži dychových hudieb Pádiveho Trenčín v roku 1970. Seľanka v tomto čase účinkovala na rôznych obecných kultúrnych a spoločenských podujatiach, zábavách, svadbách, pohreboch, pri futbalových turnajoch, hasičských a bansko-robotníckych slávnostiach, na banických dňoch a festivaloch, v miestnom kostole, bilančných posedeniach JRD, koncertovala v Starom Smokovci, pri 700. výročí založenia Spišskej Novej Vsi, Kežmarku, na folklórnych slávnostiach Siva Brada, pre kúpeľných hostí v Štose. Najdôležitejšie však boli pravidelné účinkovania na okresných, krajských a celoslovenských súťažiach a prehliadkach dychových hudieb, lebo tieto podujatia posúvali dychový kolektív stále k vyšším métam.

Získali na nich mnohé ocenenia:

- 1965** - 1. miesto na okresnej prehliadke tanečných skupín
- 1968** - Pochvalné uznanie za mimoriadne umelecké výsledky na krajskej prehliadke dychových hudieb vo Svite
- 1970** - Čestné uznanie ONV Gelnica za dlhodobú činnosť pri príležitosti osláv 50. výročia 1. založenia DH Seľanka
 - Diplom za účasť na krajskej prehliadke dychových hudieb v Košiciach
 - 5. miesto na celoslovenskom festivale dychových hudieb Pádiveho Trenčín
- 1971** - 1. miesto na okresnej prehliadke dychových hudieb
 - 2. miesto na krajskej prehliadke dychovej hudby v Košiciach
- 1978** - 3. miesto na krajskej súťaži dychových hudieb v Bardejovských kúpeľoch
- 1980** - mládežnícka dychová hudba pod hlavičkou LŠU Gelnica sa na okresnej prehliadke dychových hudieb v Krompachoch umiestnila na 1. mieste a na krajskej prehliadke v Bardejove na 3. mieste
- 1983** - 2. miesto na krajskej súťaži mládežníckych dychových hudieb

Rok 1970 bol pre Helcmanovce významný tým, že sa vytvorila nová zaujímavá tradícia - *festival dychových hudieb*. Bol to prvý a zatiaľ jediný dychový festival v rusínskej obci. Postupne si nové podujatie získavalo popularitu, dokonca i medzinárodný charakter a pevne sa zapísalo do systému kultúrnych podujatí Spiša. V roku 1974 v Helcmanovciach v rámci družobných vzťahov medzi okresmi

Spišskou Novou Vsou a Havlíčkovým Brodom účinkovala Dychová hudba ČSD Havlíčkov Brod. Seľanka sa recipročne zúčastnila výmenných podujatí v roku 1975 a 1977, kde koncertovala v Dolnom Měste a Havlíčkovom Brode.

V r. 1975 sa dychová hudba Seľanka prezentovala v televíznej relácii *Nedela* v klube pri ZK ROH Strojárne Prakovce a v roku 1978 bola súčasťou natáčania redakcie Ukrajinského rozhlasu v Prešove o histórii a kultúrno-spoločenskom živote obce Helcmanovce.

V tomto veľmi úspešnom období stabilizovaný kolektív veľkej dychovej hudby Seľanka Helcmanovce pozostával z týchto hudobníkov:

Jozef Čollák, 1964	B trúbka
Miroslav Čollák, 1967	B trúbka
Ladislav Čollák, 1967	B trúbka
Ing. Michal Dorčák, 1938	F tuba
Viktor Ďurčík, 1940-2003	Es trúbka
Ján Furimský, 1921-2000	veľký bubon
Michal Furimský, 1950-2006	B klarinet
František Gans, 1938-2009	barytón
Gabriel Gbúr st., 1938-2013	B klarinet
Gabriel Gbúr ml., 1965	B klarinet
Pavol Gbúr, 1966	B trúbka
Ján Hudák, 1931-2004	Bas krídlovka
František Hudák, 1965	B klarinet
Jozef Hölz, 1960	Bas krídlovka
Jozef Hulič, 1964	lesný roh
Juraj Hulič, 1924-2000	bicie
Mikuláš Hulič, 1965	B klarinet
Štefan Ilkovič, 1936-2012	krídlovka
Miroslav Jasenčák, 1963	lesný roh
Ondrej Jasenčák, 1938-1994	krídlovka
Ján Kakalej, 1964	B trúbka
Oľga Katonová, 1962	spev
Miroslav Kuchta, 1960	Bas trúbka
František Kuchta, 1967	pozauna
Mária Lapšanská, 1962	spev
František Lapšanský, 1960	B klarinet
Jozef Lapšanský, 1964	B trúbka
Juraj Leitmančík, 1930-2000	dirigent
Viera Leitmančíková, 1962	B klarinet
Jozef Lellák, 1964	Es trúbka
Michal Mamák, 1964-2007	F tuba
Juraj Murňák, 1933-2003	lesný roh
Štefan Murňák, 1930-2003	činely
Stanislav Ondík, 1940	Es trúbka
Vladimír Pacholský, 1967	B trúbka
Ondrej Pisko, 1964	pozauna

Pavol Pisko, 1964	Bas krídlovka
Štefan Pisko, 1964	B trúbka
Soňa Podracká, 1977	B klarinet.
Jakub Theis, 1933-2008	B tuba
Tibor Theis, 1963	krídlovka
Jozef Trojan, 1965-2007	bicie, spev, gitara
Štefan Turčan ml., 1964	pozauna
Štefan Turčan st., 1937-2011	F tuba
Jozef Žaludko, 1958-2009	B klarinet

V malej dychovej hudbe⁴² hrali:

Juraj Leitmančík (1930-2000) - dirigent a vedúci, Tibor Theis (1963) - umelecký vedúci a dirigent DH, B trúbka, Jozef Čollák (1964) - krídlovka, Ing. Michal Dorčák (1938) - F tuba, Juraj Ďurčík (1967) - klarinet, Ján Gans (1935-1984) - tenor, František Gans (1938-2009) - barytón, Gabriel Gbur ml. (1965) - Es klarinet, Gabriel Gbúr st. (1938-2016) - B, Es klarinet, Jana Gbuřová (1979) - spev, Juraj Grega (1974) - bicie, Ondrej Grega (1976) - barytón, Jozef Hölcz (1960) - Bas krídlovka, Milan Horváth (1971) - B trúbka, František Hudák (1965) - B klarinet, spev, Ján Hudák (1931-2004) - Bas krídlovka, Jozef Hulič (1964) - lesný roh, Juraj Hulič (1924-2000) - bicie, Štefan Ilkovič (1936-2012) - krídlovka, Miroslav Jasenčák (1963) - lesný roh, Ondrej Jasenčák (1938-1994) - krídlovka, Emil Kuchta (1957) - trúbka B, František Kuchta (1967) - pozauna, Miroslav Kuchta (1960) - Bas trúbka, František Lapšanský (1960) - B klarinet, Jozef Lapšanský (1964) - B trúbka, spev, Mária Lapšanská (1962) - spev, Michal Mamák (1964) - B tuba, Jozef Manirný (1958) - Barytón, pozauna, Juraj Murňák (1933-2003) - lesný roh, František Pisko (1930) - B klarinet, Michal Pisko (1936) - krídlovka, Ondrej Pisko (1964) - pozauna, Pavol Pisko (1964) - tenor, Jakub Theis (1933-2008) - pozauna, Jozef Trojan (1965) - bicie, gitara, technické zabezpečenie, Soňa Podracká (1977) - B klarinet.

Repertoár dychovej hudby bol rozmanitý. Po vojne sa rozšíril o budovateľské piesne, tanečné skladby i pochody českých, slovenských i sovietskych autorov. Nechýbali evergreeny, džezové skladby, filmová, cirkevná, či tanečná hudba. Osobitnú kapitolu tvorila ľudová hudba a to najmä zo svojho regiónu, z obdobia spolupráce s miestnou folklórnou skupinou. Niektoré skladby si upravovali vyššie uvedení dirigenti Seľanky, ale kolektív si obľúbili i renomovaní hudobní skladatelia – Ludo Beleš a Ján Seriš, ktorí pre kolektív nakomponovali mnohé skladby. Príkladom toho je napr. Helcmanovská polka od Jána Seriša. Dlhé roky účinkoval v Helcmanovciach aj dirigent mládežníckej dychovky v Poprade Jozef Chovanec, ktorý pre Seľanku vytvoril pekné polky a valčky. Nadviazala sa spolupráca s vydavateľstvami Supraphon Bratislava, Phanton Praha a so Zväzom československých skladateľov. Zvlášť intenzívne vzťahy boli s Ladislavom Kubešom, Antonom Petříkom a Antonom Nahackým. A tak sa repertoár rozšíril o skladby uznávaných autorov: Š. Bartovič - Veselá jízda, Ach, Janičko, L. Beleš - Mladosť volá, J. Kaša - Biela ruža, Košická Turňa, L. Kubeš - V tichom hájičku, F. Lehár - Pieseň Vilje, M. Machek -

⁴² Malá dychová hudba pozostávala z najlepších hudobníkov veľkej dychovej hudby. Vznikla z prevádzkových dôvodov, najmä ak bol stanovený počet účinkujúcich na jednotlivých podujatiach.

Vzlétni holubice bílá, M. Mohler - Pochod brigádnikov, M. P. Musorgskij - Dumka, A. Nahacký - Pochod regulovčikov, K. Pádívý - Okolo Levoče, Slovenský tanec, Dievča čo robíš, F. Papš - Overtúra, Morava zem milovaná, A. Petřík - Romanca, Poddukelský tanec, Intermezzo, Už z hôr znie zvon, G. Pribela - Letný podvečer, J. Pöschl - Túžba po vlasti, Ada Rulišek - V košickej doline, V. Tobiáš - Pochod z Moskvy, Rudá armáda, J. Seriš - Hornád, M. Sch. Trnavský - Keby bola vtáčkom, B. Urbanec - Svadobná hudba, V. Runov - Kalinka. Dôležitou podmienkou úspechu dychového súboru Seľanka bolo aj materiálno-technické zabezpečenie. Už v roku 1958 Rada ONV v Gelnici zakúpila pre Seľanku dychové nástroje v hodnote 40 000 Kčs. Ďalšie nákupy a opravy hudobných nástrojov sa riešili priebežne z finančných prostriedkov dychovej hudby a za pomoci MNV Helcmanovce. V roku 1965 MNV Helcmanovce zakúpil nové svetlosivé uniformy s modrou kravatou, ktorú dopĺňala biela košeľa a čierne poltopánky a v roku 1975 boli pre členov dychovej hudby ušité kroje. Košele vyšivali helcmanovské ženy, lajbičky vyrobilo Výrobné družstvo LUT v Brezne. V roku 1981 Seľanka dostala opäť nové fialové uniformy s odznakom „DH Seľanka“ na veste, s béžovou košou, bordovou viazankou a brigadírkou lemovanou zlatou šnúrou. Ženská uniforma pozostávala z kostýmu a čiapky. Uniformy ušil Vzorodev Prešov. V roku 1968 MNV Helcmanovce zakúpil pochodové knižky z Klubu dobrej dychovky Praha. Ďalší notový materiál bol zakúpený u Jozefa Hanesa z Košíc a Dibáka zo Spišskej Novej Vsi. Veľmi úspešná kapitola dychovej hudby Seľanka spojená s dirigentom Jurajom Leitmančíkom sa končí v roku 1983 jeho odchodom do dychovej hudby Prakovce. Dirigentskú taktovku prebral František Gans (20.11.1938-29.8.2009, Helcmanovce), ktorý dychovú hudbu viedol v rokoch 1984 - 1986. Nadviazal úzku spoluprácu s miestnou speváckou skupinou a ďalej zavádzal miestne rusínske ľudové piesne do repertoáru kapely. Jeho dirigentská etapa je poznačená úzkou spoluprácou s jeho bratrancom a dirigentom dychovej hudby v Medzeve, rodákom z Helcmanoviec Františkom Kurucom, ktorý pomáhal pri nácvičkoch zložitejších skladieb a pri príprave na okresné a krajské súťaže dychových hudieb. Predsedom nového výboru dychovej hudby v tomto období sa stal Ing. Michal Dorčák, ktorý pôsobil v rokoch 1985 až 1991. Dychová hudba nacvičovala v základnej škole, finančne i materiálne bola dobre zabezpečená.

Zatiaľ posledná etapa činnosti DH Seľanka je spätá s helcmanovským rodákom, charismatickým dirigentom Tiborom Theisom (15.10.1963, Gelnica), ktorý prevzal kolektív v roku 1987. Tibor Theis je odchovancom miestnej mládežníckej dychovej hudby, hru na trúbke študoval na Ľudovej škole v Gelnici v triede Juraja Leitmančíka. Hudobné skúsenosti získal z pôsobenia v košických dychovkách, ale najmä vo vojenskej dychovej hudbe v Topoľčanoch. Zmenil repertoár kolektívu a prispôbil ho dobovým požiadavkám, zaviedol ozvučenie. Kolektív doplnil mladými odchovancami a kolektív zapojil do činnosti Združenia dychového hudieb Slovenska. Okrem veľkej dychovej hudby viedol i malú dychovku, s ktorou zaznamenal aj výrazné úspechy na krajských festivaloch malých dychových hudieb v Bardejove v rokoch 1988 a 1989 a na celoslovenskom festivale dychových hudieb vo Svite v roku 1991. V roku 1988 Seľanka reprezentovala okres Spišská Nová Ves

DH Helcmanovce v roku 1948

DH Seľanka na celoslovenskom festivale Pádivého Trenčín v roku 1970

DH Seľanka Helcmanovce - 1. máj v Gelnici v roku 1970

DH LŠU Gelnica 1982 – 3. miesto na krajskej súťaži DH

Oslavy 65. výročia vzniku DH Selanka Helcmanovce

Jozef Slovinský (1933-1967), Ing. Michal Dorčák (1938), František Gans (1938-2009)

v družobnom meste v Zakarpatskej oblasti Ukrajiny v Chuste. Aj vďaka mladému progresívnemu dirigentovi dychová hudba Helcmanovce úspešne prešla krízovým obdobím po tzv. nežnej revolúcii, kedy mnohé rusínske, ale i slovenské umelecké kolektívy zanikli.

4.1.1. Michal Furimský, 9.3.1919-5.8.1970, Helcmanovce

Pracoval na železnici a hrať na klarinete sa naučil v dychovej hudbe v Helcmanovciach. Zdokonalil sa počas vojenskej základnej služby, ktorú absolvoval vo Vojenskej dychovej hudbe v Prešove. Dychovú hudbu v Helcmanovciach viedol od roku 1945 do roku 1957. Kvôli príprave nástupcov do dospeljej kapely založil mládežnícku dychovú hudbu. Obnovil a viedol aj jazzovú kapelu. Počas svojej činnosti dvakrát omladil kolektív. Pravidelne sa so svojím kolektívom zúčastňoval okresných, krajských i celoslovenských súťaží dychových hudieb. Medzi najväčšie úspechy patrí 3. miesto na celoslovenskej súťaži dychových hudieb v kategórii dedinských dychových hudieb organizovaných Maticou slovenskou vo Svite. Svojou činnosťou posunul DH Helcmanovce medzi popredné kolektívy celoslovenského dychovkárskoho hnutia. V jeho činnosti pokračoval aj jeho syn, ktorý tiež hral na klarinete.

4.1.2. Juraj Leitmančík, 10.11.1930-20.5.2000, Helcmanovce

Vyučil sa za stolára u súkromníka Jána Mamráka. Neskôr pracoval aj ako údržbár strojov a zariadení. Jeho nadanie a talent sa prejavili už počas účinkovania v dychovej hudbe v Helcmanovciach pod vedením dirigenta Michala Furimského. Vojenskú službu absolvoval v Brne, kde pôsobil vo vtedy vychytenej skupine Mirka Foreta, od ktorej dostal i ponuku na profesionálne účinkovanie. Rozhodol sa pre návrat domov, doplnil si hudobné vzdelanie a využil nadobudnuté skúsenosti z Brna.

V roku 1957 sa stal dirigentom dychovej hudby v Helcmanovciach. Učil hudbu na Ľudovej škole umenia v Gelnici, kde pripravil niekoľko generácií mladých hudobníkov do dychovej hudby, ktorej dal

súčasný názov – Seľanka. Kolektív veľkej dychovej hudby rozšíril na 45 členov. Bol vedúcim aj džezovej skupiny, ktorú rozšíril na malú dychovú hudbu. So svojim kolektívom sa pravidelne zúčastňoval krajských súťaží dychových hudieb, v roku 1970 s malou dychovou hudbou obsadil 5. miesto na celoslovenskej súťaži Pádiového Trenčín. Dvakrát reprezentoval okres Spišská Nová Ves v družobnom messte Havlíčkov Brod a bol spoluzakladateľom dychového festivalu, ktorý sa od roku 1970 pravidelne uskutočňoval v Helcmanovciach. Okrem klasického repertoáru zavádzal do programu kolektívov orchestrálne skladby a ľudové piesne v rusínskom a spišskom nárečí. Ako učiteľ na LŠU v Gelnici viedol mládežnícku dychovú hudbu. Po odchode z Helcmanoviec bol vedúcim v dychovej hudbe v Prakovciach. Pracoval v kultúrnej komisii pri MNV v Helcmanovciach, bol členom okresného i krajského poradného zboru pre dychové hudby pri osvetových strediskách v Spišskej Novej Vsi a Košiciach, členom porôt okresných a krajských súťaží dychových hudieb.

Za jeho činnosť v roku 1985 mu bolo Radou ONV v Spišskej Novej Vsi udelené Čestné uznanie a modrá plaketa za dlhoročnú prácu.

4.1.3. František Gans, 20.11.1938-29.8.2009, Helcmanovce

Vyučil sa za mäsiara a pracoval ako vedúci bitúnku. Podstatnú časť svojho života venoval hudbe. Ako člen orchestra v krízovom období v rokoch 1984-1986 preberá dychový orchester a má zásluhu na udržaní kolektívu. Vedomý si svojich odborných nedostatkov v oblasti dirigovania, v svojej činnosti úzko spolupracoval so svojim bratrancom, helcmanovským rodákom a dirigentom DH v Medzeve Františkom Kurucom, ktorý mu pomohol metodicky, notovým materiálom a pri nácviku zložitejších skladieb. Jeho obdobie je typické spolupracou s miestnou ženskou speváckou skupinou, čím sa repertoár rozšíril o miestne rusínske ľudové piesne. Po príchode nového dirigenta pôsobil ako jeho zástupca. Za jeho celoživotnú prácu v hudobnej oblasti mu bolo udelené Čestné uznanie Združením dychových hudieb Slovenska.

4.1.4. Jozef Tekáč st., 20.2.1920-1970, Helcmanovce

Vášnivo miloval hudbu. Hrať na dychových nástrojoch sa naučil v miestnej dychovej hudbe v Helcmanovciach a odborne sa vypracoval počas základnej vojenskej služby, kedy pôsobil ako vojenský hudobník. Povoláním bol železničiar a po služobnom prevelení do Jelšavy účinkoval aj v dychovej hudbe v Lubeníku. Hral na trúbku a ovládal i hru na sláčikových nástrojoch. K hudbe viedol i svoje deti, z ktorých v jeho stopách šiel najmä Jozef Tekáč ml. V roku 1951 sa rodina vrátila späť do Helcmanoviec, kde Jozef Tekáč st., začal pracovať ako úradník na Miestnom ná-

rodnom výbore v Helcmanovciach a neskôr ako technický pracovník v Strojárňach v Prakovciach. So svojim synom a dcérou sa naplno zapojil do činnosti miestnych dychoviek. V tomto čase v Helcmanovciach pôsobili dva dychové kolektívy – dospelý i mládežnícky. Za účelom skvalitnenia riadenia vnútorného života dychovej hudby v Helcmanovciach bol v roku 1947 vytvorený výbor dychovej hudby. Prvým jeho predsedom bol Jozef Tekáč st., ktorý organizačne viedol dychový kolektív do roku 1958. Mal výborné organizačné schopnosti a svojimi skúsenosťami bol prínosom pre kapelníka a celý kolektív.

4.1.5. Gabriel Gbúr, 24.6.1938-11.2.2003, Helcmanovce

Bol vyučený v odbore strojové obrábanie kovov a následne pracoval ako strojník v Prakovciach. Hre na Es klarinete sa naučil v dychovej hudbe pod vedením Michala Furimského. Od roku 1960 do roku 1983 bol predsedom výboru dychovej hudby Seľanka, pravou rukou dirigenta Juraja Leitmančíka. Zabezpečoval vnútorný chod kolektívu-organizáciu skúšok, vystúpení, finančné i materiálne zabezpečenie i styk s verejnosťou a nadriadenými orgánmi-vedením MNV Helcmanovce, OV Gelnica, Okresným osvetovým strediskom v Spišskej Novej Vsi i Krajským osvetovým strediskom v Košiciach.

4.1.6. Štefan Pisko, 11.7.1908-28.12.1976, Helcmanovce

Bol všeobecne rozhladený a kultivovaný človek so zmyslom na riešenie zložitých situácií. V dychovej hudbe pôsobil takmer celý svoj život. Naučil sa v nej hrať na lesnom rohu a v malej estrádnej skupine účinkoval ako akordeonista. Patril k pamätníkom, ktorí v päťdesiatych rokoch so spätnou platnosťou spísali kroniku dychovej hudby Seľanka. Pracoval v kameňolome, neskôr v Potravinovom družstve v Helcmanovciach ako predajca a obchodný zástupca.

4.1.7. Ing. Michal Dorčák, 15.3.1938, Helcmanovce

Vyučil sa v odbore strojný zámočník pre výrobu a montáž priemyselných výrobkov na Strednej priemyselnej škole strojníckej s maturitou a na VŠT v Košiciach, odbor strojárka technológia. Pracoval ako samostatný plánovač, samostatný technológ a odborný učiteľ na Strednom odbornom učilišti v Prakovciach. V dychovej hudbe sa najprv učil hrať na Bas krídlovku, neskôr prešiel na tubu F. V roku 1970 bol zvolený do výboru dychovej hudby, kde pôsobil vo funkcii tajomníka. Mal na starosti korešpondenciu, styk s verejnosťou, pripravoval výročné členské schôdze, zabezpečoval materiálno-technické vybavenie kolektívu a dbal na vzťahové záležitosti vnútri dychovej hudby. V roku 1984 prebral funkciu predsedu dychovej hudby, ktorú vykonával do roku 1990. Svojim osobným postojom výrazne prispel k udržaniu dychovej hudby Seľanka v tých najkritickejších obdobiach po odchode Juraja Leitmančíka, kedy bol nápomocný dirigentom Františkovi Gansovi a Tiborovi Theisovi. Zaslúžil sa o detailné spracovanie histórie dychovej hudby Seľanka.

4.2. Povojnová dychová hudba v Medzilaborciach a jej osobnosti

Po vojne sa činnosť dychovej hudby v Medzilaborciach obnovila na podnet náčelníka Okresnej vojenskej správy v Medzilaborciach mjr. Jozefa Držíka. Základ dychového kolektívu tvorili muzikanti z predvojnovkej kapely, doplnení novými zanietenými hudobníkmi. Prínosom pre Medzilaborčanov bol návrat niekoľkých rodín z Čiech, kde odišli v rámci osídlenia pohraničia po odsunutých Nemcoch. Medzi nimi boli i Vasil Prejsa a Mikuláš Prokípčák, ktorí sa v českom prostredí naučili hrať na dychových nástrojoch a viesť dychové kolektívy, a tak sa stali veľmi dôležitými členmi dychového kolektívu.

Dychová hudba pôsobila pri Požiarnickom zbore Medzilaborce a neskôr z iniciatívy Osifa Mihaliča (1935, Medzilaborce, železničiar) prešla pod železničiarov. Z dôvodu skvalitnenia materiálno-technických podmienok a zvýšenia umeleckej úrovne v roku 1977 dychovú hudbu presunuli pod Závodný výbor ROH š. p. Transporta Chrudim, odštepny závod Medzilaborce, neskôr po niekoľkých transformáciách miestnej fabriky dychová hudba pôsobila pod š. p. Mostáreň a š. p. Vihorlat Medzilaborce.

Organizačne dychovú hudbu viedol Ivan Mihalič st. a pri dirigentskej paľičke do roku 1967 pôsobil František Rajtár, v rokoch 1968-1969 Gejza Hübner a od roku 1970 do roku 1989 Vasil Prejsa. Odchodom Vasila Prejsu do dôchodku sa končí éra dychových hudieb v Medzilaborciach. Posledné vystúpenie dychovej hudby bolo 1. mája 1989 v Medzilaborciach.

Pre potreby prípravy mladých členov do dychovej hudby boli vytvorené mládežnícka dychová hudba pri SOUS v Medzilaborciach (1975-1980) a detská dychová hudba pri Ludovej škole umenia v Medzilaborciach (1975-1989). Obe dychové hudby založil a viedol Vladimír Prejsa a dychovú hudbu LŠU neskôr, od roku 1982 Juraj Belej.

Dychová hudba hrávala na podnikových i mestských podujatiach, v prvomájových sprievodoch, festivaloch – najmä na medzilaboreckom, pietnych štátnych i cirkevných podujatiach, družstevných bilanciách, svadbách. Veľmi obľúbené boli posedenia s dychovkou na priehrade v Zbojnom. Pravidelne účinkovala aj na okresných prehliadkach dychových hudieb organizovaných Okresným osvetovým strediskom v Humennom.

Spočiatku členovia dychovej hudby hrali v hasičských uniformách. V roku 1947 MNV Medzilaborce zakúpil pre členov dychovej hudby nové rovnošaty. V šesťdesiatych rokoch účinkovali aj v železničiarских úboroch. Počas činnosti pri štátnych podnikoch Transporta, Mostáreň a Vihorlat im rovnaké oblečenie zabezpečovali závodné výbory ROH uvedených podnikov.

Zoznam členov dospelých dychových hudieb v Medzilaborciach:

Ivan Bicko, 1961, Zbudská Belá, robotník, podnikateľ	lesný roh
Jozef Bycko, 1949, Zbudská Belá, technik, starosta	lesný roh
Juraj Belej, 1953, Radvaň nad Laborcom, učiteľ	B klarinet
Peter Bernický, 1949 - 2016, Medzilaborce, učiteľ hudby	Es klarinet
Andrej Bily, 1936, Habura, robotník	Bas krídlovka
Michal Bilý, 1927-2009, Habura, robotník	krídlovka
Michal Bogdan, 1971, Medzilaborce, študent, robotník	tenor

Ladislav Čabiňák, 1957, Medzilaborce, robotník	bicie
Anton Gazdov, 1967, Medzilaborce, robotník	B klarinet
Dušan Gmitter, 1973, Medzilaborce, študent	B trúbka
Ján Gula, 1915-1998, Čabalovce, učiteľ	lesný roh
Peter Hirka, 1935 - 2012, Medzilaborce, robotník	veľký bubon
Stanislav Hirka, 1970, Medzilaborce, študent	barytón
Mikuláš Hoč Kačurjavý, 1939-2001, Habura, robotník	Es trúbka
Jozef Hučko, 1955, Palota, učiteľ	krídlovka
Vasil' Husťák, 1920 - 2003, Medzilaborce, robotník	barytón
Stanislav Jalč, nezistené, Čabalovce, robotník	pozauna
Ján Kellner, 1946, Spišská Nová Ves, učiteľ hudby	pozauna
Andrej Korba, 1945-2011, Habura, technik	krídlovka
Emil Korba, 1948, Habura, robotník	barytón
Juraj Korba, 1922, Habura, robotník	F tuba
Vladimír Kučka, 1945-2009, Habura, robotník	tenor, pozauna
Elemír Kumičák, 1942, Čabiny, robotník	pozauna
Michal Kumičák, 1970, Medzilaborce, študent	barytón, pozauna
Michal Lučko, 1961-2010, Palota, študent	B klarinet
Andrej Maďarčík, 1934-1989, Borov, robotník	B tuba
Marián Marko, 1955, Palota, študent, herec	B klarinet
Jaroslav Marcišin, 1960, Palota, policajt	B trúbka
Melničák Stanislav, 1975, Medzilaborce, študent	Es trúbka
Ivan Mihalič st, 1911-1999, Medzilaborce, manažér	krídlovka
Ivan Mihalič ml., 1944, Medzilaborce, učiteľ hudby	krídlovka
Michal Mihalič, 1924 - 1990, Medzilaborce, robotník	B trúbka
Lubomír Onačila, 1955, Bardejovská Nová Ves, učiteľ	B trúbka
Michal Onufrák, 1946, Kalinov, technik	B klarinet
Pavol Onufrák Lajďáčok, 1938-2012, Habura, robotník	malý bubon
Michal Opuda, 1956, Čertižné, robotník	B klarinet
Marián Piňko, 1973, Svetlice, študent, technik	tenor
Michal Porada, 1932, Habura, robotník	krídlovka
Eugen Prejsa, 1968, Čertižné, študent	Es klarinet
Vasil' Prejsa Ing., 1936, Čertižné, učiteľ	krídlovka
Tatiana Prejsová, 1975, Čertižné, študent	lesný roh
Mikuláš Prokipčák, 1943, Medzilaborce, učiteľ, technik	Es klarinet,
Jozef Roháč, 1944, Ňagov, robotník	krídlovka
Stanislav Roháč, 1982, Ňagov, robotník	B klarinet
Vasil' Savka, 1921- 1973, Medzilaborce, úradník	B klarinet
Mikuláš Semanco Pecha, 1935-2004, Habura, technik	F tuba
Sergej Semanco, 1945, Medzilaborce, technik	krídlovka
Juraj Sivý, 1944-1999, Ňagov, robotník	Es trúbka
Milan Suško, 1947-2010, Kalinov, učiteľ hudby	barytón, pozauna
Štefan Varchola, 1936 - 2013, Medzilaborce, technik	Es trúbka
Andrej Vladyka, 1938-2002, Habura, riaditeľ PTS	krídlovka
Michal Zozulák, 1941-2014, Čertižné, technik	pozauna, Es klarinet

Repertoár: z archívu dirigenta p. Prejsu:

Bílek Karel: *Nemám již nemám-valčík*, *Slibovals mi* – polka, Bortňanskij D. S.: *Kol Slaven*, Čuma Alois: *Haj, husičky haj* – polka, Doležal Emil: *Okolo Katušky* – zmes ruských a sovietskych piesní, Gruber Rudolf: *Má loď se topí-slow-rock*, *Ostrovanka* – polka, *Polka pro nás*, *Žákovská polka*, Hančí Jozef: *Mužně vpřed* – pochod, Harapát Jindřich: *Travička zelená* – pochod, Hotový Jozef: *Černooká* – polka, *Lucien* – pochod, Karško Andrej: *Daj že Bože dobrý čas* – polka, Kellner Ján: *A čorna ja si čorna* – polka, *Išov dido z Varechovec* – polka, *Jen jednou v roce* – polka, *Na Labirskim mosti* – polka, *Ocec i z maceru* – polka, Kmoch František: *Česká muzika* – pochod, *Hoj, Mařenko* – pochod, *Jara mládí* – pochod, *Jarabáček* – pochod, *Kolíne, Kolíne* – polka, *Muziky, muziky* – pochod, *Mužně vpřed* – pochod, *Naše zlata Praha* – pochod, *Pochod hostinských*, *Tá naše muziko* – polka, *Vraný koně* – pochod, *Zelený hájové* – pochod, Kruliš Václav: *Loučení* – smútočný pochod, Langer Adolf: *Malý koncertný valčík*, Lieskovský Andrej: *Tancujte tango*, Machek Miloš: *Parafráza na pieseň Poličko, pole*, Myška Rudolf: *Concertino pre trúbku a orchester*, Nováček Rudolf: *Castaldo* – pochod, Pádívý Karel: *Pochod č. 12, č.14, Šli panenky* – polka, Petřík Anton: *Piesne priateľov* – zmes sovietskych a ruských piesní, Pfeffer Vladimír, Fuksa Jaroslav: *Hore dedinú* – česká pieseň, Praveček Jindřich: *Orbis* – pochod, Prejsa Vasil: *Rozprajahajte chlopci koni* – polka, Rulišek Ada: *Krumlovský zámeček* – kvapík, Řáha Jozef: *Adria* – pochod, Řehoř Jozef: *Slaviček* – pochod, Siváček Ján: *Nocturno* – 3. časť malej tanečnej suity, Šálek Robert: *Mládežnícka suite op.9*, Smišovský Blažej: *Ospalý syneček* – valčík, Škubal František: *Po púlnoci* – mazurka, Štěpánek Jozef: *Když jsme se loučili* – valčík, Štolc Emil: *Synek z Polanky* – pochod, *Šli panenky* – pochod, Šugýr Edmund: *Okolo Zemplína* – pochod, Urbanec Rudolf: *Katarína* – pochod, Vacek Karel: *Fúra slámy* – polka, Vačkář Václav: *Riviera* – pochod, *Šohaj* – pochod, Vršecký František: *Chebská polka*, *Kdo by si nezpíval* – valčík, *Na shledanou přátelé* – polka, *Pro Jenička* – polka, *Vdovička* – polka, *Za cisára Pána* – valčík, Vyskočil Fero: *Cez tú Detvu* – valčík, *Detviansky pochod* – *Zapadlo slniečko* – smútočný pochod, *Zámečník Evžen*: *Veselí trubači* – pochod, Zita František: *Fanfárový pochod*, Neznámý autor: *Vždy pohotově* – pochod, *Sláva míru* – pochod, *Nazdar* – pochod, *Kdybych já byl* – pochod, *Fanfárový pochod*, *K defilé* – pochod, *Tichá noc* – polka, *Škoda lásky* – polka, *Klenotnica II.*, *Klenotnica III.*, *Sliačanka*, *Múdrejší ustúpi* – polka, *Nič krajsieho nepoznám* – polka, *Pod jednou strechou* – polka, *Když jsme se loučili* – valčík, *Ten večer májový* – valčík, *Smuteční pochody a písně*: *Malá dechová hudba* – Phanton, *Smuteční pochody*: *Dechová hudba* – Supraphon – výber.

Defilé
DH Medzilaborce

DH Medzilaborce v roku 1947

Železničiarska DH Medzilaborce

DH ZK ROH Transporta Medzilaborce

4.2.1. František Rajtár, 19. október 1922 - 17. január 1998, Spišská Stará Ves

V hudbe bol samoukom. Počas vojny bol členom vojenskej dychovej hudby, v ktorej hral na klarinete. Po vojne v roku 1945 prišiel do Medzilaboriec, kde pracoval na Ludovom súde Medzilaborce v podateľni a v pozemkovo-knižnom oddelení. V roku 1960 po reorganizácii súdov bol pridelený do Humenného. Hneď po príchode do Medzilaboriec sa zapojil do činnosti medzilaboreckej dychovej hudby. Spočiatku ako klarinetista, neskôr aj ako dirigent. Bol tiež členom hudobnej skupiny, s ktorou vykrýval spoločensko-kultúrne podujatia v Medzilaborciach i širokom okolí.

4.2.2. Vasil Prejsa, 5.6.1936, Čertižné

Pochádza z roľníckej rodiny. Po vojne v rámci osídlenia územia po vysídlených Nemcoch sa celá rodina presťahovala do Čiech do Mostu, kde Vasil Prejsa ukončil školskú dochádzku. V rokoch 1952-56 študoval na Strednej priemyselnej škole strojníckej v Tepliciach a v rokoch 1968-1974 na Vysokej škole technickej v Košiciach. Od roku 1956 pracoval ako technik Chemických závodov ČSSP v Záluží u Mostu. V roku 1959 sa vrátil do Medzilaboriec a pracoval v Transporte Chrudim, odštepnom závode v Medzilaborciach ako technický kontrolór. Neskôr po transformáciách fabriky do roku 1975 ako vedúci prevádzky v podnikoch Mostáreň a Vihorlat. V rokoch 1975-1989 bol učiteľom odborných predmetov a zástupcom riaditeľa pre teoretické predmety na Strednom odbornom učilišti strojníckom v Medzilaborciach a zároveň externe učil na Ludovej škole umenia v Medzilaborciach.

V Čechách sa začal venovať aj hudbe, na ktorú ho nahovoril jeho dobrý priateľ, spolužiak na strednej škole a neskôr i profesionálny klavirista Milan Postranícky, ktorý si všimol jeho nevšedný hudobný talent. Na husliach sa učil u pána Jecelina a na krídlovku u Kunerta a Tomáša Gobiho. Súkromné hodiny talentovanému, ale chudobnému chlapcovi títo učitelia dávali zadarmo. Neskôr si hodiny trúbky platil u profesionálneho hudobníka zo symfonického orchestra z Teplíc pána Fischera. V rokoch 1978 - 80 absolvoval dirigentský kurz pri Osvetovom ústave v Bratislave. Svoju umeleckú činnosť začal v železničiarkej dychovej hudbe v Hámroch v Litvínove. Aktívne sa zapojil i do činnosti miestnych hudobných zoskupení v Kellеровom orchestri a Orchestri pri Pozorci. Najväčším zážitkom z tohto obdobia bolo jeho účinkovanie na podujatí Večer Jaroslava Ježka, kde si zahral s Jiřím Suchým a Jiřím Šlitrom. Základnú vojenskú službu Vasil Prejsa absolvoval v Posádkovej hudbe Vojenského útvaru Juraja Jánošíka vo Vimperku pod vedením dirigenta mjr.

Křiváčka. Hneď po návrate do Medzilaboriec sa aktívne zapojil do činnosti miestnej dychovej hudby. Najprv ako hráč na krídlovku a trúbku, neskôr po odchode Geju Hübnera od roku 1969 ako dirigent.

Jeho aktivita sa prejavila pri založení mládežníckej dychovej hudby pri Strednom odbornom učilišti strojníckom v Medzilaborciach, ktorá pôsobila v rokoch 1975–80 a detskej dychovej hudby pri Ľudovej škole umenia v Medzilaborciach, v ktorej sa angažoval v rokoch 1975–1982. Tieto dychové hudby mali pripravovať hudobníkov pre dospelú medzilaboreckú dychovú hudbu. Zaoberal sa tiež upravovateľskou a aranžérskou činnosťou. Najvydarenejšou skladbou bola úprava ukrajinskej ľudovej piesne *Rozprjahajte chlopci koni*. Odchodom Vasila Prejsu do dôchodku bola ukončená i činnosť dospelého dychového hnutia v Medzilaborciach.

Z ocenení im bol odovzdaný Ďakovný list predsedu Matice slovenskej JUDr. Mariána Gešpera a Rusínskej obrody na Slovensku pri príležitosti 90. výročia založenia dychovej hudby v Medzilaborciach.

4.3. Dychová hudba pri Strednom odbornom učilišti strojníckom Medzilaborce

Dychovú hudbu pri SOUS založil v roku 1975 Vasil Prejsa, ktorý v tomto čase pôsobil ako pedagóg na SOUS v Medzilaborciach. Poslaním tohto telesa bola príprava hudobníkov pre medzilaboreckú dychovú hudbu. Skladala sa zo študentov učilišťa, ktorí zároveň študovali hudbu na Ľudovej škole umenia v Medzilaborciach a hrali aj v Dychovej hudbe LŠU Medzilaborce. Projekt sa napriek veľkému úsiliu vedenia školy i dirigenta Vasila Prejsu neujal. Takže až na niekoľkých jednotlivcov, medzi nimi syna dirigenta Vasila Prejsu sa hudbe viac nevenovali. Dychová hudba pôsobila do roku 1980. Následne splynula s dychovou hudbou LŠU v Medzilaborciach.

4.4. Dychová hudba pri LŠU Medzilaborce

Základom dychovej hudby pri LŠU Medzilaborce bolo vytvorenie dychového oddelenia a príchod Vasila Prejsu v roku 1975, ako externého učiteľa dychových nástrojov na hudobnú školu. Zámerom tohto projektu bola príprava odchovancov pre medzilaboreckú dychovú hudbu. Vasil Prejsa do tohto kolektívu v rokoch 1975–1980 priviedol aj žiakov, s ktorými pracoval v dychovej hudbe pri SOUS v Medzilaborciach. Po odchode Vasila Prejsu kolektív stagnoval, nová éra začala až príchodom vojenského muzikanta Juraja Beleja v roku 1982, ktorý obnovil činnosť tohto dychového telesa. Obnovená dychová hudba sa prvýkrát predstavila 1. mája 1983 na prvomájových oslavách Pádivého *Pochodom č. 12*. Odvtedy pravidelne účinkovala na školských i mestských podujatiach, ako i na podujatiach v okolitých obciach. Uniformy pre hudobníkov zabezpečilo mesto Medzilaborce, nástroje Odbor školstva Okresného úradu v Humennom. Najväčším úspechom mladého kolektívu bolo 3. miesto na krajskej súťaži dychových hudieb v Košiciach. Dychová hudba po roku 1992 zanikla. Dôvodom boli vnútorné rozpory medzi učiteľmi na LŠU a nezaujímavým vtedajším vedením mesta Medzilaborce.

Zoznam členov dychovej hudby:

Ladislav Bejda, 1970, Medzilaborce	B tenor
Stanislav Bejda, 1975, Medzilaborce	B klarinet
Juraj Belej, 1953, Ňagov, učiteľ	B klarinet
Lubomír Onačila, 1955, Bardejovská Nová Ves, učiteľ	pozauna
Viktor Beňko, 1975, Medzilaborce	tenor
Miroslav Bogdan, 1971, Vydraň	B trúbka
Jozef Gamrat, 1969, Hrabovec nad Laborcom	tenor
Dušan Gmíter, 1973, Medzilaborce	B trúbka
Jozef Guba, 1977, Medzilaborce	B klarinet
Vladimír Guba, 1976, Ňagov	B klarinet
Peter Hirka, 1970, Medzilaborce	barytón
Stanislav Hirka, 1870, Medzilaborce	barytón
Miroslav Hudák, 1963, Medzilaborce	krídlovka
Vladimír Husár, 1971, Medzilaborce	pozauna
Anna Kaňuchová, 1992, Medzilaborce	B klarinet
Rastislav Kašuba, 1976, Vydraň	F tuba, veľký bubon
Ján Kavčák, 1976, Medzilaborce	B klarinet
Matej Kocan, 1988, Kalinov	B klarinet, bicie
Michal Kumičák, 1970, Medzilaborce	pozauna, B tuba
Adrián Kurečka, 1989, Medzilaborce	B klarinet
Edo Lapišák, 1977, Medzilaborce	B tuba
Vladimír Lancoš, 1968, Humenné	barytón
Michal Lučko, 1961 -2010, Palota	B klarinet
Pavol Loziak, 1972, Medzilaborce	činely, malý bubon
Oleg Mjachky, 1982, Radvaň nad Laborcom	B klarinet
Rastislav Onufrák, 1976, Medzilaborce	B klarinet
Igor Pančák, 1978, Medzilaborce	tenor
Vladimír Pančák, 1977, Medzilaborce	činely
Marián Piňko, 1973, Svetlice	tenor
Eugen Prejsa, 1968, Čertižné	klarinet
Tatiana Prejsová, 1971, Čertižné	lesný roh
Jakub Repčík, 1989, Medzilaborce	B klarinet
Ivan Savčák, 1978, Medzilaborce	B trúbka
Jaroslav Sekela, 1970, Medzilaborce	B tuba
Radoslav Skonc, 1972, Medzilaborce	bubon, klarinet
Emil Szajewski, 1975, Medzilaborce	B klarinet
František Szilagy, 1969, Medzilaborce	tenor, pozauna
Marián Škovran, 1967, Čabiny	B trúbka
Štefan Vasilenko, 1978, Medzilaborce	B trúbka
Vladimír Wojčík, 1969, Medzilaborce	B klarinet
Michal Zjan, 1985, Čabalovce	B klarinet
Marek Zjan, 1986, Čabalovce	B klarinet

DH LŠU Medzilaborce v roku 1981, dirigent Vasil Prejsa (1936)

DH LŠU Medzilaborce

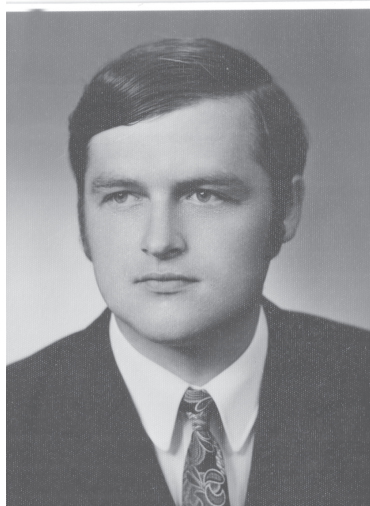
DH LŠU Medzilaborce v Kalinove, dirigent Juraj Belej (1953)

4.4.1. Juraj Belej, 1953, Ňagov

Základnú školu absolvoval v Radvani nad Laborcom, hudbu študoval na Vojenskej hudobnej škole Víta Nejedlého v Roudnici nad Labem, odbor klarinet a viola. V rokoch 1973-1982 pôsobil vo Vojenskej hudbe Vysokiej leteckej školy v Košiciach a v Posádkovej hudbe v Košiciach. Od roku 1982 až do roku 2016 pracoval na Ludovej škole umenia v Medzilaborciach, kde učil hru na klarinete, flaute, saxofóne, husliach, akordeóne a klavíri. Bol dirigentom Dychovej hudby LŠU Medzilaborce a členom Dychovej hudby pri ZK ROH Mostáreň Medzilaborce a neskôr Vihorlat Medzilaborce.

4.4.2. Milan Suško, 14.12.1947-25.12.2010, Palota.

Milan Suško základnú školu a SVŠ vyštudoval v Medzilaborciach. Na LŠU v Medzilaborciach sa učil na akordeóne v triede Alexandra Ljubimova a v hudobných štúdiách pokračoval na Konzervatóriu v Košiciach kde študoval hudobný odbor kontrabas. Ovládal hru na husle, kontrabas, akordeóne a dychových plechových nástrojoch. Od roku 1971 až do dôchodku pracoval na pozíciách učiteľa, zástupcu riaditeľa a riaditeľa na Ludovej škole umenia v Medzilaborciach. Účinkoval v mužskej speváckej skupine v Ňagove, pôsobil ako člen hudobnej zložky a neskôr i ako jej dirigent vo folklórnom súbore Verchovina Medzilaborce, sprevádzal detských i dospelých spevákov ľudových piesní, spieval a hral vo vokálno-inštrumentálnom zoskupení učiteľov LŠU Medzilaborce. Bol stálym členom dychovej hudby pri ZV ROH Vihorlat Medzilaborce a spolu s Vasilom Prejsom spoluzakladateľom Dychovej hudby pri LŠU v Medzilaborciach, v ktorej aj aktívne hrával. Milan Suško sa svojou činnosťou zaradil k najvýznamnejším osobnostiam kultúrno - spoločenského života mesta Medzilaborce i širokého regiónu.

4.5. Povojnová dychová hudba v Ruskom

Po vojne sa v Ruskom prebudili snahy o rekonštrukciu dychovej hudby a nadviazanie na predvojnové tradície. Tieto tendencie podporovalo aj vedenie obce Michal Kirňák (1922-2003, Ruské), predseda MNV a Michal Bodnár (1930-1988, Ruské), tajomník MNV Ruské. Niektorí bývalí členovia počas vojny zahynuli, iní sa odsťahovali za prácou do väčších miest, alebo do pohraničia na územia po odsunutých Nemcoch a Maďaroch, čo spôsobilo, že v obci z pôvodnej dychovej hudby ostal iba jeden hudobník – Juraj Bodnár. Riešením bolo naučiť hrať na dychových nástrojoch novú generáciu hudobníkov. V spolupráci s riaditeľom miestnej školy Michalom Mochnackým bola v roku 1949 dychová hudba obnovená. Viedol ju

Jozef Gross, ktorý na návštevy dochádzal raz týždenne z Humenného. Nástroje zabezpečil MNV Ruské, cvičilo sa v miestnom kultúrnom dome a účinkovalo sa na svetských i cirkevných podujatiach v Ruskom a blízkom okolí.

V roku 1950 sa počas prázdnin realizovalo netradičné sústredenie, kedy sa Jozef Gross so svojím synom ubytoval v Kultúrnom dome v Ruskom a po večeroch nacvičoval dychovú hudbu. Z tohto obdobia pochádza aj spomienka, že po jednej ľudovej zábave, ktorú hrali rómski hudobníci zo Stakčína, Jozef Gross skritizoval hrajúcu kapelu za przenie rusínskej i slovenskej piesne a odvtedy až do svojho ukončenia činnosti v Ruskom zabezpečoval hudobnú produkciu na zábavách v Ruskom a okolí sám so svojou kapelou.

Jozef Gross viedol dychovú hudbu v Ruskom do roku 1956, kedy sa stal riaditeľom novozaloženej Ludovej školy umenia v Humennom. Pracovná vyťaženosť mu neumožňovala ďalej pôsobiť pri dychovej hudbe v Ruskom. Posledným vystúpením dychovej hudby bolo účinkovanie na folklórnom festivale vo Svidníku v roku 1956 Po jeho odchode sa nenašiel adekvátny nástupca, hudobníci sa porozchádzali na štúdiá a za prácou do väčších miest, najmä Sniny a Humenného, a tak dychová hudba v Ruskom zanikla.

Zoznam členov povojnovej dychovej hudby v Ruskom:

Jozef Bindzár, 1932-2006, Ruské, lesný robotník,	B klarinet
Juraj Bodnár, 1908 - 1995, Ruské, roľník, starosta,	Bas trúbka
Fedor Čornanič, 1929 - nezistené, Ruské, roľník,	B klarinet
Peter Filovjat, 1934-2012, Ruské, robotník,	bicie
Jozef Fundák, 1931, Ruské, robotník,	tenor
Juraj Jevčíč, 1928-1984, Smolník, šofér,	B trúbka
Michal Kirňák, 1922-2003, Ruské, predseda MNV,	kρίdlovka
Juraj Lempel, 1930-2018, Ruské, robotník,	kρίdlovka
Michal Makaj, 1929-1992, Ruské, lesný robotník,	B tuba
Michal Mochnacký, 1929-2006, Bogliarka, riaditeľ školy,	kρίdlovka
Ján Pacola, 1925 - 2007, Ruské, robotník,	barytón
Ivan Ruščanský, 1930-2015, Smolník, šofér,	B trúbka
Ján Siničák, 1927-2006, Ruské, roľník,	Es trúbka
Ivan Šamulka, 1934-2002, Ruské, robotník,	Bas kρίdlovka
Vasíľ Špetuch, 1930- 2006, Ruské, robotník,	B klarinet

Povojnová DH Ruské, Svidník 1956, dirigent Jozef Gross (1911-1970)

4.5.1. Jozef Gross, 15.5.1911- 16.6.1970, Prešov.

Pochádzal z učiteľskej rodiny. Mal štyroch súrodencov, ktorých rodičia viedli k pozitívnemu vzťahu k umeniu a kultúre. Bratia Pavol a Ján hrali na klarinete a saxofóne, sestry Lujza Exelová bola vynikajúcou košickou herečkou a Mária Stracenská výtvarníčkou. Jozef bol vášnivým hudobníkom. Hral na husliach a ovládal takmer všetky plechové dychové nástroje. V rodine získal i jazykové znalosti z nemčiny a maďarčiny.

Študoval na Pedagogickej škole v Prešove, ktorú ukončil v roku 1936. Po absolvovaní vojenčiny v Rožňave krátko pracoval ako pedagóg v prešovskom regióne, v roku 1938 v Snine a od roku 1939 v Humennom. Po vojne učil v Ústave pre telesne postihnutých v Humennom a od roku 1957 bol riaditeľom a učiteľom Ludovej školy umenia v Humennom.

V roku 1938 založil v Snine dychovú hudbu. Po preložení do Humenného v roku 1939 spolu s Andrejom Piričom sa pričínili o vznik prvej dychovej hudby v Humennom, ktorá pôsobila pri Požiarnom útvare v Humennom a ľudovo ju nazývali „Gardistická“. Bol v nej dirigentom a zároveň i upravovateľom skladieb. Po vojne obnovil požiarnickú dychovú hudbu v Humennom a viedol i Dychový orchester pri ZK Vihorlat Snina, s ktorým dosiahol i najväčšie úspechy. V roku 1949 v Ruskom zostavil z mladých hudobníkov dychovú hudbu, ktorá mala nadviazať na predvojnové tradície a viedol ju až do roku 1956. Bol dirigentom, učiteľom hry na dychových nástrojoch, hudobníkom a upravovateľom skladieb.

Zároveň v Humennom viedol spevácky zbor a tanečný orchester, s ktorým vystupoval na kultúrnych podujatiach po celom hornozemplínskom regióne. Svoje hudobné vzdelanie si dopĺňal na školeniach pre vedúcich a dirigentov dychových orchestrov organizovaných Osvetovým ústavom Bratislava, ktoré lektoroval aj Ludovít Rajter, dirigent Slovenskej filharmónie v Bratislave. Bol iniciátorom vzniku a prvým riaditeľom Ludovej školy umenia v Humennom v roku 1957, na ktorej vyučoval hru na husle. Zaslúžil sa o personálne a materiálne vybavenie tejto školy. V roku 1967 odišiel do dôchodku a presťahoval sa do Košíc.

4.6. Dychová hudba v Habure

Zakladateľom dychovej hudby v Habure bol rušňovodič na dôchodku pán Štefan Komara (31.1.1896-21.6.1963, Spišské Podhradie), ktorý so súhlasom tajomníka MNV Pavla Tričáka zakúpil v roku 1957 dychové nástroje z Vojenského útvaru Prešov. Hneď sa začali skúšky v zasaďačke JRD v „sýpke“, ktoré ako učiteľ a dirigent

viedol pán Gejza Hübner z Humenného. Organizačne a materiálne činnosť dychového kolektívu zabezpečoval pán Štefan Komara. Prví členovia dychovej hudby boli: Pavol Beňko Pavdik, Pavol Beňko Staňak, Michal Bilý, Jozef Frajtko, Andrej Gajdoš, Mikuláš Hrišo, Mikuláš Hoč, Vasil Jakubik, Vasil Kocurišin, Vasil Kurečka, Andrej Macko, Pavol Macko, Michal Patlevič, Pavol Petrik Petričok, Michal Porada, Mikuláš Semanco, Mikuláš Sičák, Andrej Staško, Pavol Tarča st., Pavol Tarča ml., Michal Ufnár, Mikuláš Ufnár.

Po troch mesiacoch sa ochota nacvičovať pomaly vytrácala a zostali iba tí najzanehtanejší.

V roku 1958 sa stabilizovalo členstvo z týchto hudobníkov:

Štefan Komara, 1896-1963, Spišské Podhradie, rušňovodič	trúbka
Pavol Beňko Pavdik, 1928-1994, Habura, robotník	malý bubon
Pavol Beňko Staňak, 1922-2011, Habura, šofér	veľký bubon
Michal Bilý, 1927, Habura, robotník	krídlovka
Jozef Wejchpart Frajtko, 1918-1963, Habura, robotník	B klarinet
Mikuláš Hoč Kačurjavj, 1939-2001, Habura, robotník	Es trúbka
Pavol Hoč Kačurjavj, 1944-2014, Habura, robotník	Es trúbka
Vasil Jakubik, 1929 1990, Habura, šofér	krídlovka
Andrej Korba, 1945-2011, Habura, technik	krídlovka
Emil Korba, 1948, Habura, robotník	barytón
Juraj Korba, 1917-1990, Habura, krajčír	F tuba
Vasil Kurečka, 1928, Habura, šofér	pozauna
Andrej Macko Kodyk, 1945, Habura, robotník	B klarinet
Pavol Macko Kodyk, 1923, Habura, robotník	Es trúbka
Michal Patlevič Kekeľ, 1920-1993, Habura, robotník	činely
Pavol Petrik Petričok, 1923-2001, Habura, roľník	krídlovka
Michal Porada, 1935, Habura, robotník	Es klarinet
Mikuláš Semanco Pecha, 1935-2005, robotník	B klarinet
Mikuláš Sičák Hurcák, 1913-1989, Habura, roľník	B tuba
Andrej Staško Keleš, 1928, Habura, cestár	barytón
Michal Ufnár, 1938, Hrabovec nad Laborcom, robotník	tenor
Andrej Vladyka, 1938-2002, Habura, riaditeľ PTS	krídlovka
Mikuláš Prokipčák, 1943, Medzilaborce, technik	Es klarinet

Dychová hudba prvýkrát vystupovala pod dirigentskou taktovkou pána Gejzu Hübnera 1. mája 1958 pri slávnostnom budičku v Habure a následne na májových oslavách v Medzilaborciach. V jej prevedení odzneli hymny ČSSR a ZSSR a Internacionála, pochody v sprievode, v ktorom sa striedala s dychovou hudbou z Medzilaboriec. Pre všetkých členov dychového telesa to bol zážitok na celý život. Následne došlo v dychovej hudbe k organizačným problémom týkajúcim sa pravidelnej dochádzky na skúšky a k odchodu Gejzu Hübnera.

Po odchode Gejzu Hübnera viedol dychovú hudbu krátky čas Mikuláš Prokipčák. Aj keď dychová hudba o rok z organizačných dôvodov zanikla, veľa jej členov sa pod taktovkou Gejzu Hübnera opäť zišlo v roku 1969, ale už v Dychovom súbore ZK ROH Mostáreň Medzilaborce.

Dychová hudba Habura

4.6.1. Gejza Hübner, 28.8.1916–6.2.2004, Trebišov

Otec Gejzu Hübnera zahynul počas 1. svetovej vojny a matka musela veľmi ťažko pracovať, aby užívala svoje štyri deti – siroty. V roku 1918 sa celá rodina presťahovala do Udavského. Tu malý Gejza navštevoval i ukončil osemročnú rímsko-katolícku ľudovú školu. Ako 14-ročný začal pracovať na pile v Udavskom a zároveň diaľkovo študovať na Meštianskej škole v Snine.

Život Gejzu Hübnera veľmi ovplyvnil vynikajúci hudobník, organista a učiteľ Jozef Kováč, ktorý založil v Udavskom v roku 1934 dychovú hudbu. V nej sa mladý Gejza naučil hrať na flautu piccolo a neskôr na krídlovku. Nástroje mu zakúpila mamka, ktorá podporovala jeho vzťah k hudbe.

Talentovaného muzikanta si všimol referent na pasovom oddelení Okresného úradu v Humennom pán Černý, ktorý sprostredkoval jeho prijatie do vojenskej hudby pešieho pluku 20 do Michaloviec. Tu pôsobil pod taktovkou dirigenta Bartolomeja Zemana. Bol zadelený do sekcie lesných rohov a jeho učiteľom a vzorom v hre na tento, pre neho nový nástroj, bol inštruktor-štábný rotmajster Trpík. Dychová hudba bola 32 členná a Gejza Hübner bol v nej toho času (1935–1937) jediným Slovákom.

Po návrate do civilu s hudbou načas prestal. Pracoval na pile v Kamenici nad Cirochou, oženil sa s Jolanou Vojvodinskou, bol správcom pily v Telepovciach, po vojne vedúcim pily v Snine a riaditeľom pily v Stakčíne. V roku 1947 sa natrvalo usadil v Humennom, pracoval vo firme Hora a v Štátnych lesoch Humenné. Nakoniec zakotvil u železničiarov. Neďaleko jeho domu nacvičoval železničiarsku

dychovku Andrej Ducko, s ktorým Gejza chodil do ľudovej školy a hral v dychovej hudbe v Udavskom. Ten ho nahovoril, aby sa ako skúsenejší muzikant ujal dychovej hudby ČSD.

Pán Hübner postupne stabilizoval káder dychového orchestra, vytvoril systém prípravy mladých muzikantov a doplnil program novými atraktívnymi skladbami. Železničiari postupne viac a viac prenikali do povedomia Humenčanov i blízkeho okolia. Bez nich sa nezaobišlo žiadne väčšie kultúrno-spoločenské podujatie – víťanie nového roka, oslavy februárových udalostí, MDŽ, 1. mája, oslavy víťazstva nad fašizmom, SNP, ČSLA, víťanie nového školského roka, oslavy Dňa železničiarov, kolaudácia nových škôl, kultúrnych domov, hrali pri voľbách, ale i na pohreboch, či pri rôznych cirkevných podujatiach. Boli pravidelnými účastníkmi spartakiádnych slávností, filmových i folklórnych festivalov, okresných súťaží záujmovo-umeleckej tvorivosti a reprezentovali okres na krajských a celoslovenských podujatiach.

Gejza Hübner viedol DH ČSD do roku 1987. Hoci tento dychový orchester bol jeho srdcovou záležitosťou, pomáhal i iným dychovým kolektívom. Bol pri zrode DH pri učilišti Chemkostavu - 1961, DH v Habure - 1957-58, krátko pôsobil i pri DH Mostáreň v Medzilaborciach - 1969 a pri DH Tesla Stropkov. Okrem toho úzko spolupracoval s DH Chemko Strážske.

Cez pracovité ruky pána Hübnera prešli stovky mladých muzikantov. Medzi najúspešnejších žiakov patrili Ján Harvan a Milan Hübner – jeho syn, ktorí študovali na Konzervatóriu v Bratislave. Milan Hübner úspešne absolvoval i Janáčkovu akadémiu v Brne, učil na konzervatóriu v Košiciach a bol členom Štátnej filharmónie v Košiciach.

Pán Gejza Hübner bol i čínorodým organizátorom kultúrneho života v meste Humenné, zakladajúcim členom Klubu priateľov hudby v Humennom, zakladateľom divadelnej scény pri KaSS a úspešným režisérom viacerých divadelných hier (Magduška a iné). Svojou prácou sa zaradil medzi najvýznamnejšie osobnosti kultúrneho života v meste Humenné.

4.6.2. Mikuláš Prokipčák, 21.10.1943, Medzilaborce

Hrať na klarinete sa učil na hudobnej škole v Aši v Čechách v triede Waltera Hanzlíka, kde sa rodičia po vojne presťahovali v rámci osídľovania pohraničia. V Aši účinkoval aj v miestnej dychovej hudbe. Vojenskú základnú službu absolvoval v Mikulove na Morave, kde hral na Es-klarinete v posádkovej dychovej hudbe. V roku 1964 sa vrátil do Medzilaboriec a pôsobil až do roku 1970 ako učiteľ dychových drevených nástrojov na miestnej ľudovej škole umenia. Od roku 1970 až do dôchodku pracoval v sklárňach. Súčasne hral v medzilaboreckej dychovej hudbe a krátko účinkoval a viedol i dychovú hudbu v Habure. Úzko spolupra-

coval s folklórnym súborom Verchovina a je členom ľudovej hudby folklórneho súboru Kamjana. Bol aj členom miestnej populárnej kapely.

4.7. Dychová hudba Lesanka Ulič

Dychová hudba Lesanka vznikla v roku 1981 pri Štátnom podniku Lesopôľnohospodársky majetok v Uliči. Založil ju Ivan Stebila /Zvala, 1927-1915/ na podnet riaditeľa Lesopôľnohospodárskeho majetku Ulič Gabriela Laclava /Hliník nad Hronom, 1929 - 2008/ a námestníka podniku Ing. Pavla Harvana /Trenčín, 1949/, ktorý bol vášnivým hráčom na krídlovku. Dychová hudba bola podniková a zamestnanci podniku nacvičovali a hrávali v rámci pracovného času. Základ dychového orchestra tvorili pracovníci Lesopôľnohospodárskeho majetku, ktorí v prípade potreby boli doplnení skúsenými inštrumentalistami z dychových orchestrov zo Sniny.

Nástroje pre hudobníkov boli zakúpené za pomoci predsedu závodného výboru ROH Petra Begényiho /Ulič Krivé, 1925-1997/z fondu kultúrno-sociálnych potrieb uvedeného podniku. Hudobníci nacvičovali 1 – 2 krát týždenne v podnikových priestoroch. Externisti sa nácvikov zúčastňovali spravidla na sústreďeniach na podnikových chatách, ktoré sa realizovali pred dôležitými vystúpeniami. Dychová hudba mala aj svoju spevácku zložku, ktorú tvorili Zlatica Maliňáková /Ulič, 1967/, Anna Macejková /Ulič, 1967/ a Mária Begová /Nová Sedlica, 1967/. Pánovi Ivanovi Stebilovi pri začiatkoch pomáhal Jozef Tekáč /Helcmanovce, 1941-2016/, ktorý učil hrať pracovníkov podniku a nacvičoval jednotlivé dychové sekcie. Po odchode pána Stebilu na nové pracovisko do Stakčína vedenie dychovej hudby prevzal skúsený dirigent a multiinštrumentalista, hráč na viaceré hudobné nástroje Andrej Pčola /Snina, 1925-2004/ zo Sniny. Do orchestra priviedol viacerých svojich vynikajúcich odchovancov zo Sniny, čím kvalitatívne zvýšil úroveň uličskej dychovej hudby.

Dychová hudba pravidelne hrávala na oslavách 1. mája v Snine, na festivaloch v Uliči a Ubli, na zrazoch karavanistov pod Ostrou v Uliči a v Runine, poľovníckych plesoch, pri oslavách jubilentov a pohreboch v podniku, alebo v Uliči, vytvárala hudobnú atmosféru pri voľbách, zúčastnila sa aj na rezortných poľnohospodárskych súťažiach v Trebišove a v Šaci, na ktorých sa vždy umiestnila na 3. mieste.

Repertoár a ani ocenenia dychovej hudby sa nezachovali. Podľa pamätníkov sa hrávali pochody, polky, valčíky, smútočné pochody a úpravy rusínskych a slovenských piesní.

Členovia dychovej hudby:

- podnikoví zamestnanci:

Ing. Igor Laclav, 1956, Banská Štiavnica, ved. lesnej správy	bicie
Ing. Pavol Harvan, 1949, Trenčín, námestník podniku	krídlovka
Ing. Ján Čopík, 1955, Snina, majetková údržba	krídlovka
Michal Runčák, 1951, Nová Sedlica, mechanik opravár	Es trúbka
Ján Karapín, 1957, Ulič, mechanik opravár	Es trúbka
Ján Danko, 1956, Kolbasov, technik pre ťažbu	Es trúbka
Ján Juštífk, 1948, Ulič, ref. racionalizácie a normov. práce	Es trúbka

Miroslav Micenko, 1956, Snina, lesník	lesný roh
Michal Šanta, 1958, Ulič, mechanik opravár	barytón
Ján Chochrun, 1958, Ulič, lesník	tenor
Michal Makaj, 1955, Zvala, MTZ zásobovač	B tuba
Ing. Mikuláš Hríb, 1949, Ulič, mechanizátor	činely
Zlatica Maliňáková, 1967, Ulič, študentka	spev
Anna Macejková, 1967, Ulič, študentka	spev
Mária Begová, 1967, Nová Sedlica, študentka	spev

- externisti:

Peter Pčola, 1956-2013, Snina, vojenský hudobník	B tuba
Mikuláš Ižák, 1953, Snina, strojárenský inžinier	B klarinet
Pavol Pčola, 1955, Snina, pracovník v oblasti reklamy	B klarinet
Ján Pavlík, 1960, Snina, robotník	B klarinet
Jozef Tekáč, 1941-2016, Helcmanovce, osvetový pracovník	B, Es klarinet
Vladimír Jaško, 1960, Snina, študent, hudobník	křídlovka

DH Lesanka Ulič na festivale, dirigent Ivan Stebila (1927- 2018)

Riaditeľ Lesopol'nohospodárskeho podniku Ulič Gabriel Laclav a DH Lesanka Ulič

4.7.1. Ivan Stebila, 10. júna 1927- 2. august 2018, Zvala, okres Snina

Narodil sa v rodine roľníka. Základnú školu ukončil v Zvale. Ďalšiemu vzdelávaniu zabránila vojna. V roku 1939 obec obsadili Maďari a Ivan ostal pomáhať rodičom pri gazdovstve. V roku 1944 sa pridol k partizánom. Po skončení vojny študoval v Snine na meštianskej škole, potom pokračoval v štúdiách v Prahe.

V roku 1947 odišiel do Sovietskeho zväzu ako stážista do mesta Rovno, kde ukončil štvorročnú hudobnú školu v hre na gombíkový akordeón (bajan) a tiež aj kurz vedúcich dychových orchestrov. Po skončení štúdií viedol dychový orchester pri roľníckom družstve Dzeržinského v obci Kornin. V rokoch 1947–1958 pracoval v Regionálnom dome kultúry v Rovnom. Po návrate na Slovensko pôsobil ako metodik pre hudbu a spev v Okresnom osvetovom stredisku v Snine, bol vysunutým pracovníkom pre uličskú dolinu. Tu založil a viedol súbor piesní a tancov v obci Starina, spevácke skupiny v Topoli, Uliči, Zboji a na podnet vedenia štátneho podniku Lesopoločnosťárkeho majetku Ulič založil a viedol dychovú hudbu Lesanka pri uvedenom závode v Uliči.

V rokoch 1960-1966 po zlúčení okresov pokračoval v práci na poste metodika pre hudbu a spev na Okresnom osvetovom stredisku v Humennom. V rokoch 1962–1964 absolvoval dvojročný kurz zbormajstrov pri Osvetovom ústave v Bratislave. Zaslúžil sa o rozvoj záujmovej činnosti v humenskom okrese. Založil Spevácky zbor havajskej doliny, Okresný zbor učiteľov, spevácke skupiny v Kalinove, Sukove a aj mládežnícky súbor piesní a tancov pri Strednom odbornom učilišti chemickom v Humennom. Od roku 1966 bol vychovávateľom na internáte v Snine, kde inicioval vznik Miešaného speváckeho zboru pri ZK Vihorlat Snina. V rokoch 1960–1972 viedol mládežnícky spevácky zbor pri Gymnáziu v Snine. V roku 1969 sa vrátil na pozíciu metodika pre hudbu a spev Okresného osvetového strediska v Humennom na vysunuté pracovisko v Stakčine, kde pri Štátnom majetku v Ubli založil Súbor piesní a tancov Beskyd. Zároveň bol i externým pracovníkom Ludovej školy umenia v Snine, kde vyučoval hru na akordeón.

V rokoch 1972 až 1986 pôsobil vo funkcii vysunutého pracovníka Osvetového ústavu Bratislava pre ukrajinskú kultúru vo Svidníku. Na svojom pôsobisku úzko spolupracoval s Folklorným súborom Makovica Svidník, speváckym zborom Radosť pri miestnom gymnáziu a so zvykoslovnou skupinou v obci Kamienka v Staroľubovnianskom okrese. V roku 1982 sa vrátil do Sniny a od roku 1986 do dôchodku bol opäť zamestnancom Okresného osvetového strediska v Humennom. Aj po odchode do dôchodku pokračoval v umeleckej činnosti. Viedol spevácke skupiny Beskyd a Stakčičanku v Stakčine, Ublanku v Ubli, v Uliči, Pichončanku

v Pichniach, Ženský spevácky zbor učiteliek materských škôl v Snine, Ruňanku v Runine a spevácku skupinu v Zbudzi.

4.7.2. Jozef Tekáč ml., 25. marec 1941-7. júl 2016, Helcmanovce

Hudobné základy dostal v rodine, kde otec Jozef bol železničiarom a ako bývalý vojenský muzikant k hudbe viedol i svoje deti. Prvým nástrojom, s ktorým sa ako 5-ročný oboznámil boli husle. Po presťahovaní do Jelšavy, kde otec účinkoval v Lubeníku v miestnej kapele, sa malý Jožko naučil hrať na klarinete. Od roku 1951 po návrate do Helcmanoviec Jozef Tekáč hral už v mládežníckom i dospelom dychovom orchestri. V roku 1958 študoval na Konzervatóriu v Bratislave hoboju v triede Rudolfa Nováka. V roku 1960 narukoval do vojenskej hudby vo Vyškove na Morave, odkiaľ bol prevelený do posádkovej hudby do Kroměříža. V roku 1962 sa vracia domov, učil na základnej škole, hral v miestnej dychovej hudbe a viedol tanečný orchester.

V roku 1969 si šikovného muzikanta na krajskej súťaži tanečných orchestrov v Revúcej všimli funkcionári ZK ROH Vihorlat Snina Párnica a Mazúr a na základe ich ponuky nastúpil pracovať na funkciu umeleckého vedúceho v menovanom zariadení. Staral sa o záujmovú umeleckú činnosť, najmä Dychový orchester ZK ROH Vihorlat Snina a Folklorný súbor Vihorlat Snina, v ktorom bol zároveň vedúcim ľudovej hudby a klarinetistom.

V rokoch 1969-71 viedol pri Strednom odbornom učilišti Vihorlat Snina mládežnícky dychový orchester, ktorý pripravoval hudobníkov pre DH ROH Vihorlat Snina. Bol zakladajúcim členom malej dychovej hudby Sninčanka a od roku 1982 prevzal jej vedenie. V rokoch 1980-84 založil a viedol tanečný orchester ZK ROH Vihorlat Snina. V roku 1981 bol pri vzniku Dychovej hudby Lesanka pri Štátnom podniku Lesopoľnohospodársky majetok v Uliči, v ktorej pomáhal Ivanovi Stebilovi, vtedajšiemu riaditeľovi Miestneho osvetového strediska v Uliči pri hudobnej výučbe pracovníkov podniku a nacvičoval jednotlivé dychové sekcie.

Od roku 1984 do 1990 pracoval ako metodik pre hudbu a spev na Okresnom osvetovom stredisku v Humennom. Organizoval okresné prehliadky spevákov, speváckych skupín, zborov, dychových hudieb, tanečných kapiel, školenia pre vedúcich speváckych a tanečných kolektívov. Vytvoril *Školu hry na bicie nástroje*. Okrem toho vydal v roku 1989 metodický materiál *Hlasová výchova*, zborník piesní *Spievaj štastie* a v roku 1990 zborník pre spevácke zbory *Hoj, vlast moja*. V rokoch 1989 -90 externe učil na ZUŠ Snina klarinet a akordeón.

Jozef Tekáč bol všestranný hudobník, dirigent, aranžér a upravovateľ pre dy-

chovú i ľudovú hudbu. Bol multiinstrumentalistom, hral na hoboji, klarinete, klavíri, akordeóne, saxofóne, husliach a bol tiež spoluzakladateľom Podvihorlatského folklórneho festivalu v Snine, autorom mnohých záverečných scén na festivaloch vo Svidníku, Medzilaborciach a Snine.

Podieľal sa na nahrávaní televíznych relácií *Návšteva v klube* a *V znamení trojky*, v ktorých účinkovali jeho kolektívy. Po odchode do dôchodku aktívne hrával v malej dychovej hudbe Sninčanka a neskôr sa vrátil do rodných Helcmanoviec, kde sa opätovne zapojil do činnosti dychovej hudby Selanka.

4.7.3. **Andrej Pčola**, 23. november 1925- 23. marec 2004, Snina

Pochádza z rodiny kolesárskeho majstra a roľníka Štefana Pčolu. V Snine vychodil ľudovú i meštiansku školu s jednoročným učebným náukobehom. Vyrastal v prostredí, ktoré žičilo hudbe. Otec hral na heligónku a husliach, ujo Hodničák na husliach, oproti Pčolovcom bývali cigáni a tí hrávali v reštaurácii U Grünsteina ako kaviarenski muzikanti. A tak nečudo, že malému Andrejovi spočiatku učarovali husle. Najprv skúšal na ujových, ale keďže mu boli veľké, otec vyrobil špeciálne husličky z jaseňového dreva. Ešte nechodil do školy a už si na husličkách vyhrával obľúbené pesničky.

Andrejov hudobný vývin ovplyvnil učiteľ Jozef Gross, ktorý ho zaspätil do tajov hry na Es trúbke a krídlovke. Andrej sa v roku 1940 stáva členom dychovej hudby vedenej Jozefom Grossom a zároveň hráčom na bicie nástroje v tanečnej kapele. V roku 1942 sa s miestnymi učiteľmi podieľal na realizácii operiet *Anička Kováčovic* a *Pozor na vlak*. V roku 1944 narukoval a v roku 1946 ako výkonný rotmajster sa dostal k vojenskej hudbe, kapelníkom ktorej bol Félix Knosp. Od roku 1947 pracoval ako tajomník Okresného živnostenského spolčenstva v Snine až do jeho likvidácie v roku 1950. Následne pracoval vo funkcii hlavného účtovníka, plánovača a majstra v Dukelských pílach v Snine, od roku 1955 vo funkcii ekonóma cechu a neskôr plánovača náhradných dielov na odbyte v n.p. Vihorlat Snina. Od 1.7.1970 pôsobil ako odborný referent v Kultúrnom a spoločenskom stredisku v Snine, kde pracoval až do dôchodku.

Po návrate z vojenčiny sa Andrej Pčola stáva neodmysliteľnou osobnosťou dychovkárskoho hnutia v Snine i v okrese Humenné. Je aktívnym členom DH Športového klubu Snina a od roku 1953 DH pri ZK ROH Vihorlat Snina, s ktorou pod taktovkou Jozefa Grossa zaznamenávajú prvé väčšie úspechy: I. miesto na krajskej súťaži LUT v Prešove v roku 1956, I. miesto v súťaži dychoviek strojárnských závodov v Gelnici v roku 1957, účasť na celoslovenskej prehliadke dychových hudieb v Prievidzi v roku 1957 a účasť na celoštátnej prehliadke dychových hudieb v Ostrave v roku 1958. V roku 1959 dirigentskú paličku od Jozefa Grossa preberá Andrej Pčola.

V polovici 60-tych rokov začala Dychová hudba pri ZK ROH Vihorlat Snina stagnovať a pán Pčola v snahe vytvoriť základňu pre rozvoj dychovkárskoho hnutia v Snine sa podujíma na neľahkú úlohu. Za podpory riaditeľa Domu pionierov a mládeže v Snine Štefana Praženca a predsedu MNV v Snine Františka Gracela zakladá dychovú hudbu pri DPaM v Snine. Mestský národný výbor zakúpil nástroje, DPaM poskytol priestory a Andrej Pčola v septembri 1967 začal nábor do nového orchestra. Žiaci vo veku 9 - 13 rokov väčšinou nepoznali ani noty. Práca s nimi bola veľmi ťažká. Pán Pčola svojou húževnatou prácou dosiahol, že pionierska dychovka v počte 37 členov sa už 24. apríla 1968 predstavila na svojom premiérovom koncerte pri oslavách 20. výročia PO v Humennom. Nasledovali nespočetné vystúpenia na festivaloch a kultúrnych podujatiach doma i v zahraničí a pod vedením Andreja Pčolu dychová hudba dosiahla významné úspechy - vyhrala krajské prehliadky dychových hudieb (1975, 1978, 1979, 1982), 2. ročník Podtatranského festivalu detských dychových orchestrov v Poprade (1971), získala 3. miesto na VII. ročníku festivalu Pádivého Trenčín (1972), zúčastnila sa IV. medzinárodného festivalu dychových orchestrov mladých v Chebe (1976).

Úroveň i úspechy Dychovej hudby pri DPaM v Snine si všimli aj v rozhlase a televízii, pre ktoré mladí Sninčania nahrali rad televíznych i rozhlasových relácií. Pán Andrej Pčola popri práci s detským dychovým orchestrom nezabúdala na spoluprácu i s dospelými muzikantmi. Častočasť dochádza pri dôležitých podujatiach k spájaniu Dychovej hudby pri ZK ROH Vihorlat Snina s Dychovou hudbou pri DPaM. Vypomáha i malej dychovej hudbe Sninčanka. Pod jeho vedením získala Sninčanka v roku 1979 na krajskej súťaži malých dychových hudieb 1. miesto a v roku 1980 na VIII. celoslovenskom festivale v Lednickom Rovnom Cenu za najhodnotnejšiu dramaturgiu. V roku 1983 sa so Sninčankou zúčastňuje Medzinárodného folklórneho festivalu v Haugenau vo Francúzsku.

Po odchode do dôchodku v roku 1984 Dychová hudba pri DPaM zanikla. Andrej Pčola sa s dychovou hudbou ale nerozlúčil. Viedol Dychovú hudbu pri MsKS vo Vranove n/Topľou (1985-1990), Dychovú hudbu Lesanka v Uliči a od roku 1985 do roku 1992 externe učil a viedol Dychový orchester pri ZUŠ v Snine, ktorý založil v spolupráci s riaditeľom školy Jurajom Timkom.

Jeho zásluhy na rozvoji dychovkárskoho hnutia v Snine i okrese Humenné sú obrovské. Dychové hudby Športového klubu Snina, ZK ROH Vihorlat Snina, DPaM v Snine, Dychová hudba pri MsKS vo Vranove n/Topľou (do 1988), Lesanka Ulič (1987), Sninčanka a Dychová hudba pri ZUŠ v Snine - to sú telesá, ktorým vtisol svoje „JA“, kde zanechal kus svojho veľkého muzikantského srdca. Jeho práca bola o to cennejšia, že svojich hráčov si poväčšine pripravoval a vychoval sám. Repertoár vyberal a upravoval podľa aktuálneho stavu orchestra. Vyznal sa i v orchestrálnnej inštrumentácii a dokázal skladby upraviť tak, že sa dobre hrali, výborne počúvali. Pri nácvikoch i koncertných podujatiach bol maximálne náročný, ale čestný a spravodlivý, a preto si ho všetci hráči veľmi vážili a obľúbili.

Po Andrejovi Pčolovi ostalo veľa žiakov, ktorí v dobrom spomínajú na svojho učiteľa. Len v DH DPaM Snina ich bolo 117 a v Dychovej hudbe ZUŠ Snina 41. Z nich 19-ti sa rozhodli študovať hudbu profesionálne a veľmi úspešne sa uplatnili v najlepšíh kultúrnych inštitúciách - v Národnom divadle v Prahe, Ústrednej

posádkovej hudbe v Prahe, Slovenskej filharmónii v Bratislave a pod. Medzi nimi i deti pána Pčolu - syn Peter a dcéra Božena.

Za jeho prácu a úspechy mu boli i jeho dychovým hudbám udelené tieto ocenenia:

- 1972 - ONV, ÚV KZUP, OV STO a MsNV v Medzilaborciach udelil Dychovej hudbe DPaM v Snine „Pamätnú plaketu“ pri príležitosti X. jubilejného festivalu kultúry a športu
- 1976 - „čestné uznanie Dychovému orchestru pri DPaM v Snine za zásluhy o rozvoj kultúrno-osvetovej práce v okrese Humenné“ - Odbor kultúry ONV
- 1977 - Čestné uznanie za dlhoročnú obetavú prácu na úseku záujmovej umeleckej činnosti – Východoslovenský KNV
- 1980 - Diplom za účasť na stretnutí družby vo Vyšnom Nemeckom - Krajský národný výbor Košice
- 1982 - Osvetový ústav v Bratislave udelil striebornú plaketu „Za zásluhy o rozvoj ZUČ“
- ONV a ČSZTV Humenné, ÚV KZUP v Prešove a MsNV v Medzilaborciach udelili „Pamätnú plaketu“ pri príležitosti XX. jubilejného festivalu kultúry a športu dirigentovi orchestra Andrejovi Pčolovi
- 1995 - Združenie dychových hudieb Slovenska udelilo diplom a cenu ZDHS za rok 1995 Andrejovi Pčolovi za dlhoročné úspešné dirigovanie Dychovej hudby Sninčanka v Snine a za obetavú a úspešnú výchovu kvalitných hráčov pre dychové hudby na východnom Slovensku, z ktorých viacerí pôsobia v popredných orchestroch na Slovensku

5. POREVOLUČNÉ OBDOBIE OD ROKU 1989, ZÁNİK RUSÍNSKYCH DYCHOVÝCH HUDIEB

Porevolučné obdobie 1989 -2018 sa nesie v znamení zániku rusínskych dychových hudieb. Tento úpadok je ale charakteristický pre celé dychovkárске hnutie na východnom Slovensku. Je to dôsledok spoločenských i hospodárskych zmien. Veľa výrobných podnikov zaniklo, iné boli sprivatizované a úpadok hospodárstva, rozpad poľnohospodárstva, ekonomické problémy v rusínskych regiónoch, odchod najmä mladých ľudí za prácou do väčších miest, alebo do zahraničia, sa negatívne odrazili na kvantite i kvalite dychových hudieb. Niektoré ako napr. v Medzilaborciach, Uliči, Snine, ukončili činnosť, iné prešli na formu činnosti občianskych združení. Aj s tým bol ale veľký problém, lebo jednotliví členovia dychoviek nevedeli pochopiť zmenu spoločenského systému a dlhodobo nevedeli akceptovať, že už o nich nie je záujem, že nemôžu nacvičovať v pracovnej dobe a že na svoj koníček si musia ešte i priplácať. Negatívne sa na rozvoj dychových hudieb prejavila i zmena štátnej správy a jej prechod na samosprávy. Ani miestna, ani regionálna samospráva – vyššie územné celky - neprejavili záujem o podporu tohto druhu umenia. Celá činnosť, a to nielen v oblasti dychovkárského hnutia, zostala na entuziazme určitých jedincov, ktorí mali eminentný záujem na tom, aby určité dychové teleso neprestalo pracovať. A tak sa v rusínskom prostredí zachovala jediná

dychová hudba a to Seľanka v Helcmanovciach. Jej činnosť v tomto období je tesne spojená s charizmatickým dirigentom Tiborom Theisom.

5.1 Súčasná Dychová hudba Seľanka Helcmanovce

Dychová hudba Seľanka sa dokázala ako jediná rusínska dychovka adaptovať na nové ponovembrové podmienky. Toto prispôsobenie malo pevný základ v serióznej práci kolektívu, exkluzívnom vzťahu miestnej samosprávy v Helcmanovciach k svojmu súboru, ale najmä vo vzťahu vedenia dychovej hudby a jeho dirigenta Tibora Theisa k Seľanke, pod ktorého vedením sa kolektív stabilizoval. Okrem veľkej dychovej hudby zároveň viedol i malú dychovú hudbu. Do repertoáru zapracoval skladby, v tejto dobe veľmi populárnych dychoviek Moravanky a Malokarpatskej kapely, ale i svoje špeciálne naaranžované ľudové piesne s predohrami, medzilhrami a dohrami, ktoré v celkovom počte 20 skladieb dal knižne zviazať. Upravil a aranžoval skladby aj pre koncertné účinkovanie a za krátku dobu dosahuje veľký i malý dychový kolektív pod vedením Tibora Theisa vysokú umeleckú úroveň. Postupne si repertoár rozšírili o skladby renomovaných autorov - T. Andrašovan: *Na Slatínskome moste*, M. Cisár: *Sedmíhláska*, I. Glorík: *Tanec družby*, A. Lieskovský: *Tanec zvončekov*, A. Nahacký: *Pochod regulovčikov*, J. Seriš: *Helcmanovská polka, Spoločne, Španielsky tanec, Solovjev-Sedoj*, v úprave A. Petrika: *Večer na rejde*, M. Machek: *Vzlétni holubice bílá*, V. Mañas: *Naši krídlóváci*, A. Petrik v úprave T. Theisa: *Už z hôr znie zvon*, K. Pšeničný: *Bolero*.

Okrem už tradičných vystúpení na obecných, cirkevných i regionálnych podujatiach, dychová hudba sa aktívne zapojila i do okresných, krajských, celoštátnych postupových súťaží a úspešne sa prezentovala i na medzinárodných podujatiach.

K najväčším úspechom tohto obdobia patria:

- 1988-účasť na krajskom festivale malých dychových hudieb v Bardejovských kúpeľoch
- 1989-účasť na krajskom festivale malých dychových hudieb v Bardejovských kúpeľoch
- 1991 - účasť na celoslovenskom festivale dychových hudieb vo Svite
- 1993 - účasť na Podtatranskom festivale s medzinárodnou účasťou vo Svite
- 1998 - účinkovanie s mažoretkami Twingy v Moldave nad Bodvou
- 2004 - účasť na festivale Valalická krídlóvka – umiestnenie v striebornom pásme
- 2005 - účasť na festivale dychových hudieb v Mezokovesd v Maďarsku
- 2006 - účasť na krajskej súťaži malých dychových hudieb v Helcmanovciach – zlaté pásmo 2007 - účinkovanie na medzinárodnom podujatí v Krosne v Poľsku
- 2008 - účasť na krajskej súťaži malých dychových hudieb v Helcmanovciach – zlaté pásmo
- 2009 - účasť na XX. ročníku celoštátnej súťaži malých dychových hudieb Lednické Rovne - umiestnenie v striebornom pásme
- 2010 - účasť na krajskej súťaži malých dychových hudieb v Helcmanovciach – zlaté pásmo

- 2011 - účasť na XXI. ročníku celoštátnej súťaži malých dychových hudieb Lednické Rovne umiestnenie v striebornom pásme a Diplom za najlepšiu dramaturgiu súťažného programu

Dychovej hudbe Seľanka boli udelené ocenenia:

- 2005 - Košický samosprávny kraj udelil DH Seľanka Helcmanovce
- Ďakovný list k 85. výročiu za výrazný podiel na rozvoji hudobnej kultúry v Hnileckej doline
- 2010 - Krajské osvetové stredisko v Košiciach a kultúrne zariadenie Košického samosprávneho kraja udelili ďakovný list DH Seľanke pri príležitosti 90. výročia založenia za rozvoj a dôstojnú reprezentáciu Košického samosprávneho kraja,
- 2010 - Košický samosprávny kraj, mesto Galanta a Občianske združenie Pomoc všetkým v Spišskej Novej Vsi udelili DH Seľanka ocenenie Laureát tolerancie 2010.

Tibor Theis dychovému súboru pomohol aj z funkcie starostu obce Helcmanovce. Spoločne s vedením dychového orchestra sa postaral o materiálne i finančné zabezpečenie orchestra. Kolektív priviedol aj do Hnutia dychových orchestrov Slovenska, kde dlhodobo pôsobil ako jeho funkcionár. Počas tohto obdobia sa vystriedali traja predsedovia výboru dychovej hudby - Ing. Michal Dorčák (v období rokov 1985-1991), Jozef Hulič (1991-2015) a Lukáš Bodnár (2015).

Záslužnú činnosť helcmanovských muzikantov umocňuje aj organizovanie festivalu dychových hudieb, ktorého tradícia sa začala v roku 1970 a trvá dodnes. Mnohí hudobníci, odchovanci Seľanky, hrali a hrajú i v iných dychových kolektívoch, ba dokonca niektorí sa podieľali na organizovaní dychového hnutia v iných obciach, mestách, či regiónoch, ako napr. Jozef Tekáč ml. v Snine, František Kuruc v Medzeve, František Lapšanský vo Švedlári, Jozef Manirný v Prakovciach, Jozef Chovanec v Poprade.

Útlm priemyslu a poľnohospodárstva po roku 1989 postihol i Hnileckú dolinu, vrátane Helcmanoviec. Hoci za obdobie 30 rokov Tibor Theis so svojimi kolegami vychovali veľa mladých hudobníkov, ktorí sa aktívne podieľali na úspechoch dychovej hudby Seľanka, dokonca i z rómskej komunity, bohužiaľ, migrácia za prácou v súčasnosti ohrozuje chod orchestra.

Členovia DH Seľanka po roku 1989:

Dávid Bikár, 1994-2013, Helcmanovce, študent	pozauna, barytón
Ján Bikár, 1973-2018, Helcmanovce, vojak	B klarinet, alt saxafón
Michal Bikár, 1990, Helcmanovce, robotník	B tuba, basgitara
Janka Bodnárová, 1986, Prakovce, opatrovatelka	B klarinet
Lukáš Bodnár, 1989, Helcmanovce, rušňovodič	krídlovka, predseda DH
Andrea Bosáková, 1975, Hrabušice, prevádzkar	spev
Jozef Čollák, 1964, Helcmanovce, obrábač kovov	krídlovka, zástupca dirigenta
Lubomír Čollák 1974, Helcmanovce, operátor	B trúbka
Vladislav Čollák, 1967, Košice, SBS	B trúbka
Ing. Soňa Čolláková, 1977, Helcmanovce, projektantka, B klarinet	
Ing. Michal Dorčák, 1938, Helcmanovce, učiteľ	F tuba
Mgr. Tomáš Dorčák, 1989, Helcmanovce, fyzioterapeu, B trúbka	

Juraj Ďurčík, 1967, Helcmanovce, obrábač kovov	B klarinet
Viktor Ďurčík, 1940-2003, Helcmanovce, robotník,	Es trúbka, bubon
Ladislav Enekes, 1996, Helcmanovce, robotník	Bas trúbka
Ján Furimský, 1921-2000, Helcmanovce, stolár	veľký bubon, činely
Michal Furimský, 1950-2006, Helcmanovce, elektrikár,	B klarinet
Miroslav Gábor, 1975, Žarnovica, robotník	B klarinet
František Gans, 1938-2009, Helcmanovce, mäsiar	barytón, zástupca dirigenta
Martin Gans, 1994, Helcmanovce, robotník	B trúbka
Gabriel Gbúr, ml., 1968, Helcmanovce, prof. vojak	Es klarinet
Marián Gbúr, 1986, Plzeň, operátor výroby	B tuba
Jana Gbúrová-Zmijová, 1979, Helcmanovce, učiteľka MŠ, spev	
Silvia Gbúrová, 1985, Helcmanovce, operátor výroby, spev	
Juraj Grega, 1974, Helcmanovce,	vodár bicie
Ondrej Grega, 1976, Helcmanovce, robotník	barytón
Tomáš Grega, 1990, Helcmanovce, robotník	pozauna
Jozef Grančaj, 1971, Košice, profesionálny hudobník, člen Štátnej filharmónie Košice, učiteľ,	zástupca dirigenta, podpredseda DH, bicie
Dušan Horvath, 1945, Helcmanovce, hudobník	Es klarinet, saxofón
Milan Horvath, 1971, Helcmanovce, obrábač kovov,	B trúbka
Jozef Hulič, 1964, Helcmanovce, elektrikár	lesný roh, predseda DH
Juraj Hulič, 1924-2000, Helcmanovce, baník	bicie
Michal Hulič, 1965, Helcmanovce, vodič	B klarinet, bicie
František Hudák, 1965, Helcmanovce, obrábač kovov, spev, B klarinet,	Es saxofón alt
Jozef Hölcz, 1960, Gelnica, železničiar tenor,	bas trúbka
Štefan Ilkovič, 1936-2012, Helcmanovce, robotník	krídlovka
Gizela Jamnická, 1970, Prakovce, predavačka	spev
Žaneta Jamnická, Krompachy, Prakovce, predavačka, spev	
Ján Jablonovský, 1987, Helcmanovce, robotník	Bas trúbka
Zdenko Jablonský, 1990, Helcmanovce, robotník	tenor, Bas trúbka
Juraj Jablonský, 1990, Helcmanovce, robotník	B trúbka
Ján Kakalej, 1964, Prakovce obrábač kovov	krídlovka
Jozef Kalafús, st., 1966, Prakovce, dôchodca	F tuba
Ing. Jozef Kalafús ml., 1988, Prakovce, dispečer	krídlovka
Dominika Kleinová, 1997, Helcmanovce, študentka, spev	
Miroslav Kobal, 1974, Helcmanovce, robotník	lesný roh
Peter Kobal, 1975, Helcmanovce, kuchár-časník	lesný roh, krídlovka
Miroslav Kuchta, 1960, Košice, obrábač kovov	Bas trúbka
František Kuchta, 1967, Prakovce, obrábač kovov	pozauna
Jozef Lapšanský, 1964 – 2005, Prakovce, robotník	B trúbka, bicie, spev
František Lapšanský, 1960, Švedlár, SZČO barytón	tenor, B klarinet
Radovan Lacko, 1977, Spišská Nová Ves, zámočník	lesný roh
Michal Mamák, 1964-2007, Helcmanovce, obrábač kovov, B tuba	

Jozef Murňák, 1967-1993, Helcmanovce, robotník	pozauna
Juraj Murňák, 1933-2003, Helcmanovce, robotník	lesný roh
Martin Marcinko, 1984, Helcmanovce, vodič	pozauna
Lubomír Pisko, 1969, Helcmanovce, vychovávateľ	krídlovka
Ondrej Pisko, 1964, Prakovce, obrábač kovov	pozauna
Pavol Pisko, 1964, Prakovce, obrábač kovov	tenor
Aleš Plachetka, 1989, Helcmanovce, hudobník	B trúbka, akordeón
Marián Plachetka, 1991, Helcmanovce, robotník	B klarinet, saxofón alt, soprán, tenor
Lada Plechačová, 1975, Štós, opatrovatelka	flauta
Jozef Podracký, 1974, Helcmanovce, železničiar	B, Es trúbka, bicie
Mgr. Martina Sakačová, 1969, učiteľka	B klarinet
Sebastián Schneider, 2001, Helcmanovce, študent	spev, akordeón
Mgr. Lívia Švedová 1986, Helcmanovce ekonómka	B klarinet
František Takáč, 1994, Helcmanovce, fyzioterapeut	barytón, tenor, pozauna
Jozef Tekáč ml., 1941-2016, Helcmanovce, hudobník	saxofón tenor, soprán, B klarinet, zástupca dirigenta
Jakub Theis, 1933-2008, Helcmanovce, zlievač	pozauna, B tuba
Tibor Theis, 1963, Helcmanovce, geodet	krídlovka, trúbka, barytón, upravitel' a hudobný skladateľ
Miloš Tomko, 1964-2015, Košice, hudobník	B trúbka
Jozef Trojan, 1965-2007, Helcmanovce, obrábač kovov,	bicie, gitara, spev,
Martin Trojan st., 1976, Helcmanovce, robotník	bicie
Martin Trojan ml., 1977, Smolník, operátor výroby	B trúbka
Štefan Turčan, 1937-2011, Helcmanovce, údržbár	B tuba, údržba nástrojov
Gabriel Trúbka, Košice 1965, stavbár	B trúbka
Mgr. Paula Gáliková, 1970, Slovenský Grob, SZČO	B klarinet
Peter Uhrín, 1988, Helcmanovce, robotník	Bas trúbka
Marek Vimpel, 1984, Helcmanovce, obchodný zástupca,	B, Es trúbka
Jozef Žaludko, 1958-2009, Helcmanovce, SZČO	B, Es klarinet, saxofón alt

Pamätná plaketa ZDHS pre DH Sel'anka

Ocenenie DH Sel'anka - celoslovenský festival MDH Lednické Rovné

MDH Seľanka Helcmanovce

DH Seľanka na Banickom festival v Slovinkách v roku 1992

DH Seľanka Helcmanovce

Dirigent Tibor Theis a najstarší člen a kronikár DH Seľanka Ing. Michal Dorčák

Diplom od MS, celoštátna súťaž

5.1.1. Tibor Theis, 15.10.1963, Gelnica

Rodák z Helcmanoviec, základnú školu ukončil v Helcmanovciach, SPŠS, odbor geodézia v Košiciach. V rokoch 1983–1991 pracoval v ŽB Smolník vo funkcii vedúceho banského merača, v rokoch 1991-1994 bol odborným referentom krajského úradu kartografie a geodézie Košice, správa katastra Spišská Nová Ves, 1994 – 2014 starostom v Helcmanovciach, 2014-2015 radcom na Úrade práce a sociálnych vecí v Spišskej Novej Vsi, v roku 2016 technickým pracovníkom UranPress Prešov, v roku 2017 zamestnancom Duha, a.s.Prešov a od roku 2018 opäť starostom obce Helcmanovce.

Na trúbke sa začal učiť v Dychovej hudbe Seľanka v Helcmanovciach, kde je nepretržitým členom od roku 1974 a súčasne študoval hru na trúbke na ZUŠ v Gelnici v triede Juraja Leitmančíka. Počas stredoškolských štúdií v Košiciach hral v rokoch 1980-1983 v Dychovom orchestri mladých pri DDaM Košice, ktorý viedol Jirí Novotný a od roku 1979 do roku 1983 v Železničiarскей dychovej hudbe Košice, ktorú dirigoval Ferdinand Mondok. Vojenčinu absolvoval v rokoch 1983-1985 v Posádkovej hudbe Topoľčany pod vedením kapelníka Jaroslava Kálu, s ktorým sa v roku 1983 ako člen Malej dychovej hudby Topoľanka stal víťazom celoštátnej súťaže ASUT v Kroměříži. V rokoch 1983-1991 účinkoval v Dychovej hudbe ŽB Smolník, kde toho času pracoval. V roku 1985 prevzal vedenie Malej dychovej hudby v Helcmanovciach a od roku 1986 dodnes vedie celý systém DH Seľanka.

Pôsobil ako externý učiteľ ZUŠ Gelnica a vedúci hudobného krúžka pri ZŠ Helcmanovce. Svojich odchovancov začleňoval do činnosti dychovej hudby Seľanka. Zmenil dramaturgiu repertoáru kolektívu, prispôsobil ho dobovým požiadavkám a zaviedol ozvučenie. Kolektív doplnil mladými odchovancami a zapojil ho do činnosti Združenia dychového hudieb Slovenska. Kolektívu pomáhal aj z pozície starostu obce Helcmanovce. Tibor Theis je nielen vynikajúcim inštrumentalistom, dirigentom, ale i upravovateľom a aranžérom slovenských a rusínskych piesní pre dychovú hudbu. Základom kompozície sa učil u Jána Seriša, Pavla Šianskeho a Luda Beleša. Pre svoj orchester upravoval slovenské a rusínske ľudové piesne - *Javorovo lísta, Krjačok lalijovyy, Hoja tobi, A poňiže valala, Janičko trávu kosit, Dolina, dolina, Popod haj, Keď ja na Toryše, Čorny oči, Sviť misjačku, Majera, majeran, Zmes banických piesní zo Žakaroviec* a iné, ale i skladby slovenských a svetových autorov: Billy Vaughan: *Šťastný chlapec*, Leonard Bernstein: *Sedem statočných*, Vašo Patejdl: *Kaskadér*, A. Petrik: *Už z hôr znie zvon*, Jozef Trojan, Ondrej Pisko: *Platonická láska*.

V rokoch 2005 – 2013 bol členom kultúrnej komisie pri VÚC Prešov, v rokoch

2002–2012 predsedom Združenia dychových hudieb Slovenska Košického kraja a členom republikového predstavenstva ZDHS. Od roku 1912 je podpredsedom ZDHS Košického kraja.

Získal rad ocenení v rokoch: 1988 – Cena za prácu s mládežou na krajskej súťaži dychových hudieb v Bardejove, 2005 - Cena ZDHS pre Dychovú hudbu Seľanka Helcmanovce, 1918 – Bronzová medaila ZDHS a Ďakovný list predsedu MS JUDr. Mariána Gešpera a Rusínskej obrody na Slovensku pri príležitosti 90. výročia založenia Dychovej hudby v Medzilaborciach.

5.1.2. Jozef Hulič, 19.1.1964, Helcmanovce

Študoval na Strednom odbornom učilišti v Prakovciach odbor sústružník a na Strednej dopravnej škole v Košiciach odbor elektrotechnik. Hudobné vzdelanie v hre na lesnom roku a bicích nástrojoch nadobudol v Ludovej škole umenia v Gelnici. Od roku 1990 bol predsedom Dychovej hudby Seľanka v Helcmanovciach. Spolu s dirigentom Tiborom Theisom zmodernizovali vybavenie súboru zvukovou technikou a nástrojovým parkom.

5.1.3. Lukáš Bodnár, 3.9.1988, Helcmanovce

Vyštuďoval Strednú dopravnú školu v Košiciach a pracuje ako rušňovodič na železnici. Hudobné vzdelanie získal na Ludovej škole umenia v Gelnici v hre na trúbke v triede pána Tkačenka. Aktívne hrá v Dychovej hudbe Prakovčanka v Prakovciach a v Seľanke v Helcmanovciach, kde je od roku 2015 jej vedúcim. Aktívne sa venuje aj gospelovej hudbe a hre na gitare. Je poslancom obecného zastupiteľstva v Helcmanovciach

5.1.4. Jozef Grančaj, 29.4.1971, Košice

Vyštuďoval Vojenskú hudobnú školu Víta Nejedlého v Roudnici nad Labem, odbor bicie nástroje. Po jej absolvovaní v roku 1989 pracoval ako profesionálny hudobník v Posádkovej hudbe v Bratislave a po úspešnom konkurze v roku 1991 pôsobil šesť sezón v Symfonickom orchestri Slovenského rozhlasu. Od roku 1996 do roku 2016 učil na ZUŠ v Gelnici a absolvoval mnohé angažmány v zahraničí. Od roku 2016 je členom Štátnej filharmónie Košice. V Dychovej hudbe Seľanka Helcmanovce pôsobí od roku 1996 ako člen orchestra, zástupca dirigenta a podpredseda spolku.

6. RUSÍNSKI HUDOBNÍCI V NERUSÍNSKYCH DYCHOVÝCH ORCHESTROCH

Tak ako v rusínskych dychových hudbách hrali príslušníci iných národov – Česi, Ukrajinci, Slováci, tak aj Rusíni hrali v slovenských dychových hudbách. Bol som prekvapený, ale na dotaz pre členov týchto dychoviek, ktorí hudobníci sú rusínskej národnosti, mi mnohí vôbec nevedeli odpovedať. Bolo to z dvoch zásadných dôvodov. Tým prvým je, že tieto slovenské hudobnícke spoločenstvá vôbec národnostnú politiku neriešili a vôbec ich nezaujímalo, kto z akej národnostnej

či náboženskej komunity pochádza, ale ako hrá, ako zapadá do kolektívu, akým prínosom je pre kolektív. Druhým dôvodom bolo, že v dôsledku násilnej ukrajinizácie, v rámci ktorej všetkých Rusínov stotožňovali s Ukrajincami, sa Rusíni v mnohých prípadoch dobrovoľne identifikovali so slovenským národom, so slovenskou kultúrou, lebo pojem rusínska národnosť v tomto období oficiálne ani neexistoval. Tento trend bol zvlášť silný v hornozemplínskom regióne, lebo ľudia si ešte pamätali na povojnové besnenie ukrajinských banderovských skupín najmä v uličskej doline. Mnohí hudobníci, najmä tí mladší, ktorí pochádzali zo zmiešaných rusínsko-slovenských a rusínsko-českých rodín, až na niekoľko výnimiek, sa už nechceli identifikovať s ukrajinskou kultúrou, s ukrajinskou históriou a ani s ukrajinskou národnosťou.

Veľa rusínskych hudobníkov študovalo hudbu profesionálne na konzervatóriách v Košiciach a Bratislave, na Vysokej škole múzických umení v Bratislave, Janáčkovej akadémii múzických umení v Brne, Akadémii múzických umení v Prahe, ale i v zahraničí v Nemecku, Rakúsku, Ukrajine, Rusku, či Poľsku. Z nich mnohí študovali hru na dychových nástrojoch a hrali v dychových orchestroch a zoskupeniach pri konzervatóriách v Košiciach a Bratislave a dokonca niektoré dychové kolektívy i zakladali, ako napr. Michal Jaško ml, ktorý v roku 1986 založil Brass Quintet Bratislava a v roku 1988 Trombónový kvartet.

6.1. Rusínski hudobníci zo Spiša

V helcmanovskej dychovej hudbe vyrastol a účinkoval rad vynikajúcich hudobníkov, ktorí pôsobili a pôsobia aj v slovenských a českých orchestroch a zapojili sa rozvoja slovenskej hudobnej kultúry a hudobného školstva.

Už prvá zakladajúca generácia helcmanovských hudobníkov **Jozef Burčík**, **Štefan Bodnár**, **Ján Dolinský**, **Jozef Gergovský**, **Jozef Hlucháň**, **Ján Kuchár**, **Ján Kuruc**, **Michal Mamrák**, **Ondrej Mamrák**, **Ján Pacholský**, **Peter Pisko** a **Jozef Slovinský** hrali v Baníckej dychovej hudbe v Žakarovciach. **Miloš Petričko** bol dirigentom Dychovej hudby v Nižnej na Orave, **Michal Furimský** hral vo Vojenskej dychovej hudbe v Prešove, **Jozef Tekáč st.** účinkoval v DH v Lubeníku, **Jozef Tekáč ml.** vojenčinu absolvoval vo Vojenskej hudbe vo Vyškově na Morave a v Posádkovej hudbe v Kroměříži. Bol členom, dirigentom a vedúcim dychových hudieb a hudobných zoskupení v Snine - Dychovej hudby Závodného klubu Vihorlat Snina, Malej dychovej hudby Sninčanka, Dychovej hudby pri SOU Snina a v Humennom v DH Chemlon Humenné, MDH Humenčanka. **Juraj Leitmančík** hral v Orchestri Mirka Foreta v Brne, dirigoval a jeho dcéra Viera Leitmančíková, vydatá Vojtilová ešte v súčasnosti diriguje Dychovú hudbu Prakovčanka v Prakovciach, **Jozef Chovanec** bol hudobným skladateľom a dirigentom Mládežníckej dychovej hudby v Poprade, **Dušan Horváth** pôsobil v PULS-e Prešov a Tanečnom orchestri v Košiciach, **František Kuruc** účinkoval v Baníckej dychovej hudbe v Poproči, Dychovej hudbe pri Mestskom požiarnom zbore v Košiciach, viedol a dirigoval v Medzeve Robotnícky dychový orchester, Malý dychový orchester Medzevčanka a Dychový orchester PO SZM pri ZUŠ Medzev, **František Lapsanský** založil a dirigoval Dychovú hudbu vo Švedlári, člen dychovej hudby **Jozef Grančaj** pôsobil

v Posádkovej hudbe v Bratislave, v Symfonickom orchestri Slovenského rozhlasu a v súčasnosti účinkuje v Štátnej filharmónii v Košiciach, **Lukáš Bodnár** pôsobil v Dychovej hudbe Prakovčanka v Prakovciach, **Tibor Theis** hral v Dychovom orchestri mladých pri DDaM Košice, v Železničiarскеj dychovej hudbe Košice, v Posádkovej hudbe Topolčany a v Dychovej hudbe ŽB Smolník. Ako učitelia hudby na hudobných školách pôsobili **Juraj Leitmančík**, **Jozef Grančaj** a **Tibor Theis** na ZUŠ v Gelnici, **Viera Vojtilová** je učiteľkou a zároveň zriaďovateľkou Súkromnej základnej umeleckej školy v Prakovciach.

6.1.1 Mgr. František Kuruc, 17.9.1939, Helcmanovce

Stredoškolské štúdium ukončil v roku 1958 na Pedagogickej škole J. A. Komenského v Košiciach, vysokoškolské v roku 1956 na Pedagogickej fakulte UPJŠ v Prešove. V rokoch 1958-95 bol učiteľom základnej školy v Seni, Poproči a Medzeve, potom pracoval vo funkcii vedúceho personálneho oddelenia na OÚ Košice-okolie a nakoniec bol vedúcim kontrolného oddelenia Školskej správy Košice III.

Hre na krídlovku sa začal učiť v roku 1951 u dirigenta dychovej hudby Seľanka Michala Furimského, Jozefa Tekáča st. a na pedagogickej škole hre na husliach. Vojenskú službu absolvoval v rokoch 1958-60 v Dychovej hudbe vojenského útvaru Kostelec nad Orlicí pod vedením kpt. Jozefa Oňuchálka.

V rokoch 1963-64 ukončil kurz pre vedúcich dychových hudieb v Košiciach, ktorý organizovala Ľudová univerzita vedy, techniky a umenia. Tu sa zoznámil a spriatelil s ďalšími mladými dirigentami, ako boli Viliam Tarjáni z Prešova, Albert Hrubovčák z Humenného a Andrej Pčola zo Sniny. Počas svojej hudobníckej kariéry hral v Dychovej hudbe Seľanka v Helcmanovciach, Baníckej dychovej hudbe v Poproči, Dychovej hudbe pri Mestskom požiarnom zbore v Košiciach a od roku 1969 do roku 2010 viedol v Medzeve Robotnícky dychový orchester, Malý dychový orchester Medzevčanka a Dychový orchester pri ZUŠ Medzev.

V rokoch 1984-1986 pomohol svojmu bratrancovi Františkovi Gansovi (1938-2009) pri záchrane Dychovej hudby Seľanka Helcmanovce. Aktívne sa zapojil do výberu skladieb, ich nácviu i hudobného predvedenia na postupových súťažiach a na koncertoch.

Za svoju prácu získal rad ocenení od mesta Medzev, okresu Košice-vidiek i Osvetového ústavu v Bratislave. V roku 1979 na XIV. ročníku Pádivého Trenčín bol mu udelený Diplom za obetavú prácu s mládežou.

6.1.2 František Lapšanský, 17. júl 1960, Mníšek nad Hnilcom

Do siedmich rokov žil v Mníšku nad Hnilcom, ale potom sa jeho rodičia presťahovali do rodiska mamky do Helcmanoviec. Základnú školu absolvoval v Helcmanovciach, odbor nástrojár vyštudoval na Strednom odbornom učilišti strojníc-
kom v Prakovciach.

Už ako desaťročného chlapca si ho všimol dirigent DH Seľanka Juraj Leitmančík, ktorý v ňom vybadal veľký hudobný potenciál. Na klarinete ho naučil hrať František Pisko a Lapšanský ho zapojil do činnosti DH Seľanka, s ktorou s malými prestávkami spolupracuje dodnes. Do zamestnania nastúpil do Švedlára, kde sa podieľal na obnove a vedení miestnej dychovej hudby.

6.1.3 Viera Leitmančíková – Vojtilová, 19.11.1962, Helcmanovce

Patrí medzi výrazné osobnosti dychového hnutia východného Slovenska. Základnú školu absolvovala v Helcmanovciach, stredoškolské vzdelanie na Gymnáziu v Gelnici a SEŠ Janka Bačička v Košiciach. Základy hudobného vzdelania dostala v rodine a na LŠU v Gelnici, kde sa učila hre na akordeón a klarinete. Od 13 rokov účinkovala pod vedením svojho otca Juraja Leitmančíka v Dychovej hudbe Seľanka v Helcmanovciach a neskôr v DH Prakovčanka v Prakovciach. Najskôr pôsobila ako členka orchestra a od roku 2000 ako dirigentka a vedúca DH Prakovčanka. Pracovala ako ekonómka v ZŤS Prakovce a zároveň učila na LŠU v Gelnici hru na klarinete.

V súčasnosti pôsobí na poste ekonómky vo firme Lemakor Prakovce, je zriaďovateľkou a učiteľkou Súkromnej umeleckej školy v Prakovciach, na ktorej si pripravuje dorast pre svoj dychový kolektív. S DH Prakovčanka sa pravidelne zúčastňuje okresných, krajských i celoslovenských súťaží dychových hudieb, napr. v roku 2015 Celoslovenskej súťaže detských a mládežníckych dychových hudieb Lednické Rovne, miestnych a regionálnych podujatí a reprezentovala Slovensko na významných medzinárodných festivaloch v Maďarsku, Taliansku, Francúzsku a Turecku. Bola jej udelená cena obce Prakovce a NOC Bratislava.

6.1.4 Jozef Manirný, 30.11.1958, Helcmanovce

Patrí k talentovanej skupine mladých Helcmanovčanov, ktorých k láske k dychovej hudbe priviedol Juraj Leitmančík počas svojej činnosti pri DH Seľanka.

Po ukončení Základnej školy v Helcmanovciach sa vyučil za strojára a na tomto poste celý život pracoval v ZŤS Prakovce a v súčasnosti pracuje vo firme Fermat

- Stroje, s.r.o. Prakovce. Svoju hudobnú kariéru začal v DH Seľanka na Bas krídlovku, na ktorú ho naučil dirigent a hudobný pedagóg Juraj Leitmančík. V Seľanke pôsobil v rokoch 1971 až 1984. Od roku 1984 sa upísal Dychovej hudbe Prakovčanka v Prakovciach, v ktorej pôsobí dodnes. V rokoch 1990–2000 bol až do príchodu novej dirigentky Viery Vojtilovej, dcéry svojho učiteľa Juraja Leitmančíka, na poste kapelníka dychovej hudby Prakovčanka.

6.2 Rusínski hudobníci zo Zemplína, okres Medzilaborce

Medzilaboreckí hudobníci prispeli tiež svojím dielom k rozvoju slovenskej hudobnej kultúry. **Mgr. art. Rastislav Kašuba** účinkoval v Dychovej hudbe Konzervatória v Košiciach, v orchestroch Divadla Jonáša Záborského v Prešove, Štátnom komornom orchestri v Žiline, Capella Istropolitana a v Slovenskom národnom divadle v Bratislave. V súčasnosti je riaditeľom ZUŠ Alexandra Ljubimova v Medzilaborciach, ktorej predchádzajúcim riaditeľom bol vojenský hudobník **Juraj Belej**, ktorý pôsobil vo Vojenskej hudbe Vysokej leteckej školy v Košiciach a v Posádkovej hudbe v Košiciach. **Tatiana Ogurčáková**, rod. Prejsová pôsobila v Dychovej hudbe Konzervatória v Košiciach a v orchestri DJZ v Prešove, je učiteľkou hudby na ZUŠ v Spišskej Novej Vsi. **Ivan Mihalič** počas vojenskej základnej služby účinkoval v Divíznej vojenskej hudbe v Prešove a skomponoval scénickú hudbu k divadelnej inscenácii Bačova žena od Ivana Stodolu pre UND Prešov. V Dychovom orchestri Závodného klubu ROH Chemlon Humenné pôsobili **Ivan Bicko, Jozef Bycko, Emil Hošák, Andrej Pančura a Gustáv Urban**. **Miroslav Dzajak** účinkoval v Divíznej vojenskej hudbe v Topoľčanoch, Malej dychovej hudbe Humenčanka Humenné, v Železničiarскеj dychovej hudbe v Humennom a v Dychovej hudbe LŠU Humenné. Bol zároveň aj učiteľom a riaditeľom ZUŠ v Humennom.

6.2.1 Miroslav Dzajak, 28. november 1951, Roškovce

Pochádza z roľníckej rodiny, kde sa veľa spievalo, otec bol kantorom v miestnej cerkvi. Ako dieťa si za cukríky požičiaval od susedov akordeón, na ktorý sa učil hrať ľudové piesne. desaťročný dostal vlastnú harmoniku od tety za to, že jej celé prázdniny pásoľ kravy. Od 6. triedy základnej školy chodil už do Medzilaboriec, kde sa zároveň učil hre na akordeóne v triede Ivana Mihaliča v miestnej LŠU. V štúdiu hudby pokračoval na Konzervatóriu v Košiciach v odbore hry na kontrabase v triede Vojtěcha Velíška. V Košiciach spolupracoval s Františkom Slavkovským, hral vo Folklornom súbore Čarnica Košice a pravidelne nahrával v Slovenskom rozhlase v Košiciach. V roku 1974 začal vyučovať na Ludovej škole umenia v Humennom,

ale už v októbri nastúpil na vojenskú základnú službu do Divíznej vojenskej hudby v Topoľčanoch. Tu hral na tube F, ale po roku pôsobil ako metodik pre prípravu vojakov základnej služby na vojenské súťaže pre celú topoľčiansku divíziu. Po ukončení vojenskej základnej služby v roku 1976 sa vrátil učiť kontrabas a gitaru na Ľudovú školu umenia v Humennom. Tu založil prvú detskú ľudovú hudbu v okrese Humenné, s ktorou už o rok účinkoval v divadle Na Vinohradoch v Prahe v programe, ktorý bol vysielaný v priamom prenose v Československej televízii.

V roku 1990 sa stal zástupcom na Základnej umeleckej škole v Humennom a od roku 1996 až do dôchodku v roku 2014 pôsobil vo funkcii riaditeľa školy. Okrem toho hral vo vtedy populárnej tanečnej skupine Sny na pozaunu a klávesové nástroje a na pozaunu v malej dychovej hudbe Humenčanka. Od roku 2014 pôsobí ako externý učiteľ na Súkromnej základnej umeleckej škole a hrá na kontrabas v ľudovej hudbe Folklórneho súboru Chemlon Humenné. Zároveň pôsobí ako hudobný producent.

6.2.2 Jozef Bycko, 24.2. 1949, Zbudská Belá

Jeho snom bolo stať sa hudobníkom, ale rodné pomery mu neumožnili študovať hudbu na hudobnej škole. Na lesný roh sa naučil hrať v dychovej hudbe v Medzilaborciach a neskôr pôsobil i v Dychovom orchestri ZK ROH Chemlon Humenné. Sám sa naučil hrať na akordeóne. Bol členom speváckeho zboru Biľanka v Zbudskej Belej a na akordeóne sprevádzal dedinské folklórne spevácke skupiny Poloma v Čabinách, Sosna v Zbojnom a Krasnobridčanka v Krásnom Brode. Je autorom viac ako 100 rusínskych piesní, ktoré boli knižne vydané v publikácii doc. Andreja Antoňáka, CSc. – *Pid Bilov horov* a naspievaných na 2 rovnomených autorských CD. Aktívne pôsobil i v miestnych populárnych kapelách.

6.2.3 Mgr. art. Rastislav Kašuba, 29.09.1976, Vydraň

Základné hudobné vzdelanie absolvoval na ZUŠ v Medzilaborciach, kde bol členom aj školskej dychovej hudby. V štúdiách hudby pokračoval na Konzervatóriu v Košiciach v hre na fagote a ukončil tento odbor aj na VŠMU v Bratislave. Počas štúdií absolvoval interpretačné kurzy v Rakúsku v Gloggnitz a Semmering.

Účinkoval v Dychovom orchestri Konzervatória v Košiciach, v orchestri Divadla Jonáša Záborského v Prešove, v Štátnom komornom orchestri v Žiline, v orchestri Capella Istropolitana a v Slovenskom národnom divadle v Bratislave. V súčasnosti pôsobí ako učiteľ hudby na základnej škole a riaditeľ ZUŠ Alexandra A. Ljubimova v Medzilaborciach.

6.2.4 Ivan Mihalič, 9.8.1944, Medzilaborce

Ivan Mihalič bol jedináčik, mama mu zomrela počas vojny. Otec patrila medzi zakladajúcich členov medzilaboreckej dychovej hudby. Na trúbku naučil hrať aj svojho syna, ktorého brával ku dospelým hudobníkom. Hral s nimi už ako 12 ročný. Akordeón študoval na Ludovej škole umenia v Medzilaborciach v triede Alexandra Ljubimova a Mikuláša Fecuru. Profesionálne vzdelanie získal na Konzervatóriu v Košiciach, kde študoval akordeón ďalej v triede Imricha Škripka. Vojskú základnú službu absolvoval v Divíznej vojenskej hudbe v Prešove. Po ukončení základnej vojenskej služby pracoval ako učiteľ na LŠU v Medzilaborciach. V tomto období popri pedagogickej činnosti sa aktívne zapájal do záujmovo umeleckej činnosti v dychovej hudbe i vo Folklórnom súbore Verchovina Medzilaborce ako umelecký vedúci orchestra, hudobník i upravovateľ piesní. Od roku 1969 učil na LŠU v Humennom. V rokoch 1982 až 1985 bol riaditeľom Okresnej knižnice v Humennom a v rokoch 1985 až 1988 pôsobil vo funkcii inšpektora Odboru kultúry ONV v Humennom pre ZUČ. Bol pri zrode Dychového orchestra LŠU v Humennom, kde učil mladých muzikantov na trúbku a lesný roh. Aktívne sa zapojil do folklórneho a zborového hnutia v humenskom regióne. Bol pri zrode spevácko-tanečného súboru Beskyd v Stakčine a Speváckeho zboru humenských učiteľov, v ktorých pôsobil ako hudobník, zbormajster, spevák - sólista a hlasový pedagóg. Viedol aj dievčenský spevácky zbor pri Strednej zdravotníckej škole v Humennom. V roku 1971 založil spevácke duo Ivan Mihalič a Mikuláš Horňák, ktoré sa v roku 1980 rozšírilo príchodom Mikuláša Petrašovského na Humenské spevácke trio. V roku 1990 sa stal vedúcim speváckej a hudobnej zložky vo Folklórnom súbore Kalina Humenné. V rokoch 1994-1999 Ivan Mihalič viedol Folklórny súbor Radosť pri Strednom odbornom učilišti chemickom v Humennom.

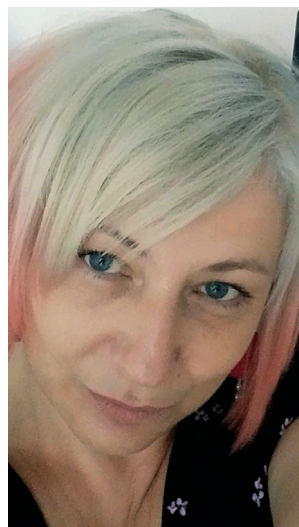

Z jeho autorskej činnosti sú najvýznamnejšie *Óda na Humenné*, scénická hudba k divadelnej inscenácii *Bačova žena* od Ivana Stodolu, ktorú skomponoval pre UND Prešov, zborník piesní *Kamňana, Kamňana* z výskumov na medzilaboreckej doline a tri CD Humenského speváckeho tria.

Ivan Mihalič patrí k najaktívnejším a odborne najvšestrannejším rusínskym osobnostiam, ktoré sa pričínili o umelecký rast súborov a sólistov a výchovu hudobného dorastu.

6.2.5 *Tatiana Ogurčáková, rod. Prejsová, 8.5.1973, Humenné*

Je dcérou dirigenta dychových hudieb v Medzilaborciach Vasila Prejsu, ktorý svoj vzťah k hudbe a dychovým nástrojom vstúpil i svojim deťom. Tatiana študovala hru na klavíri v triede Tatiany Protičnákovej a lesný roh u Lubomíra Onačilu na LŠU v Medzilaborciach, kde sa v roku 1986 stala aj členkou školskej dychovej hudby. V roku 1987 bola prijatá na Konzervatórium v Košiciach na hudobný odbor lesný roh. Študovala v triede Emila Fajtu, hrala v školskej dychovej hudbe a štúdium ukončila v roku 1993 verejným absolventským koncertom. V tomto roku sa stala členkou divadelného orchestra DJZ v Prešove. Po roku prestúpila na post pedagóga pre dychové nástroje a komornú hru na ZUŠ v Spišskej Novej Vsi, kde pôsobí doteraz. Úspešne vedie flautový súbor, s ktorým získala viacero popredných umiestnení na súťažiach na Slovensku. Mnohí jej odchovanci ukončili stredoškolské a vysokoškolské hudobné vzdelanie a pôsobia ako profesionálni hudobníci v slovenských orchestroch, alebo ako pedagógovia na ZUŠ. V roku 2017 si svoje odborné vzdelanie doplnila o štúdium na Katolíckej univerzite v Ružomberku, kde študovala *Učiteľstvo hudobného umenia*, s predmetmi cirkevnej hudby a hru na nástroji - flautu v triede Margity Gromovej. Je dlhoročnou členkou speváckeho učiteľského zboru Chorus Cantoris v Spišskej Novej Vsi.

6.3 Rusínski hudobníci zo Zemplína, okres Snina

Najvýraznejšími hudobnými osobnosťami z rusínskeho prostredia posledného obdobia (do r. 2017) boli hudobníci zo sninských dychových hudieb a to bratia **Jaškovi – Alexander, Vladimír a Michal**, členovia Slovenskej filharmónie Bratislava, **Vladimír Darjanin**, riaditeľ Českej filharmónie Praha, operný režisér, hudobný a filmový producent, ale i ďalší profesionálni umelci - **Peter Bodnár, Daniel Kuciak, Štefan Masič** a iní. Z nich niektorí pôsobili a pôsobia i v zahraničných orchestroch, ako napr. **Michal Jaško** hral v Národnej opere Juhoafrickej republiky v Johannesburgu, **Peter Bodnár** v Nemecku, v renomovaných orchestroch v Kolíne nad Rýnom, Recklinghausene, Bone, Essene, Mníchove a Bochumi. Žije a dodnes pôsobí v Kolíne nad Rýnom.

Významná je aj ich pedagogická činnosť. Nerusínski dirigenti rusínskych dychových hudieb **Jozef Gross a Andrej Pčola** patrili medzi najvýraznejšie osobnosti osvetového a hudobného života v našom regióne. Okrem už vyššie uvedených skutočností boli vynikajúcimi učiteľmi v hre na dychových nástrojoch. Andrej Pčola učil v Dome pionierov a mládeže a na Ľudovej škole umenia v Snine. Jeho detské a mládežnícke kolektívy patrili medzi najlepšie v Československu. Jozef Gross učil a bol zakladateľom Ľudovej školy umenia v Humennom. Učiteľmi hudby v Snine boli aj **Ivan Stebila a Miroslav Kerekanič**, ktorý bol zriaďovateľom Súkromné-

ho centra voľného času Ptičie a je učiteľom a zriaďovateľom Súkromnej základnej umeleckej školy v Humennom. Alexander Jaško pedagogicky pôsobil na Vysokej škole múzických umení v Bratislave a v súčasnosti učí na Konzervatóriu v Bratislave.

6.3.1 Peter Bodnár, 9.2.1977, Snina

Pochádza z robotníckej rodiny. Základnú školu navštevoval v Snine, kde sa začal učiť i hra na akordeón v miestnej ľudovej škole umenia v triede Lýdie Valenčíkovej. Zároveň sa učil hra na klarinete v triede Andreja Pčolu a hral v Dychovej hudbe LŠU v Snine. V štúdiu hudby pokračoval na Konzervatóriu v Košiciach ako hobojsťa v triede Štefana Sklenku. Vysoškolské štúdiá začal na Vysokej škole múzických umení v Bratislave odbor hobojsť v triede Jozefa Ďurčinu a ukončil v Kolíne nad Rýnom v Nemecku u Christiana Schneidera. Postgraduálne štúdium absolvoval v Orchester-zentrum v Dortmunde.

Zúčastnil sa viacerých slovenských i medzinárodných súťaží, okrem iného i Pražskej jari, podujatia North London Musical Festival a majstrovských kurzov Oscar und Vera Ritter-Stiftung v Hamburgu a Internationale Sommerakademie Prag - Wien - Budapest v komornej hudbe vo Viedni.

Účinkoval v Štátnom divadle a Štátnej filharmónii v Košiciach, v komornom orchestri Cappella Istropolitana v Bratislave, Kölner Kammerorchester v Kolíne nad Rýnom, Klassische Philharmonie v Bone, Essener Philharmoniker – Akadémii pri Aalto-Theater, Neue Philharmonie Westfalen v Recklinghausene, v Deutsches Symfonie Orchester v Berlíne, v Münchener Kammerorchester, Bochumer Symphoniker. V rokoch 2014 a 2015 účinkoval aj v Slovenskej filharmónii v Bratislave. V súčasnosti je slobodným umelcom, žije a pôsobí v Kolíne nad Rýnom v Nemecku.

6.3.2 Vladimír Darjanin, 11.7.1960, Snina

Na tubu sa naučil hrať v Dychovom orchestri pri Dome pionierov a mládeže v Snine pod vedením Andreja Pčolu. V hudobných štúdiách pokračoval na Konzervatóriu v Košiciach, kde študoval kontrabas a na Akadémii múzických umení v Prahe opernú réžiu, televíznu réžiu a produkciu. Počas štúdia absolvoval stáže v maďarskom Gyori, talianskej Siene, vo Viedenskej štátnej opere, ale predovšetkým v Berlíne v Komische Oper. V rokoch 1989-1992 pracoval ako režisér v Národnom divadle v Prahe a v rokoch 1992-1994 v Laterně Magica. Od roku 1994 pracuje ako slobodný umelec, režíroval operné predstavenia a dokumentárne filmy v Čechách i na Slovensku, pracoval pre Českú a Československú televíziu.

V roku 1994 založil spoločnosť DaDa, ktorá sa do roku 2002, kedy bol menovaný generálnym komisárom českej účasti na Svetovej výstave EXPO v Japonsku,

orientovala na výrobu dokumentárnych televíznych programov a veľkých kultúrnych projektov. Najvýznamnejším počinom je cyklus *Desať storočí architektúry*, v rámci ktorého Česká televízia odvysielala 233 dielov tohto dokumentárneho projektu. Na televízny cyklus nadviazala nová séria dokumentárnych portrétov o obrazoch Majstrovské diela z českých zbierok, ktorú od roku 2002 vysielala Česká televízia.

V roku 1998 spolu s operným spevákom Ivanom Kusnjerom založil nadačný fond FATUM, ktorý pomáha deťom predčasne zosnulých hudobníkov. V roku 2002 menovala vláda ČR Vladimíra Darjanina generálnym komisárom českej účasti na Svetovej výstave 2005 Aichi v Japonsku.

V roku 2002 založil spoločnosť Akadémia klasickej hudby, s cieľom propagovať českú hudbu, ktorá v roku 2007 iniciovala vznik medzinárodného hudobného festivalu Dvořákova Praha. Prvý ročník sa uskutočnil v roku 2008 a Vladimír Darjanin sa stal jeho intendantom. V roku 2008 inicioval udeľovanie Ceny Antonína Dvořáka, ktorá sa udeľuje osobnostiam, ktoré sa svojím umeleckým počinom zaslúžili o propagáciu českej klasickej hudby v Čechách i zahraničí.

V rokoch 2009-2010 bol generálnym riaditeľom Českej filharmónie v Prahe. S Vladimírom Darjaninom sa uvažovalo i na post ministra kultúry, čo sa nakoniec neuskutočnilo. Vladimír Darjanin je umelecky všestranná osobnosť, manažér, režisér, producent, riaditeľ festivalu Dvořákova Praha (2007-2013), komisárom projektov na svetových výstavách napr. EXPO v Japonsku

6.3.3 Alexander Jaško, 27.7.1959, Snina

Základné hudobné vzdelanie dostal na ZUŠ v Snine, kde študoval hru na husliach v triede Karola Krátkeho. Na klarinete sa naučil hrať v Dychovom orchestri

Michal Jaško (1963), Alexander Jaško (1959) a Vladimír Jaško (1961) - členovia Slovenskej filharmónie v Bratislave

pri Dome detí a mládeže v Snine pod vedením Andreja Pčolu. V štúdiách pokračoval na Konzervatóriu v Košiciach, odbor klarinet v triede Karola Klocáňa a na Vysokej škole múzických umení v Bratislave u Eduarda Bombára.

Už počas štúdií v Košiciach hral v Štátnej filharmónii v Košiciach a od 2. ročníka štúdií v Bratislave sa stáva členom Slovenskej filharmónie v Bratislave. V Košiciach hral v ľudových orchestroch folklórnych súborov Dargov a Východniar, od roku 1981 spolupracuje s Umeleckým súborom Lúčnica Bratislava a pôsobí aj v Slovenskom dychovom oktete (od r. 20185?????). V rokoch 1989-1995 učil na VŠMU v Bratislave a od roku 1990 učí na Konzervatóriu v Bratislave.

6.3.4 Michal Jaško st., 10.11.1934 – 6.4.2007, Michajlov

Narodil sa v rodine roľníka, ktorý s obľubou hral na husliach a dokonca si svoje husle aj vyrobil. Po ňom zdedil aj hudobný talent. Naučil sa hrať na klarinete a na trúbke. Baval ho aj spev a tanec, a tak sa dostal až do Podduklianského ukrajinského ľudového súboru v Prešove, kde účinkoval v speváckom zbere. Tam spoznal aj svoju manželku. Po návrate do Sniny sa spolu s manželkou stali dôležitým osobnosťami v rozvoji kultúry v Snine. Viedli Folklórny súbor Vihorlat Snina, Michal vypomáhal sninskej dychovej hudbe a cez víkend hrával v populárnych kapelách.

Michal Jaško st. bol častým účastníkom festivalov ľudového spevu Zemplín špiva a Spevy môjho rodu, organizovaných Vihorlatským osvetovým strediskom v Humennom. Už ako dôchodca založil a viedol seniorskú spevácku skupinu Dúbravka Snina. V jeho stopách pokračujú synovia Alexander, Vladimír a Michal, ktorí sú profesionálnymi hudobníkmi v Slovenskej filharmónii v Bratislave.

6.3.5 Michal Jaško ml., 9.7.1963, Snina

Hudbe sa začal venovať na ZUŠ v Snine, kde sa učil hre na klavíri v triede Ireny Maliničovej. Na pozaunu sa naučil v Dychovom orchestri pri Dome detí a mládeže v Snine pod vedením Andreja Pčolu. V štúdiách na pozaune pokračoval na Konzervatóriu v Bratislave v triede Jaroslava Beneša a na Vysokej škole múzických umení v Bratislave.

V roku 1982 sa stal členom Tanečného orchestra Československého rozhlasu Bratislava a od roku 1986 je členom Slovenskej filharmónie v Bratislave. V rokoch 1990-1996 hral v Národnej opere Juhoafrickej republiky v Johannesburgu.

Zúčastnil sa mnohých dychových súťaží, na ktorých získal rad ocenení. Najvýznamnejšie je 2. miesto na medzinárodnej súťaži v Markneukirchen v roku 1979 a v roku 1983 3. miesto na medzinárodnom hudobnom festivale vážnej hudby Pražská jar. V roku 1986 založil Brass Quintet Bratislava a v roku 1988 Trombónový kvartet.

6.3.6 Vladimír Jaško, 31.3.1961, Snina

Tak ako i jeho bratia, hudbe sa začal venovať na ZUŠ v Snine, kde sa naučil základom hry na klavíri v triede Ireny Maliničovej. Do čarov hry na trúbke ho zasvätil Andrej Pčola a stal sa aktívnym členom sninského a neskôr i slovenského dychovkárskoho hnutia. Pôsobil v Dychovom orchestri pri Dome detí a mládeže, dychových hudbách ZK ROH Vihorlat Snina, Sninčanka Snina, Lesanka Ulič,

Chemlon Humenné, Dychovej hudbe Konzervatória v Košiciach, Malokarpatskej dychovke, ale i mnohých ďalších.

Hru na trúbku študoval na Konzervatóriu v Košiciach v triede Tibora Mašatu a na Vysokej škole múzických umení v Bratislave v triede Kamila Roška. Bol účastníkom medzinárodného hudobného festivalu vážnej hudby Pražská jar, medzinárodných súťaží trubkárov v Markneukirchen a Maurice André v Paríži. Od roku 1982 je členom Slovenskej filharmónie v Bratislave, spolupracoval so Slovenským komorným orchestrom Bohdana Warchala, jazzrockovým súborom VV Systém Bratislava a s Komorným orchestrom hlavného mesta Bratislavy Capella Istropolitana.

6.3.7 Miroslav Kerekanič, 17.2.1961, Snina

K hudbe ho priviedol jeho otec Michal, ktorý sa neúspešne snažil naučiť hrať na akordeóne. Štúdiá hudby začal na LŠU v Snine, kde ho formovali učitelia Ivan Stebila, Vasiľ Buhaj a Juraj Timko. Základy hry na dychových nástrojoch dostal od Andreja Pčolu, ale do jeho dychového systému sa zapojil externe až ako študent Konzervatória v Košiciach, kde študoval akordeón v triede Anežky Čuchranovej a trúbku u Pavla Takáča. Aktívne hral na Es trúbku v školskom dychovom orchestri a ako trubkár vypomáhal vo viacerých košických dychových hudbách. Zúčastnil sa viacerých slovenských a medzinárodných akordeónových súťaží v Žiline, Bratislave (laureát), v Čechách v Hořoviciach a v Klingenthalle v Nemecku. Vysokoškolské vzdelanie v odbore Učiteľstvo hudobného umenia ukončil na PdF UPJŠ Prešov v roku 1988.

Pracoval ako člen a neskôr dirigent orchestra PULS-u Prešov, metodik Vihorlatského osvetového strediska v Humennom, v súčasnosti je zamestnancom Vihorlatského múzea v Humennom. Zároveň vyvíjal pedagogickú činnosť na ZUŠ v Lipanoch, Snine, Michalovciach a Humennom. Bol zriaďovateľom Súkromného centra voľného času Ptičie a je zriaďovateľom Súkromnej základnej umeleckej školy v Humennom.

Je neúnavným iniciátorom vzniku nových festivalov a realizátorom viacerých kultúrnych podujatí – festivalov Spevy môjho rodu, Zemplín špiva, Zo strunu na strunu, Zemplínskych slávností zborového spevu, Rusínskeho festivalu v Humennom, Festivalu národnostnej vzájomnosti a vedeckej konferencie Odkaz A.I.Dobrianskeho pre súčasnosť. Aktívne sa zapojil do rusínskeho národnostného hnutia a činnosti Matice slovenskej, spolupracuje s krajanským súborom Nádeje Paríž. Je členom vedenia Folklórneho súboru Chemlon Humenné, zakladateľ mužskej speváckej skupiny Hačure a dievčenskej speváckej skupiny Bosoročky. Ako hudobný producent vydal viacero CD, na ktorých spracoval folklórny rusínsky

i zemplínsky materiál z regiónu horného Zemplína. Za jeho aktivity mu bola udeľená Cena mesta Humenné.

6.3.8. Daniel Kuciak, 24.2.1975, Žilina

Svoju umeleckú kariéru začal v Sni-
ne na LŠU, kde sa venoval hre na husliach
u učiteľa Karola Krátkeho a klarinete u
Magdy Veľasovej. V štúdiách pokračoval
na Konzervatóriu v Košiciach u prof. Štefa-
na Sklenku, ale už na hoboji, ktorý mu tak
učaroval svojimi zvukovými možnosťami,
že na súťaži slovenských konzervatórií získal
dvakrát prvé miesto v kategórii drevených
dychových nástrojov. Neskôr študoval na
Vysokéj škole múzických umení v Bratislave
v triede Jozefa Ďurdinu a ďalej pokračoval
ako postgraduálny študent v nórskom Oslo,
odbor hra na hoboji a jazzové improvizácie.

Pracoval ako profesionálny hudobník
v Štátnej filharmónii v Košiciach, orchestri
Slovenského národného divadla v Bratislave,
Nórskej filharmónii v Oslo, Symfonickom
orchestri Slovenského rozhlasu v Bratislave,
v Orchestri Schönbrunn, Operete
Badhall a Volksoper vo Viedni. Okrem toho hral
v Košickom dychovom triu a sprievodných
orchestroch súťaží populárnej hudby Eurovízia,
sprievodných kapiel finalistov súťaže
Superstar a tiež predskokanov legendárnej
skupiny Olympic ako klavírista, spevák.

Ďalej sa venuje kompozícii a textovo upravuje
svoje piesne, ktoré dnes hrávajú
viaceré renomované rádiá na Slovensku. Okrem
orchestrálnej hudobnej činnosti od roku 2009
pôsobí aj v súkromnom sektore ako učiteľ
hudby na viacerých anglických a amerických
základných školách v Bratislave. V súčasnosti
je zriaďovateľom a pedagógom Hudobnej
akadémie Daniel v Rovinke pri Bratislave.

7. ČESI V RUSÍNSKYCH DYCHOVÝCH HUDBÁCH A ICH VPLYV NA RUSÍNSKU KULTÚRU

V medzivojnovom období by prvé rusínske
dychové hudby neexistovali bez českých
hudobníkov, ktorí zohrali pri vzniku a celkovom
rozvoji rusínskej, ale i slovenskej kultúry
veľkú úlohu. Českí hudobníci boli iniciátormi
a hlavnou odbornou hybnou silou pri začiatkoch
rusínskych hudieb v Helcmanovciach, Medzilaborciach
a Ruskom. Stali sa hudobnými inštruktormi
a učiteľmi rusínskych hudobníkov, ktorí si
svoju vojenskú službu vykonávali vo vojenských
posádkových hudbách na Slovensku i v Čechách,
podieľali sa na vzniku profesionálnych orches-

trov na východnom Slovensku – Štátnej filharmónie v Košiciach, Spevohry Divadla Jonáša Záborského v Prešove, Ukrajinského národného divadla a PULS-u v Prešove. Okrem uvedenej profesionálnej kultúry sa aktívne zúčastnili i budovania hudobného školstva v našich regiónoch, ako učitelia hudobných škôl a Konzervatória v Košiciach.

Pri vzniku dychovej hudby v Helcmanovciach pomáhal český učiteľ z Gelnice pán **Tomčíček**, ktorý v začiatkoch učil zanietých rusínskych baníkov a roľníkov hre na dychových nástrojoch a viedol skúšky orchestra. Medzilaboreckú dychovú hudbu po dvoch neúspešných miestnych pokusoch vytvoril, organizačne a odborné viedol český hudobník - štábný kapitán **Antonín Brabenec**. V dychovej hudbe v Ruskom pôsobili dokonca traja českí hudobníci – **František Bonaventura**, **Ján Petrák**, a **František Šebesta**, ktorí boli výbornými učiteľmi pre miestnych roľníkov a lesných robotníkov. Členovia dychových hudieb a ešte žijúci pamätníci nevedeli krstné mená týchto vynikajúcich českých hudobníkov, pravdepodobne z rešpektu pred ich osobnosťami a hudobným majstrovstvom a úcta k ich práci im nedovoľovala familiárne oslovenie krstnými menami, takže ich oslovovali priezviskami a ich pracovnými funkciami a hodnosťami.⁴³

Žiaľ, písomné údaje o týchto českých hudobníkoch v medzivojnových dychových hudbách boli počas vojny zničené, nakoľko cez Ruské prechádzala vojnová línia a hudobný archív, ako i archív miestnej pohraničnej stráže, vyhorel. Medzilaborecké archívne doklady koncom vojny odvážali na archiviáciu do Liptovského Mikuláša a cestou spojenecké vojská vlak zbombardovali.

Hoci sa v hornozemlinskom regióne traduje, a tvrdia to ešte žijúci pamätníci z Ruského, že dychovú hudbu v Ruskom založil a viedol ukrajinský imigrant, učiteľ miestnej školy **Orest Šenkyrik**. Zo strohých pamätí predpokladáme, že aj jeho naučili hrať až českí financi **František Bonaventura**, **Ján Petrák**, a **František Šebesta**, ktorí hrali na trúbku a klarinety a touto hudobnou činnosťou si chceli spríjemniť svoj pobyt ďaleko od domova. Orest Šenkyrik bol určite dobrým organizátorom, ktorý ako imigrant – bývalý bielogvardejský vojak, sa chcel v novom prostredí presadiť. Pochybujem ale, že by mal patričné vedomosti a schopnosti naučiť hrať roľníkov a drevorubačov za taký krátky čas na drevených i plechových dychových nástrojoch. Túto činnosť určite vykonali vyššie menovaní českí hudobníci, povolaním policajti finančnej stráže. Vplyv českých hudobníkov sa premietol aj v repertoári dychových hudieb, ktorý pozostával najmä z dychových skladieb českých autorov. Zvlášť veľkej popularite sa tešili hudobné kompozície a úpravy Františka Kmocha.

Najväčšie úspechy zaznamenali medzivojnové rusínske dychové hudby účinkovaním na podujatiach v Čechách. Dychová hudba z Helcmanoviec sa v roku 1928 zúčastnila Poľnohospodárskej výstavy v Prahe, dychová hudba z Medzilaboriec účinkovala v roku 1935 na Všesokolskom zlete v Prahe a hudobníci z Ruského sa v roku 1936 spolu s dychovými hudbami z Perečina a Užhorodu zúčastnili festivalu dychových hudieb v Prahe, kde obsadili v svojej kategórii 2. miesto.

Mnohí hudobníci z rusínskych a národnostne zmiešaných regiónov počas vo-

⁴³ Autor práce zisťoval krstné mená a ďalšie údaje o českých hudobníkoch az cez české a slovenské vojenské archívy.

jenskej služby účinkovali vo vojenských posádkových hudbách, ktoré pozostávali najmä z českých hudobníkov a viedli ich spravidla českí dirigenti. V tomto prostredí hudobne vyrástli, dostali teoreticko-vedomostný základ, ale nadobudli i inštrumentálne zručnosti, ktoré využili po návrate k domovským kapelám ako inštrumentalisti, ale najmä ako vedúci dychových sekcií, učitelia začínajúcich adeptov a dirigenti. Andrej Pčola sa v roku 1946 ako výkonný rotmajster dostal k vojenskej hudbe, kapelníkom ktorej bol vynikajúci český dirigent **Félix Knosp**. Gejza Hübner pôsobil vo vojenskej hudbe 20. pešieho pluku v Michalovciach, ktorú viedol český dirigent **Bartolomej Zeman**. Bol zadelený do sekcie lesných rohov a jeho učiteľom a vzorom v hre na tento pre neho nový nástroj bol inštruktor-štábnny rotmajster **Trpík**.⁴⁴ Dychová hudba bola 32 členná a Gejza Hübner bol v nej toho času jediným Slovákom. Juraj Leitmančík vojenskú službu absolvoval v Brne, kde hral vo vtedy vychytenej skupine Mirka Foreta, od ktorej dostal i ponuku na profesionálne účinkovanie. **Jozef Tekáč ml.** narukoval do Vojenskej hudby vo Vyškove na Morave, odkiaľ bol prevelený do Posádkovej hudby do Kroměříža. **Tibor Theis** hral v Dychovom orchestri mladých pri DDaM Košice, ktorý viedol český dirigent **Jiří Novotný** a vojenčinu absolvoval v Posádkovej hudbe v Topoľčanoch pod vedením českého kapelníka **Jaroslava Kálu**. **František Kuruc** slúžil v rokoch 1958-60 v Dychovej hudbe vojenského útvaru Kostelec nad Orlicí pod vedením kpt. **Jozefa Oňuchálka**, Miroslav Dzijak v Divíznej vojenskej hudbe v Topoľčanoch.

7.1. Návrat rusínskych hudobníkov z českého pohraničia

Zvláštnu kapitolu tvoria rusínski hudobníci, ktorých rodičia po vojne odišli do Čiech v rámci osídľovania pohraničia po odsunutí sudetských Nemcov, kde sa začali venovať i hudbe. Vasil Prejsa sa na husliach učil u pána **Jecelinu** a na krídlovke ho učil **Kunert** a **Tomáš Gobi**. Súkromné hodiny talentovanému, ale chudobnému chlapcovi títo učitelia dávali zadarmo. Neskôr si hodiny trúbky platil u profesionálneho hudobníka **Fischera** zo symfonického orchestra v Tepliciach. Svoju umeleckú činnosť začal v Železničiarkej dychovej hudbe v Hámroch v Litvínove, účinkoval v orchestroch Kellnera a Pri Pozorci. Dôležitým momentom pre jeho kariéru bolo pôsobenie v Posádkovej hudbe vo Vimperku pod vedením dirigenta mjr. Křiváčka. Ďalší z hudobníkov **Mikuláš Prokipčák** sa učil hrať na klarinete na hudobnej škole v Aši v Čechách, v triede **Waltera Hanzlíka**, kde účinkoval aj v miestnej dychovej hudbe. Vojenskú základnú službu absolvoval v Mikulove na Morave, kde hral na Es klarinete v posádkovej dychovej hudbe.

Poslednú skupinu tvoria rusínski hudobníci, ktorí študovali na Vojenskej hudobnej škole Víta Nejedlého v Roudnici nad Labem v Čechách. Jedným z nich bol **Juraj Belej**, ktorý študoval odbor klarinet a violu. Účinkoval vo Vojenskej hudbe Vysokej leteckej školy v Košiciach a v Posádkovej hudbe Košice. Od roku 1982 pracoval ako hudobný pedagóg na LŠU v Medzilaborciach. Medzi ďalších absolventov tejto školy z nášho regiónu patria **Peter Pčola**, **Štefan Karla** a **Peter Hričina**. **Peter Pčola** a **Štefan Karla** pôsobili ako profesionálni hudobníci v Ústrednej hudbe Českej republiky v Prahe, **Peter Hričina** v Posádkovej hudbe v Košiciach.

⁴⁴ Krstné mená si v mnohých prípadoch informátori už nepamätali.

Na druhej strane veľa absolventov Vojenskej hudobnej školy Víta Nejedlého v Roudnici nad Labem, najmä Čechov, pôsobilo vo vojenských posádkových hudbách na východnom Slovensku – v Prešove a Košiciach. Mnohí z nich vo voľnom čase vypomáhali miestnym dychovým hudbám v miestach pôsobnosti vojenských hudieb i už uvedeným profesionálnym inštitúciám na východnom Slovensku. Z veľkého množstva týchto hudobníkov by som uviedol tých najdôležitejších.

7.2. Vznik vojenskej hudby v Prešove

V druhej polovici päťdesiatych rokov bola v Prešove hudba paradesantnej brigády, ktorej kapelníkom bol **Ján Holoubek** a dirigentom do roku 1960 **Miroslav Křížek**. Kapelník Ján Holoubek mal zásluhu na založení vynikajúceho Mládežníckeho dychového orchestra v Prešove v roku 1959, ktorý neskôr prevzal a úspešne viedol dirigent **Viliam Tarjáni, st.** Tento orchester patril medzi najlepšie mládežnícke dychové kolektívy v bývalom Československu a bol vzorom pre vznik ďalších mládežníckych kolektívov v Snine, či v Košiciach. V rokoch 1961-1963 bol kapelníkom Vojenskej hudby v Prešove mjr. **Jaroslav Voříšek**, hudobný skladateľ, ktorý v rokoch 1950-1953 pôsobil ako pedagóg i vo Vojenskej hudobnej škole v Spišskom Podhradí.

V roku 1959 sa začala prešovská anabáza kpt. **PaedDr. Jaroslava Doležala**. Spočiatku pôsobil ako hudobník, hral na tenor barytón, pozaunu a husle, od roku 1974 do roku 1985 pracoval na poste veliteľa - hlavného dirigenta. Po odchode z armády istý čas účinkoval ako externý hudobník Štátnej filharmónie v Košiciach a Divadla Jonáša Záborského v Prešove. Od roku 1992 bol riaditeľom ZUŠ Jána Pöschla v Prešove, po odchode do starobného dôchodku pôsobí ako pedagóg na ZUŠ vo Veľkom Šariši a na ZUŠ v Giraltovcich. Okrem toho od roku 1988 bol dirigentom Mládežníckeho dychového orchestra pri ZUŠ Jána Pöschla, Dychového orchestra pri PKO v Prešove, zaoberal sa tanečnou a zábavnou hudbou, aranžoval, inštrumentoval hudobné skladby a príležitostne tvoril vlastné kompozície.

Jaroslav Doležal (1942)

Od roku 1975 pôsobil vo Vojenskej hudbe v Prešove mjr. **Karel Kabelka**. Začínal ako hudobník, hráč na pozaunu, neskôr v rokoch 1983-1985 bol dirigentom a od roku 1985 hlavným dirigentom. Po presune do Košíc pracoval od r. 1991 na poste dirigenta Posádkovej hudby v Košiciach a pôsobil od r. 1998 aj ako učiteľ na ZUŠ Jána Pöschla v Prešove.

Ďalšou významnou osobnosťou bol mjr. **Ctibor Letošník**, hudobný skladateľ

a hudobník, hráč na klarinet, saxofón a husle. V rokoch 1973-1976 pôsobil ako hudobník Vojenskej hudby v Prešove, v rokoch 1976-1982 bol dirigentom Posádkovej hudby v Banskej Bystrici a od roku 1982-1992 pracoval na poste hlavného dirigenta Posádkovej hudby v Košiciach. Zomrel v roku 1992.

Medzi najvýznamnejšie umelecké osobnosti v Košiciach patrí ppráp. **Jiří Novotný**. Od roku 1954 bol členom Posádkovej vojenskej hudby v Košiciach. V rokoch 1960-1967 slúžil ako dirigent a po odchode do výsluhového dôchodku sa stal riaditeľom ZUŠ v Košiciach. Založil a dlhé roky viedol vynikajúci Dychový orchester mladých Košice. Medzi jeho odchovcov patrí i súčasný dirigent Dychovej hudby Helcmanovce Tibor Theis.

V sninskom regióne k najvýznamnejším osobnostiam z tejto školy patrí **Karol Krátky** (*5.2.1947- Hořice pod Krkonoší).

Vyrastal v robotníckej rodine, jeho rodičia mali veľmi kladný vzťah k hudbe, ku ktorému viedli i svojich 2 synov. Z oboch sa stali profesionálni hudobníci. Brat Jaroslav je povoláním huslista a Karol vojenský muzikant. Základnú školu Karol Krátky navštevoval v Hořiciach pod Krkonošmi a zároveň sa učil na ľudovej škole umenia hre na husliach a tenore. V hudobných štúdiách pokračoval na Vojenskej hudobnej škole Víta Nejedlého v Roudnici nad Labem, v hre na husliach u mjr. Rízna, na trombón u rtm. Jiřího Slávika a na tenor a barytón u mjr. Valentu. Po ukončení školy pracoval až do roku 1972 v Posádkovej vojenskej hudbe v Prešove ako hráč na barytón. Od roku 1972 až do roku 2015 učil hru na husliach a trúbku na Základnej umeleckej škole v Snine. Spolu s Andrejom Pčolom a Jurajom Timkom bol pri založení Dychového orchestra pri ZUŠ v Snine. Zároveň hral na barytón v Dychovej hudbe Vihorlat Snina, na husle v Evergreen kvintet a bol primášom ľudovej hudby Folklórneho súboru Vihorlat Snina.

ZÁVER

Zámerom autora publikácie bolo zosumarizovať poznatky o existencii rusínskych dychových hudieb, ich činnosť, repertoár a osobnosti, ktoré už dnes sú históriou. Rusínske dychové hudby netvoria systémové rusínske dychovkárске hnutie. Nie sú výtvorom koordinovaného systému a ani medzi sebou vlastne riadne nekomunikovali. Výnimku snád tvorili dychové hudby v okrese Medzilaborce.

Vznikali náhodne na rôznych miestach v rusínskych regiónoch, v rôznych časových horizontoch a ani nemali tendenciu byť nejako zvlášť rusínske, hoci mali i rusínsky repertoár. Až na dychovú hudbu Seľanku v Helcmanovciach a v Uličí, všetky ostatné hudby zakladali príslušníci iných národov. V Medzilaborciach Čech **Brabeneč**, v Ruskom Ukrajinec **Orest Šenkyrik** a po vojne Slovák **Jozef Gross**, v Habure Slovák **Štefan Komara**. V Uličí bol iniciátorom vzniku dychovej hudby tiež Slovák - riaditeľ Lesopolnohospodárskeho majetku Ulič **Gabriel Laclav**.

Kým činnosť rusínskych dychových hudieb horného Zemplína v Medzilaborciach, Habure, Ruskom a Uličí často využíval Kultúrny zväz ukrajinských pracujúcich na niektorých folklórnych festivaloch a podujatiach organizovaných touto organizáciou na presadzovanie násilnej a štátom presadzovanej ukrajinizácie pô-

vodného rusínskeho obyvateľstva, dychová hudba Seľanka bola kolektívnym členom Matice slovenskej a najmä v päťdesiatych rokoch minulého storočia sa často zúčastňovala matičných súťaží a podujatí. Napriek tomu rusínske dychové hudby zanechali hlbokú stopu a ovplyvnili život nielen Rusínov v regiónoch, v ktorých pôsobili, ale pozitívne vplývali i na národnostné spolužitie a rozvoj slovenskej kultúry. Každá dychová hudba zanechala inú pečať.

Dychová hudba Seľanka z Helcmanoviec je výnimočná. Jej výnimočnosť spočíva v tom, že je prvá rusínska dychovka s dátumom narodenia 1920 a dodnes stále vyvíja svoju činnosť. Všetky ostatné rusínske dychové hudby v Medzilaborciach, Ruskom, Habure, Uliči majú neskorší dátum svojho vzniku a, žiaľ, už zanikli.

Členovia dychovej hudby v Helcmanovciach boli a ešte i doteraz sú dôležitým prvkom kultúrneho a spoločenského života nielen Helcmanoviec, ale i celého prilahlého spišského regiónu. Jej členovia sa aktívne zapájali do činností aj iných kultúrnych spoločenstiev - ľudových kapiel, miestneho speváckeho cirkevného zboru, folklórnej skupiny, aktivizovali sa v činnosti mnohých spolkov. Založili niekoľko vynikajúcich džezových skupín a organizujú aj dychový festival, na ktorom sa stretávajú spišské dychové hudby, ale už aj zahraniční partneri. Mnohí hudobníci, odchovanci Seľanky, hrali i hrajú aj v iných dychových kolektívoch, ba dokonca niektorí sa podieľali na organizovaní dychovkárskoho hnutia v iných obciach, mestách, či regiónoch, ako napríklad **Jozef Tekáč ml. v Snine, Humennom a Uliči, František Kuruc v Medzeve, František Lapšanský vo Švedlári, či Jozef Manirný, Viera Vojtilová a Juraj Leitmančík v Prakovciach**. Niektorí sa hudbou „živia“ i profesionálne ako hudobní pedagógovia a členovia profesionálnych orchestrov.

Význam dychovej hudby v Ruskom spočíva v tom, že bola prvou dychovou hudbou v okrese Snina a dala podnet na vznik dychovkárskoho hnutia v mestách Snina a Humenné. **Jozef Gross** založil prvú sninskú dychovú hudbu a následne tento počin zrealizoval i v Humennom. Tak vznikla tradícia dychových hudieb v týchto mestách. Zaujímavá je aj skutočnosť, že hudobná činnosť roľníkov a lesných robotníkov z Ruského ovplyvnila aj vzťah ich detí a vnukov k hudbe a ku kultúre.

Prínos uličskej dychovej hudby spočíva v kultúrnom obohatení uličskej doliny a jej činnosť je nepriamym pokračovaním dychovej hudby v Ruskom. Dychová hudba v Medzilaborciach položila základy celkového kultúrneho rozvoja medzilaboreckého regiónu. Bola prvým organizovaným umeleckým kolektívom. Spolu s činnosťou významného pedagóga, ruského imigranta Alexandra Ljubimova, vytvorila predpoklady pre vznik ďalších umeleckých kolektívov, národnostného a umeleckého školstva v Medzilaborciach, ale i v Humennom a Prešove. Okrem spoločensko-kultúrnej funkcie, účinkovania na rôznych festivaloch, kultúrnych a spoločenských podujatiach, členovia dychovej hudby boli aj významnými učiteľmi na ľudových školách umenia v Medzilaborciach, Humennom a v Snine. Dychová hudba v Habure existovala síce krátko, jej členovia ale doplnili členskú základňu medzilaboreckej dychovky počas jej stagnácie, čím pravdepodobne pomohli k jej záchrane.

Celkovo do procesu vzniku a rozvoja rusínskej dychovej hudby sa zapojilo veľa talentovaných ľudí, ktorí chceli rozvíjať svoj talent, spríjemňovať kultúrno-spolo-

čenské prostredie obce, mesta, regiónu, dotvárať svoje duchovno. Svojím umeleckým počínom inšpirovali i svoje deti, svojich priateľov, známych. Zaslúžili sa nielen o rozvoj rusínskeho dychového hnutia, ale i o rozvoj iných umeleckých žánrov, ľudového i zborového spevu, ľudového tanca, klasickej i populárnej hudby, lebo najtalentovanejší jedinci následne zakladali umelecké školy, ľudové folklórne súbory, spevácke zbory a spevácke skupiny, hudobné kapely, či divadelné súbory.

V medzivojnovom období v rokoch 1920–1945 v Helcmanovciach sa do dychovkárskeho hnutia zapojilo 81 členov, v Ruskom 22 a v Medzilaborciach 20, celkovo 123 hudobníkov. V povojnovom období v rokoch 1946-1989 bola takáto členská základňa - Helcmanovce 100 hudobníkov, Ruské 15, Habura 23, Ulič 21, Medzilaborce 94, celkovo 263 hudobníkov. V porevolučnej etape v rokoch 1989 až dodnes v poslednej rusínskej dychovej hudbe účinkovalo cez 80 hudobníkov.

Úpadok rusínskych dychových orchestrov je barometrom úpadku rusínskej kultúry a kultúry ako celku na Slovensku. Zároveň história vzniku rusínskych dychových hudieb je i návodom na prípadnú rekonštrukciu rusínskeho národného života i rusínskeho povedomia. Základnými predpokladmi na to sú – vzťah ku svojmu národu, k svojej kultúre, odborná zdatnosť, fundovanosť, čestnosť, poctivosť, cielavedomosť a húževnatosť. Nájdú sa v rusínskom národe na Slovensku ešte takí ľudia?

Hľadanie informácií o DH z Ruského v starých matrikách – z ľava Miroslav Kerekanič, Igor Kerekanič a Jozef Fundák

Vladimír Protivňák (1952), tajomník Svetového kongresu Rusínov

Резюме

Публікація є заміряна на еstownаня русинських дьховых музик як сучасты музичной культуры і вьховы на Словакії. Русины сьуть шпецїфічным народом жыючим в середній Европі. Їх історія є повязана з історїей навколишніх середньоевропських народів. Русины в сучасности концентровано жыють на Словакії, в Чехах, Польщі, Україні, Росії, Мадярську, Хорватії, Румунії, США і Канаді. На Словакії жыють Русины головно в пригранічных регіонах Пряшівского краю, в окресах Снина, Меджілабірці, Гуменне, Свідник, Стропков, Бардейов, Стара Любовня і Попрад, в Кошыцькім краю в окресі Собранці, і на Спішу в баницьких областях окресу Спішска Нова Вес. Історія Русинів жыючих на Словакії ся розвивала ведно із Словаками, з котрыма мають сполочну історію, подобну культуру, одокремлюють ся хрїстіаньсков віров і языком. Покры Словацы сьуть справила римокатолицького і евангелицького віросповіданя, Русины сьуть конфесїонално православны і греко-католици. В русиньскім середовиску выросло вельо вызначных особностей, з котрых ся многы просадили і за граніцями. Найвызначнішыма особностями русиньского народного возроджїня 19. столїтя были *Александр Духновіч*, *Александр Павлович*, але головно *Адолф Добрянський*, співзакладатель Матиці словацькой, котрый ся активно подїляв на першім політичнім програмі Русинів, предложенім в 1949-ім році цісарьови у Відню. Адолф Добрянський був і посланцьом в Угорьскім сеймі.

Выник сполочной державы Чехів і Словаків в 1918-ім році іншпіровав і еманціпачны народны намаганя Русинів в области культуры. Русиньска культура на Словакії ся жанрово і повноцінно розвивала лем у формі людовой музичной і танечной культуры. Спонтанно выникали фолклорны співацькы і звыкословны колектївы, світьскы і церьковны співацькы хоры, театралны колектївы.

Зачатком двадцятого столїтя в русиньских селах выник шпецїфічний, на приготовліня і матеріалне забезпечїня, барз тяжкый музичный жанер – дьхова гудьба. Головным імпульзом вынику дьховой гудьбы був міцный робітницькый рух і приход новых людей до русиньских регіонів. Дїяльність дьховых музик є першым зазначеным сістематічным культурным вьховно-освітнім дїяльством в русиньских регіонах по вынику Чехословацькой републікы. Їй дїяльство представляють три етапы розвитку: меджівойновыи період 1920–1945, выник першых русиньских дьховых музик, по войні і за часів соціалізму 1945–1989, розквіт русиньских дьховых музик і пореволучны рокы 1989–2016, заник русиньских дьховых музик.

Меджівойновыи період 1920–1945 є характерізованныи выником русиньских дьховых музик, з котрых першов была дьхова гудьба в Гелцманівцях (1920), пізніше по войні їй дали назву Селянка. Наслїдовала дьхова гудьба в Меджілабірцях (1928), а третьов была дьхова гудьба в селі Руське (1932). Была то етапа гляданя народной ідентічности, формованя народных культур. У тій етапі дьховы оркестры выникали в русиньских селах на основі вызначной активності і ентузіазму членів сельских сполків. Было ту видїти поміч членів інших народів – Чеха *пана Томчічка* в Гелцманівцях, Українця

Ореста Шенкіріка і Чехів Франтішка Бонавентури, Яна Петрака і Франтішка Шебесты в Руськім, і Антоніна Брабенца в Меджілабірцях.

Період по війні і за часів соціалізму 1945–1989 був характерістичний розвитком русиньских дыховых музик. У своїй роботі продовжували дыховы гудьбы в Гелцманівцях і Меджілабірцях, вынікалі і новы русиньскы субекты, як дыхова гудьба в Габурі, дыховы гудьбы при Середнім одборнім учілищу і Людовій школі уменя в Меджілабірцях і Дыхова гудьба Лесанка в Улічу. Выникло велике хотіня обновити барз успішну дыхову гудьбу в Руськім. Но тот період був позначений і силнов українізаційов русиньской культуры і русиньского сполоченьского жывота, што позначіло і русиньску комуніту, котра ся у векшій мірі приголосила до словацькой культуры і словацькой штатности. У тім часі доходжать до великой фінанчній і моральной підпори з боку штатных органів і штатных подників, але і сельских урядів, і співпраці з окресныма освітніма центрами. Далшым приносом був выник основного, середнього і високого музичного школства, де ся могли талантованы музиканты школовати.

Період по році 1989 ся несе в дусі заниканя русиньских дыховых музик. Тот занепад є характерістичний про цілый дыховый рух на выходній Словакії, але і на Словакії, што є дослідок сполоченьских і господарьских змін. Многы виробны подники заникли, іншы были сприватізованы, занепад господарства, розпад польногосподарства, економічны проблемы в русиньских регіонах, одходжання головно молодых людей за работов до векшых міст або за граніці, тото ся негати́вно одзеркалило і на діялности дыховых музик. А так в русиньскім середовиску утримала ся єдина дыхова гудьба, а то Селянка в Гелцманівцях, котра ся доказала адаптовати до новой поновембровой сітуації. Тото приспособліня мало певну основу в серьозній роботі колектіву, ексклузівнім одношіню самосправы в Гелцманівцях до свого колектіву, але головно в одношіню до Селянки веджіня дыховой гудьбы і його дірігента Тібора Тайса, котрый стабілізував дыхову гудьбу і окре́м великого обсаджіня сформовав і малу дыхову гудьбу. Колектіву поміг і з посту старосты села Галцманівці.

Ествованя і діятельство русиньских дыховых музик мало выразный вплив і на розвиток словацькой культуры. Были першыма організованыма музично-освітніма формаціями, котры учіли обычайный народ музичну культуру і в одношіню до кумшту. Забезпечовали культурный і сполоченьскый жывот в селах і шырокім регіоні і были імпульзом на выник далшых умелецьких колектівів нелем в русиньских, але і в словацьких комунітах і позітивно впливали і на народностне співжытя в наших регіонах.

Їх одхованці ся стали учителями умелецьких, середніх і високих школ, дірігентами словацьких дыховых музик, але і ведучіма колектівів іншых умелецьких жанрів, зряджователями пріватных умелецьких школ. Многы з них ся стали і професіоналныма музикантами і грають у вызначных словацьких, чеських, німецьких і австрійских театралных і сімфонічных орхестрах.

Занепад русиньских дыховых орхестрів є барометром упадку русиньской культуры як цілку на выходній Словакії. Заєдно з тым історія вынику русиньских дыховых музик є поучіньом на припадну реконструкцію русиньского народного жывота і русиньского усвідомліня.

Resumé

This publication focuses on existence of Ruthenian wind music as a part of European music culture and education in Slovakia. Rusyns are specific nation living in Central Europe. Their history is connected with history of neighbouring European nations. Rusyns currently live in Slovakia, Czech Republic, Poland, Ukraine, Russia, Hungary, Croatia, Romania, USA and Canada. Rusyns in Slovakia live coherently in border regions of Prešov region, in districts of Snina, Medzilaborce, Humenné, Svidník, Stropkov, Bardejov, Stará Ľubovňa and Poprad as well as in Košice region, in Sobrance district and in mining region of Spišská Nová Ves district. History of Rusyns living in Slovakia has been continually developing in connection with Slovaks with whom Rusyns have common history, similar culture, but they differ in religious beliefs and language. While Slovaks are usually of Roman Catholic or Evangelical religious belief, Rusyns are of Orthodox or Greek Catholic religious belief. A lot of important persons grew up in Ruthenian environment and a lot of them became successful abroad too. The most important figures of Ruthenian national revival in 19th century were *Alexander Duchnovič*, *Alexander Pavlovič*, but mainly *Adolf Ivanovič Dobriansky*, co-founder of Matica slovenská (institution focusing on Slovak nation). *Adolf Ivanovič Dobriansky* actively participated in the first Ruthenian political programme which was introduced to emperor in Wien in 1949. Alexander Duchnovič and Adolf Ivanovič Dobriansky were deputies of Ugrian council.

The establishment of common Czech and Slovak state in 1918 inspired Rusyns' emancipation national efforts in the field of culture. Ruthenian culture in Slovakia was fully developing only in folk music and dance culture genres. Folklore singing groups and folk customs ensembles, secular and religious singing groups and theatre companies arose spontaneously.

New music genre – wind music was created in early 20th century. It was specific and very complex music genre in terms of preparation and financial securing. The main impulse for creation of Ruthenian wind music was strong workers' movement and new people coming to Ruthenian regions. Wind music activity is the first registered systematic educational activity in Ruthenian regions after establishment of Czechoslovak republic. Its activities are represented in three developmental stages: inter-war period 1920–1945 – the creation of the first Ruthenian wind music, after war and in the socialism period 1945–1989, heyday of Ruthenian wind music and post-revolutionary period 1989–2016 – extinction of Ruthenian wind music.

Inter-war period – 1920–1945 is characterized by the creation of Ruthenian wind music of which the first was wind music in Helcmanovce (1920) and later after war it was named Sefanka. The following was wind music in Medzilaborce (1928) and the third was wind music in Ruské (1932). This was period of seeking of national identity and formation of national culture. Ruthenian wind orchestras arose in this period in Ruthenian villages on the ground of exceptional activity and local community members' enthusiasm. Other nations helped as well – *Mr. Tomčiček* from Czech Republic helped in Helcmanovce, *Orest Šenkyrik* from

Ukraine together with *František Bonaventura*, *Ján Petrák* and *František Šebesta* all from Czech Republic helped in Ruské and *Antonín Brabenec* from Czech Republic helped in Medzilaborce.

The development of Ruthenian wind music happened after war and in the socialism period. Wind music in Helcmanovce and Medzilaborce continued in their activities and new Ruthenian wind music subjects were created – wind music in Habura, wind music by Vocational school and Folk school of art in Medzilaborce, wind music Lesanka in Ulič. There were strong efforts to re-establish very successful wind music in Ruské. This period of time was marked by strong “Ukrainization” of Ruthenian culture and Ruthenian social life which left marks on Ruthenian community which members mostly report Slovak statehood and Slovak culture. It was also period of great financial and moral support from state authorities and state companies as well as from municipal authorities and cooperation with district educational centres was established. Establishment of musical education system with primary and secondary schools and universities where talented musicians could study was big contribution too.

The time period after 1989 was marked by extinction of Ruthenian wind music. This decline happened for entire wind music movement in eastern Slovakia, but also for the whole Slovakia. This was the consequence of social and economic changes. Many productions plants cease to exist, others were privatized. The economy decline, agriculture disintegration, economic problems in Ruthenian regions and departure of young people who went work abroad had negative impact on activities of wind music. Only one wind music remained in existence and it was Seľanka in Helcmanovce which could adapt to new conditions. This adaptation had strong base in solid teamwork, exceptional relationship between wind music and local self-government in Helcmanovce and especially relationship between wind music management with its conductor Tibor Theis and Seľanka wind music. Mr. Theis stabilized wind music with great cast and also formed small wind music. He supported ensemble even when he was in the office as mayor in Helcmanovce.

Existence and activity of Ruthenian wind music had significant impact on development of Slovak culture. Ruthenian wind music ensembles were first organized musical and educational structures which taught communal people to value music culture and relationship to art. They provided cultural and social life in villages and wide region and initiated the formation of new art groups not only in Ruthenian, but also in Slovakian communities and had positive influence on ethnic coexistence in our regions.

Ruthenian wind music pupils became teachers on art schools, primary and secondary schools, universities, conductors of Slovak wind music as well as leaders of other art genre groups and founders of private art schools. Many of them became professional musicians and play at prominent Slovak, Czech, German and Austrian theatre and symphonic orchestras.

Ruthenian wind orchestras decline is indicator of Ruthenian culture decline as a whole in eastern Slovakia. History of creation of Ruthenian wind music is manual to potential reconstruction of Ruthenian national life and Ruthenian awareness.

SÚPIS LITERATÚRY A INFORMÁTOROV

BAČA Juraj 1965: *Narod spivaje*, Bratislava: vydalo Slovenské pedagogické nakladateľstvo

BODNÁR Ján -BODNÁR Ivan: *Spomienky na Ruské*. Z pripravovanej publikácie o obci Ruské.

CORANIČ Jaroslav 2009: *Vývoj gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku po roku 1945 a súčasnosť, Historická a sociokultúrna realita Rusínov na Slovensku*. In: GLOŠÍKOVÁ, Oľga (Ed.): Zborník recenzovaných vedecko-odborných prác z medzinárodných a domácich seminárov poriadaných v roku 2009, Slovenské národné múzeum-Múzeum rusínskej kultúry v Prešove, Edícia Ruthenica Slovaca (2), Prešov 2009, ISBN-978-80-89441-11-2

DROZD Vlastimír 2004: *Dejiny gréckokatolíkov od Užhorodskej únie po erigovanie Prešovskej eparchie*. Svidník, ISBN 80-968832-9-1

DOPIRJAK Ján 2009: *Rusíni chcú byť Rusínami, Historická a sociokultúrna realita Rusínov na Slovensku*. In: GLOŠÍKOVÁ, Oľga (Ed.): Zborník recenzovaných vedecko-odborných prác z medzinárodných a domácich seminárov poriadaných v roku 2009, Slovenské národné múzeum-Múzeum rusínskej kultúry v Prešove, Edícia Ruthenica Slovaca (2), Prešov 2009, ISBN-978-80-89441-11-2

DORČÁK Michal - THEIS Tibor 1995: *Selanka*. Vydala dychová hudba Selanka

HARAKSIM Ľudovít 2009: *Rusínska identita a emancipácia na východnom Slovensku, Historická a sociokultúrna realita Rusínov na Slovensku*. In: GLOŠÍKOVÁ, Oľga (Ed.): Zborník recenzovaných vedecko-odborných prác z medzinárodných a domácich seminárov poriadaných v roku 2009, Slovenské národné múzeum-Múzeum rusínskej kultúry v Prešove, Edícia Ruthenica Slovaca (2), Prešov 2009, ISBN-978-80-89441-11-2

HOŘEC Jaromír 1994: *Podkarpatská Rus - země neznáma*: H&H, nakladateľstvo a vydavateľstvo ISBN 80-85787-51-2

CHOMOVÁ Mária - CHOMA Vasil: *Ľudovít Štúr a Rusíni*, InfoRusin, 7/2006

KAVČÁK Andrej 1974: *Zápis o dychovej hudbe v Medzilaborciach v kronike mesta Medzilaborce*: Košice 19. februára 1974

KEREKANIČ Miroslav 1995: *Život zviazaný s taktovkou*. Humenné: Regionálne kultúrne stredisko

KEREKANIČ Miroslav 1994: *Albert Hrubovčák*. Humenné: Regionálne kultúrne stredisko

<https://www.helcmanovce.sk/foto/mix2008-2316-jpg/> (dostupné jún, 2018)

MAGOCSI Paul Robert 1994: *Rusíni na Slovensku*. Ministerstvo školstva a vedy Slovenskej republiky, ISBN 80- 88769-05-1

MAGOCSI Paul Robert: *Národ odnikial*. Vydavateľstvo v. Pađaka, 2007, ISBN 978-966-387-004-5

MUŠINKA Mikuláš, MUŠINKA Alexander 2011: *Národnostná menšina pred zánikom?*. Spoločnosť pre výskum a rozvoj minoritných skupín - Minoritas ISBN 978-80-89450

TIMKOVIČ Jozafát, pseudonym Vladimirus de juxta Hornad: 2004: *Dejiny gréckokatolíkov Podkarpatskej Rusi*. Vlastný náklad. ISBN 80-9699168-0-7 s. 954

POP Ivan 1910: *Malé dejiny Rusínov*. Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, ISBN 978-80-970354-4-0

ROMAN Ľuboš 2006: *Čo odhalil latinský nápis na doske zo Salzburgu?* (Po stopách jednej nevyriešenej historickej záhady), InfoRusin, 7/2006, 7-10 str.

SEDLÁK, Imrich 2009: *O Rusínoch na Slovensku*. Slovenské národné noviny, 45/2009

SEDLÁK Imrich. 2009: *Slováci a Rusíni v historických súvislostiach*. In: Historická a sociokultúrna realita Rusínov na Slovensku. Oľga Glosiková, (Ed.): Zborník recenzovaných vedecko-odborných prác. Prešov: Slovenské národné múzeum-Múzeum rusínskej kultúry v Prešove, Edícia Ruthenica Slovaca (2), ISBN-978-80-89441-11-2:

ŠMIGEL Michal 2013: „Ak si „Russkij“, tvoje miesto je v Rusku!“- Peripetie presídlenia slovenských Rusínov do Sovietskeho zväzu v roku 1947, Studium Carpato-Ruthenorum. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove-Inštitút rusínskeho jazyka a kultúry, ISBN 978-80-555-0946-4

ZOZULÁK Alexander: *Rusíni na Slovensku po roku 1989: vývoj, súčasný stav a perspektívy*

<http://www.24hod.sk/rusinska-kultura-alebo-naznami-znami-rusini-cl184817.html>

Informátori⁴⁵ – DH Lesanka Ulič

ČOPÍK Ján, 1955, Snina, DH Lesanka Ulič, majetková údržba, š.p. Lesopoľnohospodársky majetok Ulič, podpredsa PSK v r. 2014-2018

JAŠKO Vladimír, 1961, Snina, dychoviek v Uliči a Snine, člen Slovenskej filharmónie Bratislava

JUŠTÍK Ján, 1948, Ulič, organizačný vedúci DH Lesanka, referent racionalizácie a normovania práce, š.p. Lesopoľnohospodársky majetok Ulič

LACLAVOVÁ Anna, 1961, pracovníčka š.p. Lesopoľnohospodársky majetok Ulič, Runina, starostka

⁴⁵ Informátori pri jednotlivých dychových hudbách poskytli zároveň aj historické fotografie pre zverejnenie.

PČOLA Andrej, 1925, Snina, dirigent dychových orchestrov v Snine a Uliči

TEKÁČ Jozef ml., 1941, Helcmanovce, dirigent dychových orchestrov v Snine, spoluzakladateľ DH Lesanka Ulič

Informátori – DH Ruské:

BODNÁR Ivan, 1930, Ruské, rusínsky aktivista

FUNDÁK Jozef, 1931, Ruské, člen povojnovej dychovej hudby v Ruskom

GROSS Mikuláš, 1939, Prešov, brat Jozefa Grossa, dirigenta dychovej hudby v Ruskom

KEREKANIČ Igor, 1977, Snina, správca pravoslávnej cirkevnej obce v Snine a arcidiekan pravoslávnej cirkvi v Snine a Humennom

KIRŇÁK František, 1933, Ruské, obyvateľ obce Ruské, pedagóg, ukrajinský aktivista

LAURUSKÝ Jozef, 1953, Ruské, obyvateľ obce Ruské, automechanik, fotograf

LEMPEL Juraj, 1930 -1918, Ruské, člen dychovej hudby, strojník zámočník

PIROŠ Fedor, 1923, Ruské, člen dychovej hudby Ruské, žiak Oresta Šenkirika

Informátori – DH Habura

GUBA Jozef, 1947, Ňagov, železničiar, rusínsky aktivista

GUBOVÁ Emília, 1948, Habura, učiteľka, rusínska aktivistka

HÜBNER Gejza, 1916, Trebišov, dirigent dychovej hudby v Habure, Humennom

HOČ Pavol, 2014, Habura, člen dychovej hudby v Habure

KUREČKA Vasiľ, 1928, Habura, člen dychovej hudby v Habure

Informátori – DH Medzilaborce

BYCKO Jozef, 1949, Zbudská Belá, robotník, starosta obce, rusínsky aktivista, člen dychových orchestrov v Medzilaborciach a DH Chemlon Humenné

GEJDOŠOVÁ Helena, 1947. Medzilaborce, učiteľka, dcéra člena DH Medzilaborce Petra Regrúta

KUMIČÁK Elemír, 1942, Čabiny, robotník, člen dychovej hudby v Medzilaborciach

KUMIČÁK Michal, 1970, Medzilaborce, člen dychovej hudby v Medzilaborciach
MIHALIČ Ivan, 1944, Medzilaborce, pedagóg, hudobník a rusínsky aktivista, syn zakladajúceho člena dychovej hudby v Medzilaborciach
MIHALIČ Jozef, 1935, Medzilaborce, úradník, príbuzný zakladateľa dychovej hudby
MIHALIČOVÁ Mária, 1931, Pravdovce-Repejov, príbuzná zakladateľa dychovej hudby
ONUFRÁK Michal, 1946, Kalinov, technik, člen dychovej hudby v Medzilaborciach
PREISA Vasil, 1936, Čertižné, dirigent dychovej hudby v Medzilaborciach
PROTIVŇÁK Vladimír, 1952, Medzilaborce, rusínsky aktivista, predseda ROS, tajomník SKR

Informátori – DH Helcmanovce:

DORČÁK Michal, 1938, pedagóg, člen a kronikár dychovej hudby Seľanka Helcmanovce
SEMANOVÁ Silvia, 1977, pracovníčka OÚ Helcmanovce
TEKÁČ Jozef ml., 1941, Helcmanovce, člen DH Seľanka Helcmanovce, dirigent dychových orchestrov v Snine, spoluzakladateľ DH Lesanka Ulič
THEIS Tibor, 1963, Gelnica, dirigent dychovej hudby Seľanka, aktivista slovenského dychovkárskeho hnutia, starosta obce Helcmanovce

Informátori – českí hudobníci:

DOLEŽAL Jaroslav, 1942, Jenišovice u Turnova, dirigent Posádkovej hudby v Prešove, MDO pri ZUŠ Jána Pöschla v Prešove, DO pri PKO v Prešove, hudobník ŠF Košiciach, DJZ Prešov, riaditeľ ZUŠ Jána Pöschla v Prešove
VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV Praha: informácie o vojenských hudobníkoch

MENNÝ REGISTER

A

ANDRAŠOVAN, Tibor: 19, 70
ANDRÉ, Maurice: 88
ANTOŇÁK, Andrej: 82

B

BAČA, Juraj: 100
BALUĐANSKÝ, Michail: 9
BAKŠAJ, Jozef: 20
BAZILOVIČ, Joannij: 9
BARTOVIČ, Štefan: 42
BEJDA, Ladislav: 55
BEJDA, Stanislav: 55
BEGÉNYI, Peter: 63
BEGO VÁ, Mária: 63, 64
BELEJ, Juraj: 49, 54, 55, 56, 57, 91
BELEŠ, Ludo: 42, 76
BENEŠ, Jaroslav: 87
BEŇKO PAVDIK, Pavol: 60
BEŇKO STAŇAK, Pavol: 60
BEŇKO, Viktor: 55
BERNICKÝ, Peter: 49
BERNSTEIN, Leonard: 76
BICKO, Ivan: 49
BIKÁR, Dávid: 71
BIKÁR, Ján: 71
BIKÁR, Michal: 71
BILEK, Karel: 38, 51
BILÝ, Andrej: 49
BILÝ, Michal: 49, 60
BINDZÁR, Jozef: 58
BODNÁR, Ivan: 100, 102
BODNÁR, Ján: 37, 100
BODNÁR, Juraj: 34, 57, 58
BODNÁR, Lukáš: 36, 71, 77, 79
BODNÁR, Michal: 57
BODNÁR, Ondrej: 37
BODNÁR, Štefan: 24, 78
BODNÁR, Peter: 84, 85
BODNÁROVÁ, Janka: 71
BOGDAN, Michal: 49
BOGDAN, Miroslav: 55
BOMBÁR, Eduard: 87

BONAVENTURA, František: 24, 33,
34, 90

BORTŇANSKIJ, Dmytro Stepanovič: 51

BOSÁK, Jozef: 39

BOSÁKOVÁ, Andrea: 71

BRABENEC, Antonín: 24, 28, 29, 31,
32, 90, 93

BUHAJ, Vasiľ: 88

BURČÍK, Jozef: 24, 26, 27, 78

BURDOŠ: 33

BYCKO, Jozef: 19, 49, 82, 102

C

CIMBORA, Juraj: 19

CISÁŘ, Miroslav: 70

CORANIČ, Jaroslav: 13, 100

Č

ČABIŇÁK, Ladislav: 50

ČAPEK, Karel: 17

ČERNÝ: 61

ČISARIK, Ivan: 19

ČOLLÁK, Jozef: 39, 41, 42, 71

ČOLLÁK, Miroslav: 41

ČOLLÁK, Ladislav: 41

ČOLLÁK, Lubomír: 71

ČOLLÁK, Vladislav: 71

ČOLLÁKOVÁ, Soňa: 71

ČOPÍK, Ján: 63, 101

ČORNANIČ, Fedor: 58

ČORNANIČ, Pavol: 34

ČORNANIN, Vasiľ: 35

ČUCHRANOVÁ, Anežka: 88

ČUMA, Alois: 51

D

DANKO, Ján: 63

DARIANSKYJ, Mikuláš: 34

DARJANIN, Vladimír: 23, 36, 84, 85, 86

DOBDA, Michal: 19

DOBEJOVÁ, Mária: 33

DOBRIANSKY, Adolf Ivanovič: 9, 17

DOLEŽAL, Emil: 51

DOLEŽAL, Jaroslav: 92, 103

DOLINSKÝ, Ján: 25, 26, 78

DOPIRJAK, Ján: 14, 100

DORČÁK, Ján: 37

DORČÁK, Michal: 36, 37, 41, 42, 43,
 45, 48, 71, 75, 100, 103
 DORČÁK, Štefan: 25
 DORČÁK, Tomáš: 72
 DRAJNA, Juraj: 25
 DROZD, Vlastimír: 8, 100
 DRUGETH, Juraj: 11
 DRŽÍK, Jozef: 48
 DUCHNOVIČ, Alexander: 9, 29
 DUBAJ, Orest: 17
 DUCKO, Andrej: 62
 ĎURČÍK, Juraj: 39, 42, 72
 ĎURČÍK, Viktor: 39, 41, 72
 DURKOT ANDEROV, Fedor: 34
 DVOŘÁK, Vladimír: 19
 DVOŘÁK, Antonín: 86
 DZIJAK, Miroslav: 81
 ĎURDINA, Jozef: 85, 88
 ĎURICA, Ján: 26
E
 ENEKES, Ladislav: 72
 EXELOVÁ, Lujza: 59
F
 FAJTA, Emil: 84
 FECURA, Mikuláš: 83
 FERENC, Ján st.: 25
 FERENC, Ján ml.: 38,39
 FERENC, Milan: 37
 FILOVJAT, Peter: 58
 FISCHER: 53, 91
 FOGARAŠIL-BEREŽANIN, Ivan: 9
 FORET, Mírek: 46, 78, 91
 FRAJTKO, Jozef Wejchpart: 60
 FUKSA, Jaroslav: 51
 FUNDÁK, Jozef: 58, 95, 102
 FURIMSKÝ, Ján (1921-2000): 26, 41, 72
 FURIMSKÝ, Ján st. (1931-1995): 36, 38
 FURIMSKÝ st., Michal: 26, 36, 37, 38,
 46, 78, 79
 FURIMSKÝ ml. Michal: 39, 41, 72
G
 GÁBOR, Miroslav: 72
 GAJDOŠ, Andrej: 60
 GÁLIKOVÁ, Paula: 73
 GALIŠIN, Ivan: 29
 GAMRAT, Jozef: 55
 GANS, František: 37, 41, 42, 43, 45, 47,
 48, 72, 79
 GANS, Ján: 36, 38, 39, 42
 Gans, Michal: 26
 GANS, Martin: 72
 GAZDOV, Anton: 50
 GBŮR, Gabriel st.: 36, 37, 38, 41, 42, 48
 GBŮR, Gabriel ml.: 39, 41, 42, 72
 GBŮR, Marián: 72
 GBŮR, Pavol: 39, 41
 GBŮR, Štefan: 25
 GBUROVÁ, Jana: 42, 72
 GBŮROVÁ, Silvia: 72
 GENIKOVÁ, Julka: 40
 GÉNIG, Rastislav: 38
 GERGOVSKÝ, Ján: 36
 GERGOVSKÝ, Jozef: 25, 78
 GEŠPER, Marián: 54, 77
 GLORÍK, Izidor 70
 GMITER, Dušan: 50,55
 GOBI, Tomáš: 53, 91
 GOGA, Juraj: 19
 GOJDIČ, Pavol: 13
 GRACEL, František: 68
 GRANČAJ, Jozef: 72, 77, 78, 79
 GREGA, Juraj: 42, 72
 GREGA, Ondrej: 42, 72
 GREGA, Tomáš: 72
 GROMOVÁ, Margita: 84
 GROSS, Ján: 59
 GROSS, Jozef: 24, 33, 34, 35, 58, 59, 67,
 84, 93, 94
 GROSS, Mikuláš: 102
 GROSS, Pavol: 59
 GRUBER, Rudolf: 51
 GUBA, Jozef: 55, 102
 GUBA, Vladimír: 55
 GUBOVÁ, Emília: 102
 GULA, Ján: 29, 50
H
 HABUŠTA, Michal: 34
 HALAMOVÁ, Zuzana: 17
 HANES, Jozef: 43
 HANČÍ, Jozef: 51

HANS, Ernest: 37
HANS, Ondrej: 37
HANZLÍK, Walter: 62, 91
HAPÁK, Štefan: 17
HARAKSIM, Ludovít: 12, 100
HARAPÁT, Jindřich: 51
HARVAN, Ján: 62
HARVAN, Pavol: 63
HIRKA, Peter: 50, 55
HIRKA, Stanislav: 50, 55
HLAVATÝ, Fedor: 20
HLUCHÁŇ, Anton: 37
HLUCHÁŇ, Jozef: 25, 78
HLUCHÁŇ, Štefan (1906-1963): 25
HLUCHÁŇ, Štefan (1933): 39
HOČ, Mikuláš Kačurjavyj: 60
HOČ, Pavol Kačurjavyj: 60
HOČ, Pavol: 102
HÖLCZ, Jozef: 39,41,42,72
HÖLCZ, Miroslav: 39
HOLUB, Ivan: 38
HOLOUBEK, Ján: 92
HORÁK, Karol: 17
HORŇÁK, Mikuláš: 83
HORVÁT, Dušan: 39, 72, 78
HORVÁT, Milan: 42, 72
HOŘEC, Jaromír: 10, 100
HOŠÁK, Emil: 81
HOTOVÝ, Jozef: 51
HRÍB, Mikuláš: 64
HRÍB, Vasiľ: 34
HRIČINA, Peter: 91
HRIŠO, Mikuláš: 60
HRUBOVČÁK, Albert: 79
HRUŠOVSKÝ, Jozef: 20
HUČKO, Jozef: 50
HUDÁK, Ján: 34, 37, 39, 41, 42
HUDÁK, František: 41,42,72
HUDAK, Miroslav: 55
HULIČ, Jozef: 36, 39, 41, 42, 72, 77
HULIČ, Juraj: 41, 42, 72
HULIČ, Mikuláš: 39, 41
HULIČ, Michal (1910-1991): 26
HULIČ, Michal (1965): 72
HUSÁR, Vladimír: 55

HUŠŤAK, Vasiľ: 29,50
HÜBNER, Gejza: 49, 54, 60, 61, 62, 102
HÜBNER, Milan: 62

CH

CHAJKO, Vasiľ: 29
CHOCHRUN, Ján: 64
CHOMA, Vasiľ: 8, 100
CHOMOVÁ, Mária: 8, 100
CHOVANEC, Jozef: 38, 42, 71, 78

I

ILKOVIČ, Jozef: 26, 36
ILKOVIČ, Michal: 38
ILKOVIČ, Štefan: 25, 37, 41
ILKOVIČ, Štefan: 42, 72
IŽÁK, Mikuláš: 64

J

JABLONOVSKÝ, Ján: 72
JABLONSKÝ, Zdenko: 72
JABLONSKÝ, Juraj: 72
JALČ, Stanislav: 50
JAKUBIK, Vasiľ: 60
JAMNICKÁ, Gizela: 72
JAMNICKÁ, Žaneta: 72
JASENČÁK, Ondrej (1938): 37, 41, 42
JASENČÁK, Ondrej (1969): 39
JASENČÁK, Miroslav: 39, 41, 42
JAŠKO, Alexander: 22, 36, 84, 85, 86, 87
JAŠKO, Michal st.: 87,
JAŠKO, Michal ml.: 23, 36, 78, 84, 86, 87
JAŠKO, Vladimír: 23, 64, 101
JECELIN: 53, 91
JENČO, Ján: 39
JENČO, Jozef: 39
JEVČIČ, Juraj: 58
JEŽEK, Jaroslav: 53
JUŠTÍK, Ján: 63, 101

K

KABELKA, Karel: 92
KAKALEJ, Ján: 39, 41, 72
KÁLA, Jaroslav: 76, 91
KALAFÚS st., Jozef: 72
KALAFÚS ml., Jozef: 72
KALINKA, Andrej: 20
KAŇUCHOVÁ, Anna: 55
KARAPÍN, Ján: 63

KARLA, Štefan: 91
 KARŠKO, Andrej: 17, 51
 KAŠA, Jozef: 42
 KAŠUBA, Rastislav: 55, 81, 82
 KATONOVÁ, Oľga: 41
 KAVČÁK, Andrej: 100
 KAVČÁK, Ján: 55
 KAZÁR, Peter: 25
 KELLNER, Ján: 50, 51
 KEREKANIČ, Igor: 95, 102
 KEREKANIČ, Michal: 88
 KEREKANIČ, Miroslav: 20, 84, 88, 95,
 100
 KIRŇÁK, František: 102
 KIRŇÁK, Michal: 57, 58
 KIRŇÁK, Pavol: 34
 KLEINOVÁ, Dominika: 72
 KLOCÁŇ, Karol: 87
 KMOCH, František: 25, 51
 KNOSP, Félix: 67, 91,
 KOBAL, Miroslav: 72
 KOBAL, Peter: 72
 KOCAN, Matej: 55
 KOCURIŠIN, Vasil': 60
 KODYK, Andrej Macko: 60
 KODYK, Pavol Macko: 60
 KOMARA, Štefan: 59, 60, 93
 KORBA, Andrej: 50, 60
 KORBA, Emil: 50, 60
 KORBA, Juraj: 50, 60
 KOSTOVČÁK, Ivan, Zvonikov: 34
 KOVÁČ, Jozef: 61
 KRÁTKY, Karol: 86, 88, 93
 KŘÍŽEK, Miroslav: 92
 KRULIŠ, Václav: 51
 KRUPECKÝ, Anastasij: 11
 KŘIVÁČEK: 54, 91
 KSEŇAK, Mikuláš: 17
 KUBEŠ, Ladislav: 42
 KUCIAK, Daniel: 84, 88
 KUCKO, Gabriel: 19
 KUČKA, Vladimír: 50
 KUCHTA, Miroslav: 41, 72
 KUCHTA, František: 39, 41, 72
 KUKOLNIK, Nestor: 8
 KUKOLNIK, Vasilij: 8
 KUMIČÁK, Elemír: 50
 KUMIČÁK, Michal: 50, 55
 KUNERT: 53, 91
 KUREČKA, Adrián: 55
 KUSNJR, Ivan: 86
 KUTKA, Joann: 9
 KRALIK, Ján: 37
 KRLIČKA, Ján: 68
 KUCHAR, Ján: 25, 78
 KUCHAR, Mikuláš: 26
 KUCHTA, Emil: 39, 42
 KUCHTA, František: 42
 KUCHTA, Miroslav: 39, 42
 KUMIČÁK, Elemír: 102
 KUMIČÁK, Michal: 103
 KUREČKA, Vasil': 102
 KURUC, František: 37, 43, 71, 78, 79, 94
 KURUC, Ján: 25, 78
L
 LACKO, Radovan: 72
 LACLAV, Gabriel: 63, 64, 93
 LACLAV, Igor: 63
 LACLAVOVÁ, Anna: 101
 LADIŽINSKÁ: 33
 LADOMIRJAK, Ladislav: 17
 LANCOŠ, Vladimír: 55
 LANGER, Adolf: 51
 LAPIŠÁK, Edo: 55
 LAPIŠÁK, Vasil': 29
 LAPŠANSKÝ, Jozef: 39, 41, 42, 72
 LAPŠANSKÝ, František: 39, 41, 42, 71,
 72, 78, 80, 94
 LAPŠANSKÁ, Mária: 41, 42
 LAURUSKÝ, Jozef: 102
 LAURUSKÝ, Peter: 34
 LEITMANČÍK, Juraj: 37, 38, 39, 40, 41,
 42, 43, 46, 48, 76, 78, 79, 80, 81, 94
 LEITMANČÍKOVÁ - VOJTILOVÁ,
 Vierka: 39, 41, 80, 81, 94
 LEHÁR, Franc: 42
 LELLÁK, Jozef: 39, 41
 LEMPEL, Juraj: 58, 102
 LEMPEL, Michal: 34
 LETOŠNÍK, Ctibor: 92

LIBOVICKÝ, Vladimír: 19
 LIESKOVSKÝ, Andrej: 51, 70
 LJUBIMOV, Vladimír: 17, 20, 32, 57, 83
 LODIJ, Peter: 9
 LOZIAK, Pavol: 55
 LUČKAJ, Michal: 9
 LUČKO, Michal: 50, 55
M
 MACAN, Vasiľ: 34
 MACEJKOVÁ, Anna: 63, 64
 MACKO, Ladislav: 19
 MAĎARČÍK, Andrej: 50
 MAGOCSI, Paul Robert: 8, 10, 12, 14,
 100, 101
 MAGURA, Ján: 19
 MACHEK, Miloš: 42, 51, 70
 MAKAJ, Štefan: 34
 MAKAJ, Michal: 58, 64
 MALINIČOVÁ, Irena: 87
 MALIŇÁKOVÁ, Zlatica: 63, 64
 MAŇAS, Václav: 70
 MAMÁK, Michal: 39, 41, 42, 73
 MAMRÁK, František: 28, 37, 38
 MAMRÁK, Ján: 26
 MAMRÁK, Michal: 25, 26, 78
 MAMRÁK, Štefan: 25, 26, 27, 28
 MAMRÁK, Ondrej: 25, 78
 MANIRNÝ, Jozef: 39, 42, 71, 80, 94
 MARCINKO, Martin: 73
 MARCIŠIN, Jaroslav: 50
 MARKO, Andrej: 29
 MARKO, Marián: 50
 MARKO, Mikuláš: 29
 MARUŠIN, Vladimír: 19, 20
 MARUŠINOVÁ, Anna: 20
 MASIČ, Štefan: 84
 MAŠATA, Tibor: 88
 MELNIČÁK, Stanislav: 50
 MICENKO, Miroslav: 64
 MIHALIČ st., Ivan: 17, 28, 29, 32, 33,
 49, 50
 MIHALIČ ml., Ivan: 50, 81, 83, 103
 MIHALIČ, Jozef: 103
 MIHALIČ, Michal: 29, 50
 MIHALIČ, Osif: 49
 MIHALIČOVÁ, MÁRIA: 103
 MIHALOV, Ján: 37
 MILLY, Dezider: 17
 MJACHKY, Oleg: 55
 MOHLER, Matej: 42
 MOCHNACKÝ, Michal: 58
 MONDOK, Ferdinand: 76
 MURŇÁK, Jozef ml.: 3973
 MURŇÁK, Jozef st.: 25
 MURŇÁK, Juraj: 37, 38, 41, 42, 73
 MURŇÁK, Štefan (1933-2003): 37
 MURŇÁK, Štefan (1930): 41
 MUSORGSKIJ, Modest P.: 43
 MUŠINKA, Alexander: 10, 11, 13, 14,
 101
 MUŠINKA, Mikuláš: 10, 11, 13, 14, 101
 MYŠKA, Rudolf: 51
N
 NAHACKÝ, Anton: 43, 70
 NEMCOVÁ, Melánia: 19
 NISKAČ, Peter: 29
 NOVÁČEK, Rudolf: 51
 NOVÁK, Rudolf: 65
 NOVOTNÝ, Jiří: 76, 93
Ň
 ŇIŇAJ, Peter: 20
O
 OGURČÁKOVÁ, Tatiana: 81, 84
 OLBRACHT, Ivan: 17
 ONAČILA, Lubomír: 50, 55, 84
 ONDÍK, Stanislav: 41
 ONUFRÁK, Michal: 50, 103
 ONUFRÁK, Pavol: 50
 ONUFRÁK, Rastislav: 55
 OŇUCHÁLEK, Jozef: 79, 91
 OPUDA, Michal: 50
 ORLAJ, Ivan: 8
 OSIPČUKOVÁ: 33
P
 PACOLA, Ján: 58
 PÁDIVÝ, Karol: 43, 51, 54
 PACHOLSKÝ, Ján: 25, 78
 PACHOLSKÝ, Vladimír: 39, 41
 PANČÁK, Igor: 55
 PANČÁK, Vladimír: 55

PANČURA, Andrej: 81
 PAPHAJ, Ďura: 17
 PAPŠ, František: 43
 PARTENIJ, Peter: 11
 PATEJDL, Vašo: 76
 PATLEVIČ, Michal Kekeľ: 60
 PAVLÍK, Ján: 64
 PAVLOVIČ, Alexander: 9
 PAVÚK, Ján: 26
 PAVÚK, Jozef: 25, 26
 PAVÚK, Miroslav: 37
 PČOLA, Andrej: 63, 67, 68, 69, 79, 84,
 85, 87, 93, 102
 PČOLA, Pavol: 64
 PČOLA, Peter: 64, 69, 91
 PČOLA, Štefan: 67
 PČOLOVÁ, Božena: 69
 PELECH, Jozef: 29
 PETRÁK, Ján: 24, 33, 34, 90
 PETRAŠOVSKÝ, Mikuláš: 83
 PETRIČKO, Miloš: 78
 PETRIČKO, Martin: 39
 PETRIČOK, Pavol Petrik: 60
 PETRÍK, Anton: 43, 51, 70, 76
 PFEFFER, Vladimír: 51
 PINČÁK, Ján: 37
 PIŇKO, Marián: 50, 55
 PIRIČ, Andrej: 59
 PIROŠ, Fedor: 34, 102
 PISKO, Anton: 37
 PISKO, František: 37, 38, 42, 80
 PISKO, Jozef: 26
 PISKO, Juraj: 26
 PISKO, Michal: 37, 38, 42
 PISKO, Lubomír: 40, 73
 PISKO, Ondrej: 39, 41, 42, 73, 76
 PISKO, Pavol: 39, 42, 73
 PISKO, Peter: 25, 78
 PISKO, Štefan najst.: 25, 26, 48
 PISKO, Štefan st.: 36, 37, 38, 39
 PISKO, Štefan ml.: 39, 41
 PLACHETKA, Aleš: 73
 PLACHETKA, Marián: 73
 PLECHAČOVÁ, Lada: 73
 PODRACKÁ, Soňa: 41, 42
 PODRACKÝ, Jozef: 73
 POKORNÝ, Jaroslav: 19
 POP, Ivan: 8, 10, 101
 PORADA, Michal: 50, 60
 POSCHL, Jozef: 43
 POSTIHAČ, Andrej: 29
 POSTRANÍCKY, Milan: 53
 PRAVEČEK, Jindřich: 51
 PRAŽENEC, Štefan: 68
 PREJSA, Vasil: 49, 50, 53, 54, 56, 103
 PREJSA, Eugen: 50, 55
 PREJSA, Vasil: 49, 50, 51, 52, 53, 54,
 56, 57, 103
 PREJSOVÁ, Tatiana: 50, 55
 PRIBELA, Gejza: 43
 PROKIPČÁK, Mikuláš: 49, 50, 60, 62,
 91
 PROTIVŇÁK, Peter: 29
 PROTIVŇÁK, Vladimír: 95, 103
 PROTIVŇÁKOVÁ, Tatiana: 84
 PURTATOR, Pavol: 37
R
 RAJTÁR, František: 49, 53
 RAJTER, Ľudovít: 59
 REGRÚT, Peter: 29
 REPČÍK, Jakub: 55
 RÍZNAR: 93
 ROHÁČ, Jozef: 50
 ROHÁČ, Stanislav: 50
 ROMAN, Ľuboš: 8, 101
 ROMANČENKO: 33
 ROŠKO, Kamil: 88
 RULIŠEK, Ada?????????: 43, 51
 RUNČÁK, Michal: 63
 RUNOV, V.: 43
 RUŠČANSKÝ, Ivan: 58
Ř
 ŘÁHA, Jozef: 51
 ŘEHOŘ, Jozef: 51
S
 SAKAČOVÁ, Martina: 40, 73
 SAKÁČ, Mikuláš: 37
 SALAJ, Ladislav: 20
 SALOKA, Ján: 20
 SAVČÁK, Ivan: 55

SAVKA, Ivan: 29, 50
SAVKA, Michal: 29
SAVKA, Vasiľ: 29
SEDLÁK, Imrich: 10, 12, 101
SEKELA, Jaroslav: 55
SEMAN, Ján: 26
SEMANCO, Mikuláš Pecha: 50, 60
SEMANCO, Sergej: 50
SEMANOVÁ, Silvia: 100
SEMJANOVÁ, Stanislava: 19
SELČAN, Július: 19,20
SELČANOVÁ, Stanislava: 20
SERIŠ, Ján: 42, 43, 70, 76
SIČÁK, Mikuláš Hurcák: 60
SINIČÁK, Ján: 58
SISÁK, Jaroslav: 17
SIVÁČEK, Ján: 51
SIVÝ, Juraj: 50
SCHNEIDER, Sebastián: 73
SCHNEIDER, Christian: 85
SKLENKA, Štefan: 85, 88
SKONC, Radoslav: 55
SKUPEK, Jozef: 38
SKUPEK, Ondrej: 38
SKŘEPEK, Roman: 20
SLÁVIK, Jiří: 9
SLAVKOVSKÝ, František: 81
SLOVINSKÝ, Ján: 38
SLOVINSKÝ st., Jozef: 25, 26, 45, 78
SLOVINSKÝ ml., Jozef: 36, 37, 38
SLOVINSKÝ, Peter: 25, 26
SLOVINSKÁ, Štefánia: 38
SMIŠOVSKÝ, Blažej: 51
SOLOVJEV-SEDOJ, Vasilij P.: 70
STAŠKO, Andrej Keleš: 60
STEBILA, Ivan: 19, 63, 64, 65, 84, 88
STRACENSKÁ, Mária: 59
STRIŽ, Marek: 40
SUCHOMER, Vojtech: 20
SUCHOŇ, Eugen: 17
SUCHÝ, Štefan: 17
SUCHÝ, Jiří: 53
SUŠKO, Andrej: 29, 50
SUŠKO, Milan: 57
SVOBODOVÁ: 33

SZAJEWSKI, Emil: 55
SZILAGY, František: 55
Š
ŠÁLEK, Robert: 51
ŠAMULKA, Ivan: 58
ŠAMULKA, Vasiľ: 34
ŠANTA, Michal: 64
ŠEBESTA, František: 24, 33, 34, 90
ŠENKYRIK, Orest: 24, 33, 34, 35, 90, 93
ŠIANSKY, Pavol: 76
ŠIRÁK, Pavol: 19, 20
ŠKRIPKO, Imrich: 83
ŠKROVAN, Marián: 55
ŠKUBAL, František: 51
ŠLITR, Jiří: 53
ŠLOF, Ján: 25
ŠMIGEL, Michal: 10, 101
ŠPEŤUCH, Vasiľ: 58
ŠTEPÁNEK, Jozef: 51
ŠTOLC, Emil: 51
ŠUGÝR, Edmund: 51
ŠVEDOVÁ, Lívia: 73
T
TAKÁČ, František: 73
TAKÁČ, Pavol: 88
TARČA st., Pavol: 60
TARČA ml., Pavol: 60
TARJANYI, Viliam: 79, 92
TEKAČ Jozef st.: 26, 36, 38, 47, 48, 78,
79
TEKAČ Jozef ml.: 38, 64, 66, 71, 73, 78,
91, 94, 102, 103
TEKÁČOVÁ, Eva: 38
TIMKO, Juraj: 88, 93
TIMKOVIČ, Jozafát V.: 8,100
THEIS, Jakub: 41, 42, 73
THEIS, Tibor: 39, 42, 43, 48, 70, 71, 73,
75, 76, 77, 79, 93, 100, 103
TKAČUKOVÁ: 33
TOBIÁŠ, Václav: 43
TOMAN, Mikuláš: 34
TOMČÍČEK: 24, 25, 90
TOMKO, Miloš: 73
TRIČÁK, Pavol: 59
TRNAVSKÝ, Mikuláš Schneider: 43

TROJAN, Jozef: 76
TROJAN, František: 39
TROJAN, Jozef: 42, 42, 73
TROJAN st., Martin: 73
TROJAN ml., Martin: 73
TRPÍK: 61, 91
TRÚBKA, Gabriel: 73
TURČAN, Štefan st.: 38, 42, 73
TURČAN ml., Štefan: 39, 42
TUROK, Vasiľ: 17

U

UFNÁR, Michal: 60
UFNÁR, Mikuláš: 60
UHRÍN, Peter: 73
URBAN, Gustáv: 81
URBANEC, Bartolomej: 43
URBANEC, Rudolf: 51
USTOHALOVÁ, Pavla: 40

V

VACEK, Karel: 51
VÁCLAVSKÝ, Michal M.: 28, 31, 32
VAČKÁŘ, Václav: 51
VALENČÍKOVÁ, Lýdia: 85
VALENTA: 93
VARCHOLA, Štefan: 50
VASILENKO, Štefan: 55
VASKO ŠIBANIN, Jozef: 34
VASKO KOŠUT, Pavol: 34
VAUGHAM, Billy: 76
VARZALIK: 33
VELÍŠEK, Vojtěch: 81
VELASOVÁ, Magda: 88
VIMPEL, Marek: 73
VIROSTEK, Ján: 26
VOŘÍŠEK, Jaroslav: 92
VRŠECKÝ, František: 51
VLADYKA, Andrej: 50, 60
VOJVODINSKÁ, Jolana: 61
VYSKOČIL, Fero: 51

W

WARHOL, Andy: 17
WARCHAL, Bohdan: 88
WOJČÍK, Vladimír: 55

Z

ZAKUŤANSKA, Michaela: 17
ZÁLEŠÁK, Cyril: 20
ZÁMEČNÍK, Evžen: 51
ZEMAN, Bartolomej: 61, 91
ZITA, František: 51
ZJAN, Michal: 55
ZJAN, Marek: 55
ZOZULÁK, Michal: 50
ZOZULÁK, Alexander: 13, 101

Ž

ŽALUDKO, Jozef: 42,73

